

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind jurisprudența

Convenției europene a drepturilor omului

Drepturi sociale

Actualizat la 28 februarie 2025

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest raport, în format tipărit sau electronic, să completeze formularul de contact: *cerere de reproducere sau republicare a unei traduceri*, pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații referitoare la traducerea ghidurilor privind jurisprudența, vă rugăm consultați lista *Traduceri în curs*.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză. Este actualizat periodic, data cea mai recentă fiind 28 februarie 2025. Acesta poate suferi modificări de formă.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa *https://ks.echr.coe.int*. Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să vizitați contul de X al Curții *https://x.com/ECHR_CEDH*.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2025

Cuprins

În atenția cititorilor 5
Introducere 6
I. Sănătate 7
A. Domeniu de aplicare 7
B. Sănătate reproductivă 7
1. Reproducere asistată medical 8
2. Maternitatea de substituție 9
3. Avort 10
4. Screening prenatal/testare prenatală 11
5. Sterilizare 12
C. Vaccinare 13
D. Informații în materie de sănătate 14
E. Expulzarea persoanelor grav bolnave 15
II. Drepturi în materie de muncă 17
A. Aplicabilitatea Convenției în raporturile de muncă 18
B. Acces la muncă 20
1. Condamnări și măsuri similare 20
2. Antecedente profesionale 21
3. Securitatea națională 21
4. Opinii politice/Credințe religioase 22
C. Concedieri 23
1. Credințe religioase 23
2. Afiliere politică 24
3. Orientare sexuală 24
4. Sănătate 24
5. Avertizări în interes public 24
6. Publicații injurioase la locul de muncă 25
7. Activitate sindicală 25
8. Judecători 26
9. Acces la instanță/control judiciar efectiv 27
D. Egalitate de gen 28
E. Reducerea remunerațiilor/pensiilor funcționarilor publici ca urmare a măsurilor de austeritate 30
F. Exploatare prin muncă/trafic de persoane 30
G. Accidente de muncă/sănătate la locul de muncă 32
III. Drepturi sindicale 34
A. Domeniu de aplicare 34
B. Înregistrarea sindicatelor 35
C. Dreptul de a se afilia sau nu la un sindicat 36

D. Dreptul la negocieri colective 37
E. Dreptul la grevă 39
F. Drepturile sindicale în sectorul public 40
IV. Ajutoare sociale și pensii 42
A. Considerații generale 42
1. Domeniu de aplicare 42
2. Marjă de apreciere 46
B. Prestații familiale/parentale 46
C. Prestații de asigurări sociale și de muncă 48
D. Pensii 49
V. Locuințe 52
A. Considerații generale 53
1. Domeniu de aplicare 53
2. Marjă de apreciere 54
B. Evacuare/Pierderea domiciliului 55
C. Controlul chiriilor 56
D. Alte măsuri de control exercitat de stat 58
E. Ajutoare pentru locuință 59
VI. Grupuri vulnerabile specifice 61
A. Migranți/solicitanți de azil 62
B. Persoane cu dizabilități 64
1. Acces la anumite zone, clădiri și servicii 64
2. Pensii de invaliditate / Scutire de impozit 66
3. Educație/Instruire 68
C. Etnici romi 69
Lista cauzelor citate 71

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de Curtea de la Strasbourg. Acest ghid analizează și rezumă jurisprudența referitoare la o gamă largă de dispoziții din Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția europeană”) în materie de drepturi sociale. Trebuie citit în coroborare cu ghidurile privind jurisprudența, elaborate pe articole, la care face trimitere în mod sistematic.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de referință, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu doar soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției, contribuind astfel la respectarea, de către state, a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, 5 iulie 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, ridicând astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor parte la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 30078/06, pct. 89, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI, și, mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, pct. 110, 13 februarie 2020].

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu „impune o răspundere comună a statelor părți și a Curții” în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul național într-un mod care să asigure efectul deplin al drepturilor și libertăților definite în Convenție și în protocoalele la aceasta [*Grzęda împotriva Poloniei* (MC), pct. 324].

* Jurisprudența citată poate fi în una sau în cele două limbi oficiale (engleză și franceză) ale Curții și ale fostei Comisii Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Comisia”). Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*).

Introducere

1. Convenția, astfel cum a fost adoptată în 1950, reflectă ideea unei separări între drepturile civile și politice, pe de o parte, și drepturile economice, sociale și culturale, pe de altă parte. Catalogul drepturilor garantate de Convenție și de Protocolul nr. 1, adoptat în 1952, s-a bazat în mod clar pe drepturile civile și politice, la care Carta Socială Europeană din 1961 a adăugat drepturi economice și sociale. În plus, lucrările pregătitoare (*travaux préparatoires*) ale Cartei sociale indică faptul că acest instrument a fost menit să fie „pendantul" Convenției în sfera socială [*Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 50]. Într-adevăr, anumite drepturi protejate în temeiul Convenției și al protocoalelor sale sunt totodată reglementate, uneori cu mai multe detalii, în Carta socială europeană (Carta din 1961 sau Carta revizuită, adoptată în 1996), printre care drepturile sindicale, interzicerea muncii forțate, dreptul la educație sau interzicerea discriminării. Ambele sisteme instituite de tratate sunt complementare și interdependente.

2. În plus, deși Convenția europeană a drepturilor omului enunță ce sunt în esență drepturile civile și politice, multe dintre acestea au implicații de natură socială sau economică. Simplul fapt că o interpretare a Convenției se poate extinde în sfera drepturilor sociale și economice nu ar trebui să fie un factor decisiv împotriva unei astfel de interpretări întrucât nu există o separare strictă între această sferă și domeniul reglementat de Convenție [*Airey împotriva Irlandei*, 1979, pct. 26; *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) (MC), 2005, pct. 52]. Prin jurisprudența sa, Curtea a interpretat diferite articole din Convenție ca generând anumite drepturi care pot fi considerate de natură socială.

3. Prezentul ghid de jurisprudență rezumă și analizează jurisprudența Curții în materie de drepturi sociale. Acesta cuprinde aspecte precum sănătatea, drepturile lucrătorilor, drepturile sindicale, ajutoarele sociale și pensiile, precum și anumite aspecte emergente, de exemplu locuințele, drepturile anumitor grupuri vulnerabile etc. Cazurile relevante sunt numeroase și se referă la un număr semnificativ de dispoziții de fond ale Convenției. Acest ghid se axează pe diferite aspecte tematice și pe modul în care acestea se corelează cu diferite articole din Convenție.

I. Sănătate[1]

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante."

Art. 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

A. Domeniu de aplicare

4. Deși dreptul la sănătate nu este inclus ca atare printre drepturile garantate de Convenție sau de protocoalele la aceasta, statele contractante au obligația pozitivă de a lua măsuri corespunzătoare pentru a proteja viața și sănătatea celor aflați sub jurisdicția lor [*Vavřička și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 282], deși aspectele politicii în domeniul sănătății se încadrează, în principiu, în marja de apreciere a autorităților naționale, care sunt cele mai în măsură să evalueze prioritățile, utilizarea resurselor și nevoile sociale [*Vavřička și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2021, pct. 274 și 285]. Jurisprudența Curții cuprinde o gamă largă de teme legate de sănătate: acestea sunt abordate mai jos, fiecare secțiune acoperind, după caz, chestiuni legate de domeniul de aplicare și aplicabilitatea dispoziției relevante din Convenție.

B. Sănătate reproductivă[2]

5. Deși Convenția nu consacră dreptul de a deveni părinte, Curtea a statuat că nu poate ignora greutățile emoționale ale persoanelor a căror dorință de a deveni părinți nu a fost sau nu a putut fi îndeplinită [*Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* (MC), 2017, pct. 215]. Ca și noțiunea de viață privată, noțiunea de viață de familie include, de asemenea, dreptul la respectarea deciziilor de a deveni, sau a nu deveni, părinte în sens genetic [*Dickson împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 66; *Evans împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 71-72]. În consecință, dreptul unui cuplu de a recurge la reproducere asistată medical intră în domeniul de aplicare al art. 8, ca expresie a vieții private și de familie [*S.H. și alții împotriva Austriei* (MC), pct. 82].

---

[1] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului*, *Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului*, *Ghid privind jurisprudența referitoare la dispozițiile Convenției europene a drepturilor omului – Mediu* și *Ghid privind jurisprudența derivată din Convenția europeană a drepturilor omului – Drepturile persoanelor private de libertate*, iar pentru o dimensiune socială privind chestiunile de sănătate referitoare la migranți a se vedea și capitolul de mai jos – „Grupuri vulnerabile specifice".

[2] A se vedea, de asemenea, subsecțiunea „Drepturi reproductive" din capitolul „Viața privată" și subsecțiunea „Reproducerea asistată medical/dreptul de a deveni părinți genetici" din capitolul „Viața de familie" din *Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului*.

6. Totuși, Curtea a recunoscut că este necesar, în principiu, să se acorde statelor o largă marjă de apreciere cu privire la chestiuni care ridică probleme morale și etice delicate în privința cărora nu există un consens la nivel european, ca de exemplu reproducerea asistată medical și maternitatea de substituție [*S.H. și alții împotriva Austriei*, pct. 94-97; *Mennesson împotriva Franței*, 2014, pct. 78-79; *Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* (MC), 2017, pct. 182-184 și 194]. Totuși, atunci când în discuție este un aspect deosebit de important al identității unei persoane, marja de care beneficiază statele va fi restrânsă (*Mennesson împotriva Franței*, 2014, pct. 77 și 80). Acest lucru este valabil în special în cauzele care vizează copii, când intră în discuție și alte aspecte esențiale ale vieții lor private, dincolo de identitatea lor, ca de exemplu mediul în care aceștia trăiesc și se dezvoltă, precum și persoanele responsabile de satisfacerea nevoilor acestora și asigurarea bunăstării lor (*Avizul consultativ nr. P16-2018-001*, 2019, pct. 45).

7. Curtea a considerat, de asemenea, că art. 8 nu poate fi interpretat în sensul că ar conferi un drept la avort, dar că avortul pentru motive de sănătate și/sau bunăstare poate intra sub incidența acestuia [*A, B și C împotriva Irlandei* (MC), 2010, pct. 214]. Legislația care reglementează întreruperea sarcinii afectează nu doar viața privată a femeii deoarece, ori de câte ori o femeie este însărcinată, viața ei privată devine strâns legată de fătul în curs de dezvoltare. Astfel, dreptul femeii la respectarea vieții sale private trebuie să fie pus în balanță cu alte drepturi și libertăți concurente invocate, inclusiv cele ale copilului nenăscut [*Tysiac împotriva Poloniei*, 2007, pct. 106; *A, B și C împotriva Irlandei* (MC), 2010, pct. 213].

1. Reproducere asistată medical

8. Având în vedere progresele medicale și științifice rapide din acest domeniu, Curtea se confruntă din ce în ce mai des cu probleme legate de diferite forme de reproducere asistată medical.

9. În cauza *Dickson împotriva Regatului Unit* (MC), 2007, Curtea a examinat chestiuni legate de reproducerea asistată medical în context penitenciar. Reclamanții doreau să conceapă un copil în timp ce soțul încă executa o pedeapsă cu închisoarea și au argumentat că, în cazul în care li s-ar refuza acest acces, nu ar fi posibil să conceapă un copil, având în vedere data la care soțul ar urma să fie pus în libertate cel mai devreme și vârsta soției, dar li s-a refuzat accesul la servicii de inseminare artificială. Deși a considerat că acesta era un domeniu în care statele beneficiau de o largă marjă de apreciere, întrucât Convenția nu fusese încă interpretată ca obligându-le pe acestea să adopte dispoziții privind vizita intimă, Curtea a constatat că politica, așa cum era structurată la momentul faptelor, excludea efectiv orice examinare echilibrată reală a intereselor individuale și publice concurente și împiedica evaluarea necesară a proporționalității unei restricții într-un caz individual. Absența unei astfel de evaluări trebuia să fie considerată ca fiind în afara oricărei marje de apreciere acceptabile, astfel încât nu s-a realizat un echilibru just între interesele publice și private concurente aflate în joc (pct. 82-85).

10. Curtea a examinat necesitatea consimțământului pentru utilizarea ovulelor fecundate în *Evans împotriva Regatului Unit* (MC), 2007. Reclamanta își depozitase ovulele fecundate de partenerul ei de la acea vreme, pentru o viitoare inseminare. După ce relația lor s-a încheiat, partenerul său și-a retras consimțământul pentru continuarea depozitării embrionilor sau implantarea acestora. Reclamanta s-a plâns de faptul că legislația națională i-a permis fostului partener să o împiedice efectiv să aibă vreodată un copil biologic. Curtea a constatat că păstrarea prin crioprezervare a embrionilor umani generează posibilitatea trecerii unei perioade de timp între crearea embrionului și implantarea acestuia. Prin urmare, era legitim și de dorit ca un stat să instituie un sistem juridic care să ia în considerare posibilitatea trecerii unui interval de timp între proceduri. Atunci când a consimțit ca toate ovulele sale să fie fecundate, reclamanta a știut că, din punct de vedere legal, partenerul său era liber să își retragă în orice moment consimțământul pentru implantare. Având în vedere marja largă de apreciere acordată statului pârât, Curtea a considerat că nu trebuie să se acorde dreptului reclamantei la respectarea deciziei sale de a deveni părinte în sens genetic o pondere mai mare decât dreptului fostului său partener la respectarea deciziei sale de a nu avea împreună cu aceasta un copil cu care să aibă o legătură genetică (pct. 83-92).

11. În plus, în cauza *S.H. și alții împotriva Austriei* (MC), 2011, Curtea a examinat capete de cerere referitoare la interdicția, prevăzută de legislația națională, privind utilizarea spermatozoizilor și ovulelor de la donatori pentru fecundare *in vitro* (tehnici heterologe de reproducere asistată). Curtea a considerat că preocupările bazate pe considerente morale sau pe acceptabilitatea socială trebuie luate în serios într-un domeniu sensibil cum este reproducerea artificială. Totuși, ele în sine nu constituiau motive suficiente pentru interzicerea completă a tehnicilor specifice de reproducere artificială: în pofida marjei largi de apreciere acordate statelor contractante, cadrul legal instituit în acest scop trebuia să fie elaborat în mod coerent și să permită luarea în considerare în mod corespunzător a diferitelor interese legitime aflate în joc (pct. 100).

12. Constatând că statul pârât nu a depășit larga marjă de apreciere care îi era acordată la momentul respectiv, Curtea a acordat o importanță deosebită faptului că legislația în discuție nu excludea complet alte metode de reproducere asistată întrucât permitea utilizarea unor tehnici omologe de reproducere (fertilizare *in vitro* cu ajutorul gameților de la persoane căsătorite sau care trăiesc împreună ca soț și soție). În plus, acesta a intenționat să evite posibilele conflicte între părinții biologici și cei genetici în sens mai larg încercând să reconcilieze, pe de o parte, dorința de a pune la dispoziție reproducerea asistată medical și, pe de altă parte, îngrijorarea existentă în rândul multor segmente ale societății cu privire la rolul și posibilitățile medicinei reproductive moderne. Faptul că legea austriacă interzicea donarea de spermă și de ovule în scopul fertilizării *in vitro*, fără ca în același timp să interzică donarea de spermă pentru fertilizarea *in vivo*, constituia un alt aspect important în asigurarea unui echilibru între interesele respective, întrucât arăta abordarea atentă și prudentă adoptată de legiuitor în încercarea de a reconcilia realitățile sociale cu abordarea sa de principiu în acest domeniu (*S.H. și alții împotriva Austriei* (MC), pct. 103-107 și 112-116).

2. Maternitatea de substituție

13. În cauza *Mennesson împotriva Franței*, 2014, Curtea a examinat capete de cerere privind înregistrarea unui certificat de naștere străin și recunoașterea filiației legale cu privire la un copil născut ca urmare a maternității de substituție în străinătate. Părinții și copiii au fost cu toții reclamanți în fața Curții. În legătură cu părinții, Curtea a recunoscut o ingerință în viața lor de familie la diferite niveluri, dar nu a constatat o încălcare a acesteia, observând că nu au existat dificultăți practice insurmontabile care să îi împiedice pe reclamanți să își exercite dreptul la respectarea vieții de familie. Aceștia au avut posibilitatea să se stabilească în Franța la scurt timp după nașterea copiilor, să locuiască acolo împreună în circumstanțe care, în general, erau comparabile cu cele ale altor familii și nu exista nimic care să sugereze că aceștia erau expuși riscului de a fi separați de autorități din cauza situației lor (pct. 87 și 92-94).

14. În cadrul examinării capătului de cerere referitor la „viața privată” a copiilor reclamanți, Curtea a admis că este posibil ca Franța să dorească într-adevăr să îi descurajeze pe resortisanții săi să recurgă, în străinătate, la o tehnică de reproducere interzisă în țară. Totuși, efectele refuzului de a recunoaște filiația între copii concepuți în acest mod nu s-au limitat la situația părinților vizați, ci s-au extins la situația copiilor înșiși. Observând că o astfel de relație a fost recunoscută în mod legal într-o altă țară, dar nu în statul pârât, Curtea a considerat că o contradicție de această natură, în special atunci când unul dintre părinții de intenție era și tatăl biologic al copiilor, subminează identitatea copiilor în cadrul societății. Prin urmare, exista o problemă serioasă legată de compatibilitatea acestei situații cu interesul superior al copiilor, care trebuie să ghideze orice decizie ce îi privește. Având în vedere importanța filiației biologice, ca element al identității individuale, nu se poate afirma că era în interesul superior al copiilor ca aceștia să fie privați de o legătură juridică de această natură atunci când era stabilită realitatea biologică a acestei legături, iar copiii și părintele în discuție au cerut recunoașterea deplină a acesteia. Având în vedere implicațiile acestei restricții grave în ceea ce privește identitatea copiilor reclamanți și dreptul lor la respectarea vieții private, precum și importanța care trebuie acordată interesului superior al copilului, Curtea a statuat că au fost încălcate drepturile lor prevăzute de art. 8 [*Mennesson împotriva Franței*, 2014, pct. 96-101; a se face comparația și deosebirea cu poziția Curții în *Paradiso și Campanelli împotriva Italiei* (MC), 2017, pct. 185-216, cu privire la

separarea părinților reclamanți de un copil născut în străinătate prin intermediul „maternității de substituție netradiționale", între părinți și copil neexistând nicio legătură biologică].

15. În consecință, Curtea a constatat că, în cazul în care un copil este născut în străinătate prin intermediul maternității de substituție, într-o situație în care acesta a fost conceput folosind ovule de la un terț donator, iar mama de intenție este menționată într-un certificat de naștere întocmit în mod legal în străinătate ca „mamă legală", dreptul copilului la respectarea vieții sale private impune ca legislația națională să prevadă posibilitatea recunoașterii filiației legale cu mama de intenție (*Avizul consultativ nr. P16-2018-001*, 2019, pct. 46). Referitor la interesul superior al copilului, Curtea a confirmat concluziile sale în cauza *Mennesson împotriva Franței*, 2014. În plus, aceasta a constatat că refuzul de a recunoaște filiația legală cu mama de intenție a determinat alte considerații importante care afectează interesul superior al copilului, de exemplu riscul de refuzare a accesului la cetățenia mamei de intenție; o mai mare dificultate pentru aceștia să rămână în țara de reședință a mamei de intenție; drepturile lor succesorale în privința patrimoniului mamei de intenție poate fi afectat; menținerea relației lor cu aceasta ar putea fi în pericol dacă părinții de intenție s-ar despărți sau dacă tatăl de intenție ar muri; lipsa protecției în caz de refuzare sau renunțare la îngrijirea acestora de către mama de intenție. Curtea a constatat, de asemenea, că interesul superior al copilului a implicat identificarea juridică a persoanelor responsabile de creșterea acestuia, satisfacerea nevoilor sale și asigurarea bunăstării sale, precum și posibilitatea ca respectivul copil să trăiască și să se dezvolte într-un mediu stabil (*Avizul consultativ nr. P16-2018-001*, 2019, pct. 40-42; a se vedea, de asemenea, *Valdís Fjölnisdóttir și alții împotriva Islandei*, 2021, pct. 71-75, privind nerecunoașterea legăturii părintești cu un copil nebiologic născut în străinătate prin intermediul maternității de substituție, cu păstrarea simultană a legăturii de familie prin intermediul asistenței maternale; *S.-H. împotriva Poloniei* (dec.), 2021, pct. 68-76, privind imposibilitatea de a obține cetățenia poloneză prin descendență de către copii născuți prin intermediul maternității de substituție în SUA în beneficiul unui cuplu de persoane de același sex cu domiciliul în Israel, unde legătura de filiație este recunoscută).

16. Alegerea mijloacelor pentru obținerea recunoașterii raportului juridic dintre copil și mama de intenție se încadrează în marja de apreciere a statului. Totuși, odată ce relația dintre copil și mama de intenție a devenit o realitate practică, procedura prevăzută pentru a stabili recunoașterea relației în legislația națională trebuie să poată fi pusă în aplicare prompt și eficient, în conformitate cu interesul superior al copilului (*Avizul consultativ nr. P16-2018-001*, 2019, pct. 53-55). Curtea a subliniat că este în interesul copilului, într-o astfel de situație, ca incertitudinea legată de raportul juridic cu mama sa de intenție să dureze cât mai puțin timp posibil, cu precizarea că, până la recunoașterea acestui raport, copilul se află într-o situație vulnerabilă (*ibidem*, pct. 49).

3. Avort

17. Curtea a abordat problema avortului de la caz la caz, fără a preciza, în termeni generali, dacă sau în ce circumstanțe statele ar trebui sau nu să permită avortul legal pe teritoriul lor.

18. Curtea a statuat că o procedură în timp util ar trebui să garanteze unei femei însărcinate cel puțin posibilitatea de a fi ascultată personal și de a lua în considerare punctul de vedere al acesteia, pentru a limita sau a preveni deteriorarea sănătății unei femei ca urmare a unui avort tardiv. Absența unor astfel de proceduri preventive poate echivala cu nerespectarea de către stat a obligațiilor sale pozitive în temeiul art. 8 din Convenție (*Tysiac împotriva Poloniei*, 2007, pct. 117-118). Cauza *Tysiac* a avut ca obiect refuzarea efectuării unui avort terapeutic în pofida riscurilor de deteriorare gravă a vederii mamei, iar Curtea a constatat că, din cauza lipsei garanțiilor procedurale, nu s-a demonstrat că legislația națională, astfel cum a fost aplicată în cazul reclamantei, conținea un mecanism efectiv de natură să stabilească dacă au fost îndeplinite condițiile de obținere a unui avort legal. Reclamanta a suportat o mare suferință și un mare chin atunci când a evaluat posibilele consecințe negative ale sarcinii și ale nașterii viitoare asupra sănătății sale (pct. 119-130).

19. În cauza *A., B. și C. împotriva Irlandei* (MC), 2010, Curtea a examinat capete de cerere privind necesitatea de a călători în străinătate pentru efectuarea unui avort din motive de sănătate și/sau de

bunăstare, din cauza interdicției legale (în legislația penală) privind avortul, în vigoare în Irlanda. Deși nu subestimează impactul grav al restricției în litigiu, în special asupra primei reclamante, având în vedere circumstanțele sale modeste (șomeră, necăsătorită, mamă a patru copii aflați în plasament, îngrijorată că nașterea unui alt copil i-ar pune în pericol șansele de a obține încredințarea copiilor după eforturile sale susținute pentru a depăși o problemă legată de alcool), Curtea a ajuns la convingerea că Irlanda, prin faptul că nu a permis avortul pentru motive de sănătate și/sau de bunăstare, nu a depășit marja largă de apreciere conferită pentru a proteja valorile morale profunde ale poporului său. În special, Curtea a avut în vedere faptul că legislația relevantă permitea femeilor să obțină informații cu privire la serviciile din străinătate, să călătorească pentru efectuarea unui avort și să obțină îngrijiri medicale necesare după avort în Irlanda. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 8 din Convenție (pct. 239-241).

20. În cauza *P. și S. împotriva Poloniei*, victima în vârstă de 14 de ani a unui viol a dorit să facă o întrerupere de sarcină, dar spitalele publice locale au refuzat efectuarea avortului. Ulterior, reclamanta a fost supusă unor presiuni foarte mari din partea mai multor grupuri, inclusiv cadre medicale, jurnaliști, un preot și activiști anti-avort. În cele din urmă, a fost dusă în secret la un alt spital, aflat la aproximativ 500 de kilometri de domiciliul său, pentru a efectua avort.

21. Curtea a constatat că evenimentele legate de stabilirea accesului reclamantei la avort legal au fost marcate de amânare și confuzie. Reclamanta și mama sa, a doua reclamantă, au primit informații înșelătoare și contradictorii și nu au beneficiat de consiliere medicală corespunzătoare și obiectivă, care să țină seama în mod corespunzător de părerile și dorințele lor. Nu a fost disponibilă nicio procedură stabilită în baza căreia părerile lor să fi putut fi ascultate și luate în considerare în mod corespunzător, cu un minim de echitate procedurală (pct. 108). În privința mamei, Curtea a considerat că diferența dintre situația unei minore gravide și cea a părinților săi nu a înlăturat necesitatea unei proceduri de stabilire a accesului la avort legal, prin care ambele părți să poată fi ascultate, iar opiniile lor să poată fi examinate în totalitate și în mod obiectiv, precum și a unui mecanism de consiliere și de reconciliere a opiniilor contradictorii în interesul superior al minorei. În această privință, Curtea a constatat că interesele și perspectivele de viață ale mamei unei minore însărcinate erau, de asemenea, implicate în decizia de a duce sau nu sarcina la termen, deoarece era firesc ca legătura de familie emoțională să o facă pe mamă să se simtă profund îngrijorată de problemele care decurg din dilemele reproductive și alegerile pe care trebuia să le facă fiica (pct. 109). Toate sus-menționatele greutăți întâmpinate în punerea în practică a dreptului de a obține un avort legal au determinat Curtea să concluzioneze că autoritățile nu și-au îndeplinit obligația pozitivă de a asigura drepturile reclamantelor prevăzute de art. 8 (pct. 112).

22. În plus, pe baza acestor concluzii, Curtea a constatat totodată că, în pofida vulnerabilității deosebite a reclamantei, a existenței unui certificat emis de un procuror prin care se confirma faptul că sarcina acesteia era rezultatul unui raport sexual ilegal, precum și a dovezilor medicale potrivit cărora fusese folosită forța fizică împotriva sa, reclamanta a fost supusă unei presiuni considerabile din partea unor cadre medicale pentru a nu face avort. Nu s-a ținut seama în mod corespunzător de vârsta ei fragedă sau de opiniile și sentimentele sale (*P. și S. împotriva Poloniei*, 2012, pct. 161-169). În plus, Curtea a constatat că plasarea reclamantei într-un centru pentru minori nu era compatibilă cu art. 5 § 1 din Convenție, observând că scopul esențial al acestuia era acela de a împiedica o minoră aflată într-o stare de vulnerabilitate considerabilă să recurgă la avort (*ibidem*, pct. 148-149).

4. Screening prenatal/testare prenatală

23. În cauza *R.R. împotriva Poloniei*, 2011, Curtea a examinat capete de cerere referitoare la lipsa accesului la testare genetică prenatală, care s-a soldat cu incapacitatea reclamantei de a face avort pe motivul unei anomalii fetale. Curtea a constatat că reclamanta se afla într-o situație de mare vulnerabilitate. Ca urmare a amânării de către cadrele medicale a accesului la teste genetice, reclamanta, însărcinată fiind, a trebuit să suporte 6 săptămâni de incertitudine dureroasă privind sănătatea fătului său, iar când a obținut în cele din urmă rezultatele testelor, era deja prea târziu

pentru ea să ia o decizie în cunoștință de cauză cu privire la continuarea sarcinii sau realizarea unui avort legal. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 (*R.R. împotriva Poloniei*, 2011, pct. 159-162).

24. În cauza *Costa și Pavan împotriva Italiei*, 2012, Curtea a ajuns la o concluzie similară în temeiul art. 8 din Convenție în legătură cu interzicerea screeningului embrionilor prin intermediul tehnicilor de reproducere umană asistată medical, atunci când erau permise reproducerea artificială și întreruperea sarcinii din motive medicale. Cauza se referea la un cuplu care erau purtători sănătoși de fibroză chistică și care doreau, cu ajutorul reproducerii asistate medical și al screeningului genetic, să evite să transmită boala copilului lor. Pentru a constata încălcarea art. 8, Curtea a reținut inconsecvența legislației italiene, care refuza cuplului accesul la screeningul embrionului, dar autoriza întreruperea asistată medical a sarcinii dacă fătul prezenta simptome ale aceleiași boli. Curtea a concluzionat că ingerința în exercitarea dreptului reclamanților la respectarea vieții lor private și de familie a fost disproporționată (pct. 60-71).

25. În plus, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 sub aspect procedural în cazul în care instanțele naționale nu au efectuat o examinare completă a susținerii reclamantei potrivit căreia i s-a refuzat asistența medicală corespunzătoare și în timp util sub forma unui test medical prenatal, care ar fi indicat riscul ca fătul să sufere de o tulburare genetică și i-ar fi permis să decidă dacă să păstreze sarcina (*A.K. împotriva Letoniei*, 2014, pct. 93-94).

5. Sterilizare

26. Curtea a constatat că sterilizarea constituie o ingerință majoră în starea de sănătate reproductivă a unei persoane. Întrucât privește una dintre funcțiile esențiale ale corpului uman, aceasta are legătură cu multiple aspecte ale integrității personale a individului, inclusiv bunăstarea sa fizică și mentală și viața sa emoțională, spirituală și de familie (*V.C. împotriva Slovaciei*, 2011, pct. 106). În consecință, în cauzele referitoare la sterilizare, Curtea a ținut seama de efectele acesteia asupra vieții private și sociale a persoanelor reclamante, în cadrul aprecierii sale privind pragul de gravitate impus de art. 3.

27. În cauza *V.C. împotriva Slovaciei*, 2011, Curtea a examinat o plângere din partea unei femei de etnie romă sterilizată în timpul nașterii, procedură pentru care i s-a solicitat consimțământul în scris la două ore și jumătate după ce a fost internată la spital, în timp ce se afla în travaliu și în poziție de decubit dorsal. Curtea a constatat că o astfel de abordare era paternalistă prin faptul că nu oferea pacientei nicio altă alternativă decât să fie de acord cu medicii, fără a se ține seama de autonomia sa în materie de alegere morală, și că procedura de sterilizare a constituit o gravă ingerință în capacitatea reproductivă a reclamantei, care la momentul respectiv avea o vârstă foarte fragedă (pct. 111-116). În special, Curtea a constatat că, din cauza infertilității sale, reclamanta s-a confruntat cu greutăți în relația sa cu partenerul său, ceea ce a condus ulterior la divorțul lor. În plus, din cauza imposibilității de a avea copii, reclamanta a fost ostracizată de comunitatea romă și a suferit efecte secundare grave din punct de vedere medical și psihologic, printre care simptomele unei sarcini false, necesitând tratament psihiatric. În consecință, a fost încălcat art. 3 (pct. 118-120; a se vedea și *N.B. împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 74-81, *I.G. și alții împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 120-124).

28. În plus, Curtea a constatat că, din cauza lipsei unor garanții legale care să acorde o atenție deosebită sănătății reproductive a reclamantei în calitate de femeie romă, statul pârât nu și-a îndeplinit obligația pozitivă prevăzută la art. 8 de a asigura un nivel suficient de protecție care să îi permită să se bucure în mod efectiv de dreptul său la respectarea vieții sale private și de familie. Curtea a constatat că problema sterilizării și a recurgerii necorespunzătoare la aceasta a afectat în special persoanele vulnerabile, de exemplu femeile rome, din cauza atitudinilor negative larg răspândite față de rata relativ ridicată a natalității în comunitatea romă în comparație cu alte segmente ale populației, adesea exprimate ca îngrijorări față de o proporție mai mare a populației care trăiește din ajutoare sociale. În plus, referitor la mențiunea privind originea etnică a reclamantei făcută în dosarul său medical, Curtea a observat o anumită mentalitate a cadrelor medicale în legătură cu modul în care trebuie gestionată situația medicală a unei femei rome, care nu sugera că s-a acordat o atenție specială

pentru a se asigura că se obține consimțământul deplin și informat al unei astfel de paciente înainte de orice sterilizare sau că pacienta este implicată în procesul decizional într-o măsură care să permită protejarea efectivă a intereselor sale (pct. 145-155; a se vedea și *N.B. împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 92-99, *I.G. și alții împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 141-146).

C. Vaccinare

29. Curtea a stabilit în jurisprudența sa că vaccinarea obligatorie, ca intervenție medicală nevoluntară, constituie o ingerință în dreptul la respectarea vieții private în sensul art. 8 din Convenție (*Solomahin împotriva Ucrainei*, 2012, pct. 33, cu trimiterile citate).

30. În cauza *Vavřička și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2021, Curtea a examinat capete de cerere referitoare la obligația legală de vaccinare a copiilor împotriva unor boli bine-cunoscute de științele medicale, a cărei nerespectare a avut ca efect refuzarea înscrierii la grădinițe, și a constatat că nu a fost încălcat art. 8. Pentru a decide dacă măsurile în litigiu constituiau măsuri „necesare într-o societate democratică", Curtea a subliniat, printre altele, obligația statului de a pune interesul superior al copilului, precum și pe cel al copiilor ca grup, în centrul tuturor deciziilor care le afectează sănătatea și dezvoltarea (pct. 287-288). Curtea s-a referit la consensul general privind importanța vitală a vaccinărilor pentru protejarea populațiilor împotriva bolilor care pot avea efecte grave asupra sănătății individuale și care, în cazul unor focare de infecții grave, pot provoca tulburări în societate (pct. 300).

31. Pe de altă parte, deși admite că excluderea reclamanților din învățământul preșcolar însemna pierderea unei oportunități importante pentru copiii de vârste mici de a-și dezvolta personalitățile și de a începe dobândirea de competențe sociale și de învățare importante într-un mediu pedagogic și formator, Curtea a constatat că acestea erau consecințele directe ale alegerii părinților lor de a refuza respectarea unei obligații legale, al cărei scop este protejarea sănătății, în special în cadrul acestei categorii de vârstă. În acest context, Curtea a observat că reclamanții nu au fost privați de orice posibilitate de dezvoltare personală, socială și intelectuală, chiar și cu prețul unor eforturi și cheltuieli suplimentare, și poate considerabile, din partea părinților [*Vavřička și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2021, pct. 306-307].

32. În *Pasquinelli și alții împotriva San Marino*, 2024,Curtea nu a constatat nicio încălcare a art. 8 în ceea ce privește plângerile formulate de asistenții medicali și sociali supuși unor măsuri de a reorganizare a muncii ca urmare a alegerii de a nu fi vaccinați împotriva Covid-19. Curtea a considerat că, întrebarea dacă vaccinarea este obligatorie sau impusă prin obligație, spre deosebire de voluntară sau recomandată, este relevantă pentru a determina abordarea care trebuie adoptată într-un anumit caz (§ 57). În circumstanțele din prezenta cauză, legislația nu prevedea nicio sancțiune, nici măcar disciplinară, sau vreo consecință automată pentru reclamanți [cum ar fi neadmiterea la grădiniță pentru toți copiii nevaccinați ca în cauza Vavřička și alții (MC), pct. 59-60]. Prin urmare, în absența unor consecințe grave și inevitabile care să afecteze întreaga țară sau o categorie întreagă, Curtea a considerat că nu există o obligație generală de vaccinare (pct. 62-63), ceea ce distinge această cauză de Vavřička și alții (MC).

33. Curtea a acceptat că alegerea de a se vaccina sau nu este suficient de legată de autonomia personală pentru a face art. 8 aplicabil (§ 77). Atunci când a evaluat dacă s-a ajuns la un echilibru just între interesul public și drepturile persoanelor, Curtea a observat că măsurile de reorganizare a muncii au fost temporare, că reclamanții au suferit pierderi financiare reduse și că majoritatea reclamanților au fost relocați, cel puțin o parte din timp, și au continuat să primească salariul (pct. 101-105). De asemenea, cu o singură excepție, cele mai mari pierderi financiare au survenit atunci când reclamanții au refuzat să întreprindă orice muncă utilă din punct de vedere social care li s-a oferit și nu au prezentat nicio justificare pentru refuzul lor (pct. 104). Curtea a observat că pierderile financiare erau consecințe inevitabile ale unei pandemii mondiale și ale contextului excepțional în care se aflau statele (pct. 106). În plus, statul a oferit o serie de alternative, iar măsurile aplicate în cele din urmă fiecărui

reclamant au depins de posibilitățile serviciilor în cadrul cărora lucrau sau de alte nevoi din sectorul public, precum și de propriile lor alegeri în această privință (pct. 107).

34. Curtea a analizat, de asemenea, subiectul vaccinărilor în contextul restricțiilor privind libertatea de exprimare a medicilor în activitate. În *Bielau împotriva Austriei*, 2024, Curtea nu a constatat nicio încălcare a art. 10 în cazul în care unui medic în exercițiu i s-a aplicat o amendă disciplinară cu suspendare pentru că a făcut afirmații nefondate din punct de vedere științific cu privire la ineficiența vaccinurilor. Atunci când a analizat proporționalitatea ingerinței, Curtea a observat că declarațiile negative ale reclamantului de pe site-ul său erau categorice și, cel mai important, nu erau conforme cu stadiul actual al științei medicale, iar unele erau neconforme cu rațiunea (a se vedea, *a contrario*, *Hertel împotriva Elveției*, 1998, unde opiniile minoritare au fost exprimate într-o sferă în care era puțin probabil să existe vreo certitudine) (pct. 41-42). În plus, Curtea a subliniat impactul potențial foarte larg al declarațiilor reclamantului pe site-ul său, care era accesibil tuturor, îndatoririle speciale ale medicilor, importanța și efectele pozitive ale vaccinării în general, precum și consensul general potrivit căruia vaccinarea este una dintre cele mai de succes și mai rentabile intervenții în domeniul sănătății (pct. 43-44). În cele din urmă, Curtea a constatat că sancțiunea (o amendă) nu era disproporționată, având în vedere că era disciplinară (și nu penală), suma era mai mică decât venitul mediu lunar estimat al unui medic și foarte scăzută având în vedere posibila scară a amenzilor și, în plus, a fost suspendată în așteptarea unei perioade de probă de un an (pct. 45).

D. Informații în materie de sănătate[3]

35. Protecția datelor cu caracter personal, nu în ultimul rând a datelor medicale, este de o importanță fundamentală pentru exercitarea de către o persoană a dreptului său la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat de art. 8 din Convenție. Respectarea confidențialității datelor privind sănătatea este un principiu vital în sistemele juridice ale tuturor părților contractante la Convenție. În consecință, legislația națională trebuie să ofere garanții corespunzătoare pentru a preveni orice comunicare sau divulgare de date cu caracter personal referitoare la sănătate care ar putea fi incompatibile cu garanțiile prevăzute de art. 8 din Convenție (*Z împotriva Finlandei*, 1997, pct. 95; *L.L. împotriva Franței*, 2006, pct. 44). Este esențial nu doar să se respecte sentimentul de viață privată al unui pacient, ci și să se păstreze încrederea sa în profesia medicală și în serviciile de sănătate în general. Fără o astfel de protecție, persoanele care au nevoie de asistență medicală pot fi descurajate să dezvăluie informații de natură personală și intimă care pot fi necesare pentru a beneficia de tratament corespunzător, ba chiar să solicite o astfel de asistență, punând astfel în pericol propria sănătate și, în cazul bolilor transmisibile, sănătatea comunității (*Z împotriva Finlandei*, 1997, pct. 95).

36. Curtea a constatat că aceste considerații sunt valabile mai ales în ceea ce privește protecția confidențialității informațiilor referitoare la infecția cu HIV a unei persoane. Divulgarea unor astfel de date poate afecta în mod dramatic viața sa privată și de familie, precum și situația sa socială și profesională, expunând-o oprobriului și riscului de ostracizare. Din acest motiv, poate totodată să descurajeze persoanele să încerce să obțină un diagnostic sau tratament și, în consecință, să submineze orice efort preventiv al comunității de a limita pandemia (*Z împotriva Finlandei*, 1997, pct. 96).

37. Cauza *Biriuk împotriva Lituaniei*, 2008, a avut ca obiect un articol, publicat pe prima pagină a celui mai mare cotidian din Lituania, despre o presupusă amenințare cu SIDA într-o regiune îndepărtată a Lituaniei. Curtea a luat act în special de faptul că reclamanta locuia într-un sat, nu într-un oraș, fapt care a sporit impactul articolului publicat asupra posibilității ca boala sa să fie cunoscută de vecinii săi și de rudele sale apropiate, provocând astfel umilirea în public și excluderea din viața socială a satului (pct. 41). În cauza *C.C. împotriva Spaniei*, 2009, care a avut ca obiect publicarea identității complete a

[3] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind jurisprudența Convenției europene a drepturilor omului – Protecția datelor*.

reclamantului într-o hotărâre pronunțată în legătură cu statutul său seropozitiv HIV, Curtea a constatat că – având în vedere posibilitatea instanței naționale de a restrânge accesul la hotărâre sau de a folosi inițialele reclamantului și având în vedere necesitatea unei protecții speciale a confidențialității informațiilor privind infecția cu HIV, a căror divulgare ar putea avea efecte devastatoare asupra vieții private și de familie a persoanelor în discuție și asupra situației lor sociale și profesionale – publicarea numelui complet al reclamantului în legătură cu starea sa de sănătate nu a fost justificată de nicio nevoie imperioasă (pct. 36-41).

38. În plus, în cauza *P. și S. împotriva Poloniei*, 2012, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 ca urmare a divulgării către public a unor informații cu caracter personal și medical despre o sarcină nedorită a unei minore care fusese victima unui viol și refuzul acesteia de a avorta. Curtea a considerat că această divulgare nu putea fi justificată de interesul mass-mediei în acest caz și, prin urmare, nu a urmărit un scop legitim (pct. 133).

E. Expulzarea persoanelor grav bolnave

39. În cauzele referitoare la expulzarea străinilor grav bolnavi, Curtea a subliniat că aceștia nu pot, în principiu, să pretindă dreptul de a rămâne pe teritoriul unui stat contractant pentru a continua să beneficieze de asistență și de servicii medicale, sociale sau de altă natură asigurate de statul care efectuează returnarea [*D. împotriva Regatului Unit*, 1997, pct. 54; *N. împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 42]. Totuși, a reținut că, în „circumstanțe cu totul excepționale” și ținând seama de considerentele umanitare imperioase aflate în joc, punerea în aplicare a unei decizii de expulzare a unei persoane grav bolnave ar putea constitui o încălcare a art. 3 din Convenție (*D. împotriva Regatului Unit*, 1997, pct. 54).

40. În cauza *D. împotriva Regatului Unit*, 1997, referitoare la o decizie luată de autoritățile Regatului Unit de a expulza în Saint Kitts un străin bolnav de SIDA, Curtea a considerat că expulzarea reclamantului l-ar expune unui risc real de deces în cele mai dificile circumstanțe și ar constitui un tratament inuman. Aceasta a constatat că respectiva cauză era caracterizată de „circumstanțe cu totul excepționale”, ca urmare a faptului că reclamantul suferea de o boală incurabilă și se afla în faza terminală, nu exista nicio garanție că va putea beneficia de asistență sau îngrijire medicală în St Kitts ori că avea rude dispuse ori capabile să aibă grijă de el sau că beneficia de orice altă formă de sprijin moral sau social (pct. 52-54). Totuși, Curtea a reiterat în jurisprudența sa ulterioară că va menține un prag ridicat în astfel de cauze [*N. împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 43; a se vedea pct. 46-51, în care Curtea, într-un scenariu factual asemănător cu cel din cauza *D. împotriva Regatului Unit*, 1997, nu a constatat o încălcare a art. 3, reținând că respectiva cauză nu denotă „circumstanțe cu totul excepționale” și considerentele umanitare nu sunt la fel de imperioase. Deși calitatea vieții respectivei reclamante și speranța sa de viață ar fi fost afectate în caz de returnare, aceasta nu era grav bolnavă la momentul respectiv, iar rapiditatea deteriorării sănătății sale și măsura în care ar fi putut obține acces la tratament medical, sprijin și îngrijiri prezentau un oarecare element de speculație].

41. În cauza *Paposhvili împotriva Belgiei* (MC), 2016, având ca obiect propunerea de expulzare în țara de origine a unui resortisant georgian grav bolnav, în pofida îndoielilor privind disponibilitatea unui tratament medical corespunzător acolo, Curtea a furnizat orientări detaliate cu privire la „cazurile cu totul excepționale” care pot ridica o problemă în temeiul art. 3 în aceste tipuri de cauze. S-a clarificat ce trebuia să se înțeleagă prin situații legate de expulzarea unei persoane grav bolnave, în care erau aduse motive întemeiate pentru a crede că, deși neexpusă riscului iminent de a muri, persoana va risca în mod real, din lipsa tratamentului corespunzător în țara de destinație sau din lipsa accesului la un asemenea tratament, să fie expusă unui declin major, rapid și ireversibil al stării de sănătate având ca rezultat o suferință puternică sau o reducere semnificativă a speranței de viață (pct. 183). Referitor la problema dacă aceste condiții erau îndeplinite într-o anumită situație, Curtea a subliniat că autoritățile naționale aveau obligația, în temeiul art. 3, de a stabili proceduri corespunzătoare care să

permită o examinare a temerilor reclamanților, precum și o evaluare a riscurilor cu care aceștia s-ar confrunta în caz de expulzare (pct. 184-85).

42. Aplicând această abordare situației de fapt în speță, Curtea a concluzionat că, în lipsa unei evaluări de către autoritățile naționale a riscului cu care se confruntă reclamantul în lumina informațiilor privind starea sa de sănătate și existența unui tratament corespunzător în Georgia, expulzarea sa ar fi constituit o încălcare a art. 3 [*Paposhvili împotriva Belgiei* (MC), 2016, pct. 200-207]. În plus, Curtea a concluzionat că expulzarea reclamantului fără evaluarea de către autorități, în raport cu art. 8 din Convenție, a gradului de dependență față de familie în care se afla reclamantul ca urmare a deteriorării stării sale de sănătate ar fi constituit în egală măsură o încălcare a respectivei dispoziții (*ibidem*, pct. 223-226).

43. În cauza *Savran împotriva Danemarcei* (MC), 2021, având ca obiect expulzarea reclamantului, diagnosticat cu schizofrenie paranoidă, Curtea a confirmat criteriul stabilit în *Paposhvili*, precizând că acesta oferă un standard exhaustiv ce ține seama în mod corespunzător de toate considerațiile relevante în sensul art. 3 în acest context și că este aplicabil indiferent de natura (fizică sau psihică) a bolii în discuție (pct. 133 și 137-139). Curtea a constatat că numai după ce criteriul a fost îndeplinit și, prin urmare, art. 3 considerat aplicabil, se poate evalua respectarea, de către statul care efectuează returnarea, a obligațiilor care îi revin în temeiul acestei dispoziții, astfel cum se prevede în *Paposhvili* (pct. 135). Cu privire la situația de fapt din această cauză, Curtea a constatat că expulzarea reclamantului în Turcia nu l-a expus unui risc care atingea pragul ridicat necesar pentru ca art. 3 să fie aplicabil. Schizofrenia, deși este o afecțiune psihică gravă, nu putea fi considerată în sine suficientă în această privință. Deși exista probabilitatea ca agravarea simptomelor sale psihotice să ducă la un „comportament agresiv” și „un risc semnificativ mai mare de infracțiuni contra persoanei altora”, aceste efecte nu puteau fi considerate „cauzatoare de suferință intensă” pentru reclamant. În special, nu s-a demonstrat niciun risc de comportament de autovătămare în cazul reclamantului (pct. 141-148).[4]

[4] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind jurisprudența Convenției europene a drepturilor omului – Imigrația*, pct. 54-55.

II. Drepturi în materie de muncă

Art. 2 din Convenție

„1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege [...]”

Art. 4 din Convenție – Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

„1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră «muncă forțată sau obligatorie» în sensul prezentului articol:
a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din [...] Convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;
b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;
c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civile normale.”

Art. 6 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie sa fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. [...]”

Art. 7 din Convenție - Nicio pedeapsă fără lege

„1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.
2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.”

Art. 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

Art. 9 din Convenție - Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.
2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora."

Art. 10 din Convenție – Libertatea de exprimare

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele sa supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.
2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești."

Art. 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [...] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație."

Art. 1 din Protocolul nr. 1 – Protecția proprietății

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.
2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor."

A. Aplicabilitatea Convenției în raporturile de muncă

44. Curtea a reiterat faptul că litigiile de muncă privind concedierile, inclusiv cele din funcții publice, vor intra în general sub incidența art. 6 din Convenție, conform criteriilor enunțate în cauza *Vilho Eskelinen* [*Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), 2007, pct. 62; *Denisov împotriva Ucrainei* (MC), 2018, pct. 51-52].

45. În plus, deși din art. 8 nu se poate deduce niciun drept general la muncă, noțiunea de „viață privată", în sens larg, nu exclude, în principiu, activitățile de natură profesională sau comercială [*Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 165-167; *Denisov împotriva Ucrainei* (MC), 2018, pct. 115]. Curtea a considerat că restricțiile aplicate vieții profesionale a unei persoane pot intra sub incidența art. 8 atunci când acestea au repercusiuni asupra modului în care persoana își construiește

identitatea socială prin dezvoltarea relațiilor cu alții [*Fernández Martínez împotriva Spaniei*(MC), 2014, pct. 109-110].

46. În cauza *Denisov împotriva Ucrainei* (MC), 2018, Curtea a stabilit două moduri în care o problemă de viață privată s-ar ridica de obicei în situații legate de muncă: (i) din cauza motivelor aflate la baza măsurii în litigiu (abordarea *bazată pe motive*); sau (ii) din cauza consecințelor asupra vieții private (abordarea *bazată pe consecințe*) (pct. 115). Dacă în discuție este abordarea *bazată pe consecințe*, art. 8 se aplică numai în cazul în care consecințele sunt foarte grave și afectează viața privată a reclamantului într-o măsură foarte mare (*ibidem*, pct. 116).

47. Curtea a adoptat abordarea *bazată pe consecințe* în *Denisov împotriva Ucrainei (MC)*, 2018, o cauză care privea revocarea unui judecător din funcția de președinte al instanței, pentru a constata că măsura în litigiu nu a avut consecințe negative grave asupra aspectelor care constituie „viața privată" a reclamantului, și anume: (i) „cercul intim"; (ii) posibilitățile de a stabili și dezvolta relații cu alții; sau (iii) reputația sa. Prin urmare, Curtea a constatat că art. 8 nu era aplicabil (pct. 120-134). Curtea a ajuns la o concluzie diferită în *Polyakh și alții împotriva Ucrainei*, 2019, cu privire la revocarea unor funcționari publici din funcțiile lor, adoptând aceeași abordare (pct. 207-211). În *Budimir împotriva Croației*, 2021, Curtea a aplicat abordarea *bazată pe consecințe* cu privire la retragerea atestatului de exercitare a profesiei de inspector auto al reclamantului până la începerea urmăririi penale împotriva acestuia, care a condus la concedierea sa din sectorul privat și care s-a încheiat ulterior cu achitarea sa pentru toate acuzațiile (pct. 46-47). În *Pająk și alții împotriva Poloniei*, 2023, Curtea a aplicat abordarea *bazată pe consecințe* la plângerile cu privire la legislația care face distincție între bărbați și femei în ceea ce privește vârsta de pensionare a judecătorilor și refuzul de a permite reclamantelor să își exercite funcțiile dincolo de limita de vârstă (pct. 210-220).

48. În cauza *Yılmaz împotriva Turciei*, 2019, adoptând abordarea *bazată pe motive*, Curtea a statuat că art. 8 se aplică refuzului de a numi un profesor într-un post în străinătate, întrucât motivele aflate la baza refuzului de a-l numi se bazau exclusiv pe informații despre viața sa privată – soția sa purta văl, iar la domiciliul cuplului se practica segregarea bazată pe gen (pct. 41).

49. În plus, dreptul la libertatea de exprimare prevăzut de art. 10 se aplică și la locul de muncă, dar Curtea a subliniat că, în același timp, angajații au obligația de loialitate, rezervă și discreție față de angajator, în special funcționarii publici [*Guja împotriva Moldovei* (MC), 2008, pct. 70; *Kudeșkina împotriva Rusiei*, 2009, pct. 93, în ceea ce privește judecătorii].

50. Pentru a stabili existența unei ingerințe în art. 10, Curtea a examinat, în cauzele referitoare la revocări din funcție în sistemul judiciar, existența unei legături de cauzalitate între revocări și exercitarea de către reclamant a libertății sale de exprimare. Procedând astfel, Curtea a evaluat situația de fapt și succesiunea evenimentelor în ansamblul lor [*Baka împotriva Ungariei* (MC), 2016, pct. 143-152]. O abordare similară a fost adoptată în cauzele referitoare la angajarea în serviciul public (*Cimperšek împotriva Sloveniei*, 2020, pct. 56-59).

51. În plus, Curtea a soluționat cauze referitoare la munca forțată și aservire în raport cu art. 4 din Convenție (*Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 113-129; *C.N. și v. împotriva Franței*, 2012, pct. 70-79 și 88-94). Noțiunea de „muncă forțată sau obligatorie" prevăzută de art. 4 a fost interpretată de Curte în raport cu definiția prevăzută de art. 2 paragraful 1 din Convenția nr. 29 din 28 iunie 1930 privind munca forțată sau obligatorie, adoptată de OIM, potrivit căreia „munca forțată sau obligatorie" este „orice muncă sau serviciu pretins unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare și pentru care numitul individ nu s-a oferit de bună voie" [*Siliadin împotriva Franței*, 2005, pct. 115-116; *C.N. și v. împotriva împotriva Franței*, 2012, pct. 71; *S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 281-282].

52. Curtea a subliniat că nu toată munca pretinsă unei persoane sub amenințarea unei „pedepse" înseamnă „muncă forțată sau obligatorie" și că alți factori care trebuie luați în considerare includ tipul și cantitatea de muncă implicată. În consecință, Curtea a făcut deosebirea între „munca forțată" și o mână de ajutor care ar fi de așteptat în mod rezonabil de la membrii familiei sau persoanele care stau

în aceeași locuință (*C.N. și v. împotriva împotriva Franței*, 2012, pct. 74-75). Referitor la aservire, Curtea a constatat că aceasta corespunde unei forme agravate de muncă forțată sau obligatorie, caracteristica specifică fiind sentimentul victimei că starea sa este permanentă și că este puțin probabil ca situația să se schimbe (*ibidem*, pct. 91-92).

53. În plus, Curtea a arătat în jurisprudența sa că exploatarea prin muncă este una dintre formele de exploatare cuprinse în definiția traficului de persoane, care, potrivit jurisprudenței consacrate a Curții, intră sub incidența art. 4 din Convenție (*Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010, pct. 272-282; *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, pct. 93). În cazul în care un angajator abuzează de puterea sa sau profită de vulnerabilitatea lucrătorilor săi pentru a-i exploata, aceștia nu se oferă voluntar pentru muncă. Consimțământul prealabil al unei victime nu este suficient pentru a exclude caracterizarea muncii sale ca „muncă forțată", această caracterizare fiind o chestiune de fapt ce trebuie examinată în lumina tuturor circumstanțelor relevante ale unei cauze (*ibidem*, pct. 96). În cauza *Chowdury și alții*, având ca obiect încadrarea în muncă sezonieră a unor lucrători migranți aflați în situație de ședere ilegală, Curtea a considerat că, din cauza situației de vulnerabilitate a reclamanților în calitate de migranți aflați în situație de ședere ilegală lipsiți de resurse și expuși riscului de a fi arestați, luați în custodie publică și expulzați, precum și din cauza amenințărilor proferate de angajatori, a violenței și a refuzului de a le plăti salariile, chiar și în ipoteza că s-au oferit de bună voie pentru muncă în momentul recrutării, angajarea lor a constituit în mod clar muncă forțată și trafic de persoane (pct. 97-101).

B. Acces la muncă

1. Condamnări și măsuri similare

54. Se consideră, în general, că statele au un interes legitim de a exclude anumiți infractori dintr-o profesie [*Thlimmenos împotriva Greciei* (MC), 2000, pct. 47]. Totuși, Curtea face deosebire între anumite tipuri de condamnări. În cauza *Thlimmenos*, Curtea a considerat că, spre deosebire de alte condamnări pentru infracțiuni grave, o condamnare pentru refuzul de a purta uniforma militară, din motive religioase sau filozofice, nu denotă niciun fel de necinste sau rușine morală de natură să aducă atingere capacității persoanei condamnate de a exercita profesia de expert contabil. Nu se justifica excluderea reclamantului din această profesie cu motivarea că era nedemn, având totodată în vedere faptul că deja executase pedeapsa închisorii pentru faptele sale (pct. 47). Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 9 din Convenție.

55. Aplicarea de interdicții privind exercitarea anumitor profesii în cazul unei persoane în urma falimentului poate să încalce dispozițiile art. 8 din Convenție, având în vedere modalitățile de aplicare a acesteia și condițiile în care aceasta poate fi revocată (*Albanese împotriva Italiei*, 2006, pct. 63-66, în care interdicția de a profesa aplicată reclamantului nu a survenit ca urmare a unei hotărâri judecătorești, ci ca o consecință automată a înscrierii în registrul de faliment, radierea din acesta fiind condiționată de dovada de „bună conduită efectivă și consecventă" timp de cel puțin 5 ani de la încetarea procedurii falimentului).

56. În cauza *Gouarré Patte împotriva Andorrei*, 2016, s-a constatat că interzicerea pe viață a exercitării profesiei de medic încalcă art. 7 atunci când un nou cod penal, mai indulgent, prevede că durata pedepselor complementare nu poate depăși durata pedepsei principale celei mai severe (o pedeapsă cu închisoarea care, în acest caz, nu a fost executată) și recunoaște în mod explicit aplicarea retroactivă a legii penale mai favorabile (pct. 35). Pe de altă parte, Curtea nu a constatat nicio încălcare a art. 8 prin măsura de limitare a accesului la profesia de avocat aplicată unui reclamant, fost inspector de poliție cu o condamnare pentru abuz în serviciu, remarcând în special cerințele morale ridicate ale muncii în sistemul de justiție și valorile de demnitate, integritate și respect pentru administrarea echitabilă a justiției care se aplică unui avocat [*Jankauskas împotriva Lituaniei (nr. 2)*, 2017, pct. 77-83].

57. În *Budimir împotriva Croației*, 2021, privind revocarea unei licențe profesionale de către autoritățile statului din cauza procedurilor penale în curs împotriva reclamantului, Curtea a examinat obligațiile pozitive ale statului în temeiul art. 8 în contextul unei concedieri de la locul de muncă într-o societate privată până la stabilirea răspunderii penale efective. Aceasta a constatat că, prin faptul că nu i-au oferit reclamantului niciun fel de soluție până la stabilirea răspunderii sale, precum și un cadru juridic eficient pentru a solicita o reparație echitabilă a prejudiciului cauzat acestuia prin retragerea prelungită a licenței sale profesionale, autoritățile nu și-au îndeplinit obligațiile pozitive impuse de articolul 8 din Convenție (pct. 58-64).

2. Antecedente profesionale

58. În principiu, statele au un interes legitim în reglementarea condițiilor de angajare în serviciul public. Un stat democratic are dreptul de a solicita funcționarilor publici să dea dovadă de loialitate față de principiile constituționale pe care se întemeiază statul (*Naidin împotriva României*, 2014, pct. 49). Restricțiile aplicate la angajarea în funcții publice pot fi considerate ca urmărind scopul legitim de apărare a securității naționale, a siguranței publice și a drepturilor și libertăților celorlalți (*ibidem.*, pct. 51). În consecință, măsurile care restricționează perspectivele de carieră exclusiv în domeniul public au fost considerate proporționale, având în vedere gradul ridicat de responsabilitate al acestor posturi și potențialele perspective de angajare în sectorul privat (*ibidem*, 2014, pct. 54-55, în ceea ce privește interdicția de a ocupa o funcție publică aplicată unui fost colaborator al poliției politice).

59. În schimb, Curtea a statuat însă că astfel de cerințe nu sunt aplicabile în egală măsură angajării în sectorul privat. În cauza *Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei*, 2004, Curtea a constatat că aplicarea de restricții la încadrarea în muncă a foștilor angajați KGB în diferite ramuri ale sectorului privat pentru motive de lipsă de loialitate față de stat nu poate fi justificată în temeiul art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8, indiferent de importanța societății comerciale private pentru interesele economice, politice sau de securitate ale statului (pct. 57-58; a se vedea, de asemenea, *Rainys și Gasparavičius împotriva Lituaniei*, 2005, pct. 36; *Žičkus împotriva Lituaniei*, 2009, pct. 31-32).

3. Securitatea națională

60. Se consideră, în general, că statele beneficiază de o largă marjă de apreciere în prelucrarea informațiilor cu caracter personal atunci când evaluează aptitudinea candidaților pentru angajarea în posturi de importanță pentru securitatea națională (*Leander împotriva Suediei*, 1987, pct. 59). Un sistem de verificare a personalului în interesul securității naționale este în conformitate cu art. 8 atâta timp cât conține garanții necesare împotriva abuzurilor (*ibidem*, pct. 67).

61. La o concluzie similară s-a ajuns în cauza *Regner împotriva Republicii Cehe* (MC), 2017, având ca obiect lipsa accesului, în cadrul procedurilor de control judiciar, la informații clasificate pe baza cărora a fost revocat certificatul de securitate al reclamantului care îi permitea să ocupe un post de adjunct al unui vice-ministru al apărării. Referitor la existența unui drept și, prin urmare, aplicabilitatea art. 6 § 1, Curtea a constatat că posibilitatea reclamantului de a-și exercita atribuțiile și a obține un nou post în sectorul public era condiționată de primirea autorizației de acces la informații clasificate. Legătura dintre decizia de revocare a certificatului de securitate al reclamantului și pierderea atribuțiilor sale și a locului său de muncă a fost, prin urmare, mai mult decât fragilă sau îndepărtată, acordându-i acestuia dreptul de a contesta legalitatea acestei revocări în fața instanțelor de judecată (pct. 118-119).

62. În ceea ce privește drepturile reclamantului în conformitate cu principiile procedurii contradictorii și egalității armelor, prevăzute de art. 6 § 1, Curtea a observat că instanțele naționale și-au exercitat în mod corespunzător competențele de control de care dispuneau în cadrul unei astfel de proceduri, în ceea ce privește atât necesitatea păstrării confidențialității documentelor clasificate, cât și justificarea deciziei de revocare a certificatului de securitate al reclamantului [*Regner împotriva Republicii Cehe* (MC), 2017, pct. 154]. Acestea au considerat că divulgarea informațiilor clasificate ar fi putut avea ca efect divulgarea metodelor de lucru ale serviciului de informații, dezvăluirea surselor

sale de informații sau tentative de influențare a eventualilor martori. În plus, informațiile conțineau informații specifice, complete și detaliate pe baza cărora instanțele naționale s-au convins de relevanța lor pentru a stabili dacă reclamantul prezenta un risc pentru securitatea națională (*ibidem*, pct. 155-156). Prin urmare, având în vedere procedura în ansamblul ei, natura litigiului și marja de apreciere de care dispuneau autoritățile naționale, Curtea a considerat că restrângerile drepturilor reclamantului au fost compensate astfel încât echilibrul just dintre părți să nu fie afectat într-o asemenea măsură încât să aducă atingere însești esenței dreptului reclamantului la un proces echitabil (pct. 161).

4. Opinii politice/Credințe religioase

63. Luarea în considerare a opiniilor și activităților politice ale unei persoane pentru a stabili dacă aceasta îndeplinește calificările necesare pentru accesul la funcția publică nu contravine drepturilor persoanelor respective (*Kosiek împotriva Germaniei*, 1986, pct. 39). Totuși, ar trebui motivată măsura în care anumite puncte de vedere nu sunt compatibile cu un post (*Lombardi Vallauri împotriva Italiei*, 2009, pct. 47-49).

64. În cauza *Lombardi Vallauri împotriva Italiei*, 2009, Curtea a statuat că neacordarea unui post de profesor din cauza unor presupuse opinii heterodoxe ale reclamantului, fără o explicație a conținutului real al acestor opinii și a impactului acestora asupra postului în discuție, împreună cu lipsa unui control judiciar efectiv și corespunzător privind dreptul reclamantului la libertatea de exprimare în temeiul art. 10, contravine acestei dispoziții (pct. 54-56). Curtea a acordat o importanță deosebită acestui ultim aspect procedural al art. 10 în cauze similare. În cauza *Cimperšek împotriva Sloveniei*, 2020, în ceea ce privește refuzul de a acorda reclamantului titlul de expert judiciar ca urmare a criticării autorităților statului pe blogul său și a scrisorilor sale în care se plângea de amânarea ceremoniei de depunere a jurământului, Curtea a constatat o încălcare a art. 10 în special din cauza absenței unei evaluări cu privire la asigurarea unui echilibru just între dreptul reclamantului la libertatea de exprimare în temeiul art. 10 și interesul public prezumtiv urmărit prin decizia în litigiu (pct. 67-70).

65. În plus, în ceea ce privește drepturile prevăzute de art. 8, Curtea a constatat o încălcare a Convenției în cauza *Yılmaz împotriva Turciei*, 2019, în care o numire într-un post în străinătate i-a fost refuzată unui profesor pe baza faptului că soția sa purta văl în afara programului de lucru și că la domiciliul cuplului se practica segregarea de gen. Deși a admis faptul că verificările de securitate pot fi necesare pentru a identifica îndeplinirea cerințelor specifice pentru numirea într-o funcție publică, Curtea nu a reușit să înțeleagă în ce măsură faptul că soția reclamantului purta văl și comportamentul acestuia la domiciliu ar putea contraveni imperativelor de interes public sau nevoilor serviciilor didactice și educaționale (pct. 47). Totuși, în cauza *Fernández Martínez împotriva Spaniei* (MC), 2014, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 8 privind refuzul de a reînnoi contractul unui profesor de religie și morală catolică după ce acesta și-a dezvăluit publicului poziția de „preot căsătorit”. În special, Curtea a avut în vedere îndatorirea sporită de loialitate a reclamantului față de Biserică, pe care reclamantul o acceptase cu bună-știință și în mod voluntar în virtutea locului său de muncă, precum și publicitatea creată cu privire la situația reclamantului, pe care o acceptase. Discrepanța dintre ideile care trebuiau predate și convingerile personale ale profesorului a rupt legătura de încredere dintre el și Biserică (pct. 123-153).

66. În ceea ce privește drepturile prevăzute de art. 9 din Convenție, Curtea a acordat o importanță deosebită principiului laicității și neutralității în serviciul public, acordând o largă marjă de apreciere statelor membre. În contextul serviciului public spitalicesc, statul are dreptul de a solicita angajaților să se abțină de la manifestarea convingerilor lor religioase atunci când își îndeplinesc îndatoririle, pentru a garanta egalitatea de tratament a persoanelor în cauză și pentru a exclude orice îndoială a pacienților cu privire la imparțialitatea celor care îi tratează (*Ebrahimian împotriva Franței*, 2015, pct. 64-65). În cauza *Ebrahimian*, având ca obiect refuzul de a reînnoi contractul unei asistente sociale într-un spital public din cauză că aceasta purta văl, Curtea a constatat că statul pârât nu și-a depășit marja de apreciere prin constatarea că era imposibilă reconcilierea convingerilor religioase ale reclamantei

cu obligația de a nu le manifesta și, în consecință, prin decizia de a acorda prioritate cerinței de neutralitate și imparțialitate a statului. Astfel, ingerința în drepturile reclamantei prevăzute de art. 9 a fost considerată proporțională cu scopul urmărit (*ibidem*, pct. 65-72). Totuși, într-un context diferit, în ceea ce privește suspendarea unei salariate a unei companii aeriene pe motiv că purta o cruce la locul de muncă cu încălcarea codului vestimentar al societății comerciale, Curtea a constatat că instanțele naționale, atunci când au pus în balanță drepturile concurente aflate în joc, nu au protejat suficient drepturile reclamantei prevăzute de art. 9, acordând prea multă importanță dorinței angajatorului de a proiecta o anumită imagine comercială. Curtea a menționat, în special, principiile pluralismului și diversității în contextul libertății religioase, precum și natura discretă și impactul minim al simbolului religios în discuție (*Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, pct. 93-95).

67. Mai mult, dezvăluirea convingerilor religioase ale unei persoane sau a lipsei acestora, în situații în care persoana respectivă este obligată să ia astfel de măsuri atunci când depune un jurământ, a fost considerată o încălcare a art. 9 din Convenție (*Alexandridis împotriva Greciei*, 2008, pct. 38).

C. Concedieri

68. Curtea s-a ocupat de cauze referitoare la concedierea salariaților din punct de vedere al obligațiilor negative ale unui stat (concedieri ale salariaților din sectorul public) și al obligațiilor pozitive ale unui stat în temeiul Convenției (concedieri ale salariaților din sectorul privat).

1. Credințe religioase

69. Prin instituirea unui sistem de instanțe pentru litigii de muncă, precum și a unei instanțe constituționale competente să controleze deciziile acestora din urmă, un stat și-a îndeplinit, în principiu, obligațiile pozitive față de cetățeni în domeniul dreptului muncii, domeniu în care litigiile pot afecta drepturile persoanelor în discuție în temeiul art. 9 din Convenție (*Siebenhaar împotriva Germaniei*, 2011, pct. 42). În cauza *Siebenhaar*, având ca obiect concedierea reclamantei de la o grădiniță administrată de o parohie protestantă din cauza activităților sale într-o altă comunitate religioasă, Curtea a constatat că instanțele pentru litigii de muncă au efectuat un minuțios exercițiu de punere în balanță a intereselor aflate în joc. Constatările lor în sensul că desfacerea contractului de muncă a fost necesară pentru a păstra credibilitatea Bisericii și că reclamanta ar fi trebuit să conștientizeze incompatibilitatea activităților sale cu locul de muncă au fost rezonabile (pct. 43-47).

70. În cauza *Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, o angajată creștină care lucra pentru o autoritate publică locală a fost concediată pentru că, din cauza convingerilor sale religioase despre căsătorie, a refuzat să înregistreze parteneriate civile între persoane de același sex. Curtea, reamintind larga marjă de apreciere a statelor în ceea ce privește asigurarea unui echilibru între drepturi concurente prevăzute de Convenție, a considerat că politica autorității locale care vizează garantarea drepturilor altora care sunt de asemenea protejate prin Convenție și măsurile adoptate sunt, prin urmare, proporționale, și nu constituie o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 9 (pct. 106).

71. Curtea a abordat chestiuni similare și în contextul art. 8 din Convenție:

- *Obst împotriva Germaniei*, 2010, pct. 43-53, în care concedierea pe motiv de adulter a reclamantului, care deținea o funcție de conducere într-o Biserică mormonă, a fost considerată rezonabilă având în vedere îndatoririle de loialitate ale reclamantului față de menținerea credibilității Bisericii; a se vedea, de asemenea, *Schüth împotriva Germaniei*, 2010, pct. 71-75, pentru o soluție diferită în raport cu art. 8, care privea un organist și un dirijor de cor într-o parohie catolică).
- *Travaš împotriva Croației*, 2016, pct. 87-115, privind concedierea unui profesor de religie ca urmare a divorțului său și recăsătoririi sale [neîncălcarea art. 8 prin aplicarea acelorași principii ca în *Fernández Martínez împotriva Spaniei* (MC), 2014, pct. 123-153, a se vedea mai sus, secțiunea *Acces la muncă*].

2. Afiliere politică

72. Curtea a considerat că, în lipsa unor garanții judiciare, un sistem juridic care permite concedierea de la un loc de muncă exclusiv ca urmare a afilierii angajatului la un partid politic este un potențial generator de abuz (*Redfearn împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 55). Instanțelor naționale ar trebui să li se permită să se pronunțe dacă, în circumstanțele unei cauze particulare, interesele angajatorului ar trebui să prevaleze asupra drepturilor conferite de art. 11 invocate de către angajat (*ibidem*, pct. 56).

73. În cauza *Redfearn împotriva Regatului Unit*, 2012, reclamantul, concediat din postul de șofer de autobuz din cauza afilierii sale la un partid politic, nu a putut să conteste concedierea sa din cauza unei dispoziții legale care le interzicea persoanelor angajate de mai puțin de un an să declanșeze acțiuni referitoare la concediere abuzivă. Deși a acceptat motivele sociale și economice pentru impunerea unei astfel de perioade, Curtea a constatat că existau mai multe excepții care se aplicau regulii privind concedierile pe motive de rasă, sex și religie, dar nu se acorda nicio protecție suplimentară angajaților care erau concediați din cauza opiniei lor politice sau a afilierii lor (pct. 53-54). Curtea a hotărât că statul pârât nu și-a îndeplinit obligația pozitivă în temeiul art. 11 de a lua măsuri rezonabile și corespunzătoare pentru a proteja angajații, inclusiv pe cei care au mai puțin de un an de muncă, împotriva concedierii pe motive de opinie politică sau afiliere, fie prin crearea unei noi excepții de la perioada de angajare de un an, fie prin instituirea unei acțiuni separate cu privire la discriminarea nelegală bazată pe opinii politice sau afiliere [pct. 57; a se vedea și, în mod similar, *Vogt împotriva Germaniei* (MC), 1995, pct. 57-61, cu privire la concedierea unei profesoare din învățământul secundar pentru apartenența sa activă la DKP (Partidul Comunist German)].

3. Orientare sexuală

74. Curtea a constatat în mai multe cauze că demiterile din armată pe motive de orientare sexuală sunt incompatibile cu Convenția, subliniind în special lipsa unor motive convingătoare și întemeiate pentru această ingerință în dreptul reclamanților la respectarea vieții lor private (*Smith și Grady împotriva Regatului Unit*, 1999, pct. 94-105; *Lustig-Prean și Beckett împotriva Regatului Unit*, 1999, pct. 87-98; *Perkins și R. împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 38).

4. Sănătate

75. În cauza *I.B. împotriva Greciei*, 2013, un angajat seropozitiv HIV a fost concediat ca urmare a presiunii exercitate de colegi din cauza bolii sale și a temerilor lor pentru propria sănătate. Curtea a statuat că reclamantul a fost discriminat pe motivul stării sale de sănătate, constatând că instanța națională nu a evaluat corespunzător interesele concurente ale reclamantului și cele ale angajatorului, în special din cauza lipsei unui motiv dovedit științific cu privire la modul în care boala reclamantului ar putea afecta ceilalți angajați sau buna funcționare a societății comerciale (pct. 86-88).

5. Avertizări în interes public[5]

76. Curtea a considerat că un funcționar public, în cursul activității sale, poate lua cunoștință de informații secrete, a căror divulgare sau publicare corespunde unui interes public puternic. În astfel de circumstanțe, semnalarea de către un funcționar public sau angajat din sectorul public a comportamentului nelegal sau a faptelor ilicite la locul de muncă poate beneficia de protecție [*Guja împotriva Moldovei* (MC), 2008, pct. 72]. În cauza *Guja*, reclamantul – funcționar public – a fost concediat pentru că a divulgat presei probe privind ingerința guvernului în administrarea justiției penale. Curtea, după punerea în balanță a diferitelor interese implicate – inclusiv buna-credință, interesul public în divulgare și gravitatea sancțiunii – a ajuns la concluzia că ingerința în dreptul

[5] A se vedea, de asemenea, secțiunea „Protecția avertizorilor” din capitolul „Protecția specifică a avertizorilor și a semnalării neregulilor în administrația publică” din *Ghid privind art. 10 din Convenția europeană a drepturilor omului*.

reclamantului la libertatea de exprimare, în special dreptul de a comunica informații, nu a fost „necesară într-o societate democratică” și, prin urmare, a constituit o încălcare a art. 10 (pct. 80-97).

Curtea a abordat chestiuni similare în alte contexte faptice:

- *Kudeșkina împotriva Rusiei*, 2009, pct. 85-102, privind revocarea din funcție a unui judecător pentru că a făcut declarații critice cu privire la sistemul judiciar din Rusia;
- *Matúz împotriva Ungariei*, 2014, pct. 36-51, privind concedierea unui jurnalist în urma publicării unei cărți în care critica angajatorul său, o societate publică de televiziune;
- *Gawlik împotriva Liechtensteinului*, 2021, pct. 73-87, privind concedierea unui medic dintr-un spital public pentru depunerea unei plângeri penale în care l-a acuzat pe un coleg de eutanasie activă fără să fi verificat exactitatea informațiilor divulgate.

77. Curtea, deși a admis că obligația de loialitate poate fi mai extinsă în cazul funcționarilor publici și al angajaților din sectorul public, a considerat că aceleași principii și criterii stabilite în *Guja împotriva Moldovei* (MC), 2008, se aplică și unui angajat din sectorul privat (*Heinisch împotriva Germaniei*, 2011, pct. 64). În cauza *Heinisch*, având ca obiect concedierea unei asistente medicale pentru depunerea unei plângeri penale în care denunța deficiențe ale asistenței medicale acordate de un angajator privat, Curtea a pus în balanță dreptul angajatului de a semnala un comportament ilegal sau o faptă ilicită din partea angajatorului său cu dreptul angajatorului la protecția reputației și a intereselor sale comerciale, constatând că a fost disproporționată concedierea reclamantei și, prin urmare, a fost încălcat art. 10 (pct. 71-95; a se vedea de asemenea, în mod similar, *Herbai împotriva Ungariei*, 2019, pct. 39-52, având ca obiect concedierea angajatului unei bănci în urma publicării unor articole pe un website).

6. Publicații injurioase la locul de muncă

78. Cauza *Palomo Sánchez și alții împotriva Spaniei*, 2011, a avut ca obiect concedierea reclamanților care erau angajați ai unei societăți comerciale (precum și membri ai unui sindicat) pentru publicarea de caricaturi și articole injurioase care vizau alți angajați ai aceleiași societăți. Deși a recunoscut că situația de fapt din speță era totodată strâns legată de libertatea de asociere, în special în legătură cu protecția opiniilor personale ca fiind unul dintre obiectivele libertății de întrunire și de asociere, Curtea a considerat mai oportună examinarea cauzei în temeiul art. 10 citit în lumina art. 11 și a constatat că plângerile reclamanților vizau în principal concedierea lor pentru publicațiile în discuție și că apartenența acestora la sindicat nu a jucat un rol decisiv în materie (pct. 52).

79. Curtea a statuat că nu a fost încălcat art. 10 (interpretat în lumina art. 11), constatând că instanțele naționale au efectuat o examinare aprofundată a circumstanțelor cauzei și o punere detaliată în balanță a intereselor concurente aflate în joc, subliniind în special protecția reputației altora și cerința de încredere reciprocă în raporturile de muncă (pct. 74-79). În această privință, Curtea a considerat că o atingere adusă respectabilității persoanelor prin utilizarea de expresii jignitoare sau injurioase în mediul profesional era, din cauza efectelor sale perturbatoare, o formă deosebit de gravă de abatere, fiind de natură să justifice sancțiuni severe (pct. 76).

7. Activitate sindicală

80. În cauza *Straume împotriva Letoniei*, 2022, Curtea a examinat o plângere depusă de o reprezentantă a unui sindicat cu privire la o serie de dezavantaje care i-au fost impuse la locul de muncă, acestea culminând cu concedierea sa, ca răspuns la faptul că a semnat (împreună cu alți membri ai consiliului de administrație al unui sindicat) o reclamație din partea acestui sindicat către angajatorul reclamantei. Curtea a constatat că, în evaluarea lor, instanțele naționale nu au aplicat normele din Convenție necesare, ignorând contextul sindical al cauzei. În special, Curtea a considerat că reclamația adresată de sindicat angajatorului reclamantei reprezenta o activitate sindicală legitimă, garantată de art. 11 din Convenție, cu scopul de a proteja interesele profesionale ale membrilor sindicatului. În plus, Curtea a considerat că repercusiunile asupra reclamantei au fost extrem de dure,

cu consecințe incontestabile pentru viața sa privată și profesională, și a făcut-o răspunzătoare în mod individual pentru decizia sindicatului de a comunica nemulțumirile membrilor săi. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 11 din Convenție, citit în lumina art. 10 (pct. 103-113).

81. În schimb, în cauza *Barış și alții împotriva Turciei* (dec.), 2021, având ca obiect concedierea unor salariați ca urmare a implicării lor într-o grevă organizată în afara unei acțiuni sindicale, Curtea a statuat că protecția prevăzută de art. 11 se extinde numai la acțiunea de grevă, în măsura în care aceasta este organizată de organe sindicale și considerată efectiv ca făcând parte din activitatea sindicală. Capetele de cerere pe care reclamanții le-au formulat, în temeiul art. 11, cu privire la concedierea lor au fost declarate incompatibile *ratione materiae* cu dispozițiile Convenției (pct. 45-55).

82. În cauza *Hoppen and trade union of AB Amber Grid employees împotriva Lithuania*, 2023,Curtea a examinat plângerile privind pretinsa concediere discriminatorie a unui lider sindical pe motive de caracter, comportament sau relații de muncă. Curtea a constatat că cadrul juridic intern oferea garanții adecvate pentru a proteja reclamanții de prezumtiva discriminare pe motiv de activități sindicale sau de pretinsa încălcare a dreptului la libertatea de asociere (pct. 206-219). Printre altele, Curtea a considerat că articolul 11 nu putea fi interpretat ca impunând statelor contractante să prevadă în dreptul lor intern că un membru sau un lider al unui sindicat nu poate fi concediat decât cu acordul sindicatului respectiv.[6] În plus, Curtea a constatat că reclamanții au beneficiat de o protecție reală și efectivă împotriva pretinselor încălcări ale drepturilor lor ca urmare a unei examinări aprofundate în cadrul procedurilor administrative și civile (pct. 220-247).

8. Judecători

83. În jurisprudența sa în temeiul art. 6, Curtea a subliniat importanța tot mai mare acordată de instrumentele juridice internaționale și ale Consiliului Europei, precum și de jurisprudența instanțelor internaționale, echității procedurale în cauzele care implică revocarea sau demiterea judecătorilor [*Baka împotriva Ungariei* (MC), 2016, pct. 121].

84. În cauza *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, 2013, având ca obiect revocarea unui judecător, Curtea a constatat mai multe încălcări ale art. 6, *inter alia*, ca urmare a neasigurării independenței și imparțialității organelor de soluționare a cauzei reclamantului [a se vedea, de asemenea, *Denisov împotriva Ucrainei* (MC), 2018, pct. 66-82], a lipsei unui termen de prescripție pentru aplicarea unei sancțiuni disciplinare și a procedurilor defectuoase în luarea deciziei de revocare având în vedere principiul securității juridice, precum și a neîndeplinirii cerinței referitoare la o „instanță instituită prin lege” de către instanța administrativă națională care a soluționat cauza (pct. 103-156). În plus, Curtea a constatat că demiterea reclamantului a adus atingere în mod ilegal dreptului său la respectarea vieții private în temeiul art. 8, întrucât măsura nu era compatibilă cu legislația națională, aceasta din urmă neîndeplinind nici cerințele de previzibilitate și de asigurare a unei protecții corespunzătoare împotriva arbitrariului (*Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 171-187).

85. Pe de altă parte, în cauza *Xhoxhaj împotriva Albaniei*, 2021, în ceea ce privește revocarea unui judecător în urma unui proces de verificare în lumina unei reforme judiciare de amploare, Curtea a ajuns la constatarea unei neîncălcări în ceea ce privește capetele de cerere similare referitoare la art. 6 (pct. 280-353) și art. 8 (pct. 402-414), subliniind, *inter alia*, caracterul extraordinar și *sui generis* al reformei judiciare derulate în țară (pct. 297, 299, 404, 412).

[6] La pct. 215 Curtea a observat că nici convențiile OIM relevante nu prevăd o astfel de cerință și că Recomandarea OIM nr. 143 privind protecția și facilitățile care trebuie acordate reprezentanților lucrătorilor în cadrul întreprinderii din 1971 se referă în schimb la „o cerință de consultare, un aviz consultativ sau un acord al unui organism independent, public sau privat, sau al unui organism mixt, înainte ca concedierea unui reprezentant al lucrătorilor să devină definitivă”.

9. Acces la instanță/control judiciar efectiv

86. În cauza *Baka împotriva Ungariei* (MC), 2016, Curtea a constatat că imposibilitatea reclamantului de a supune decizia de încetare anticipată a mandatului său de președinte al Curții Supreme examinării de către o instanță ordinară sau de către un alt organism cu competență judiciară a încălcat dreptul său de acces la o instanță, astfel cum este garantat de art. 6 § 1 din Convenție (pct. 121-122). Revocarea reclamantului a fost rezultatul unei legislații cu caracter constituțional care l-a privat de orice posibilitate de a obține exercitarea controlului judiciar și a cărei compatibilitate cu statul de drept a fost considerată îndoielnică de către Curte [pct. 117 și 121; a se vedea, de asemenea, *Grzęda împotriva Poloniei* (MC), 2022, pct. 345-346, pentru aplicarea unor garanții procedurale similare în contextul revocării unui judecător dintr-un consiliu judiciar, acesta rămânând totuși cu funcția de judecător; și *Pająk și alții împotriva Poloniei*, 2023, pct. 196-198 pentru încetarea anticipată a mandatului unei judecătoare printr-o decizie unilaterală a Consiliului Național al Magistraturii]. Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a art. 10 din Convenție în această cauză ca urmare, *inter alia*, a lipsei unor garanții efective și corespunzătoare împotriva abuzurilor în ceea ce privește măsurile care au adus atingere dreptului reclamantului la libertatea de exprimare (pct. 174-176). Într-adevăr, Curtea a constatat, în alte cauze similare, că garanțiile procedurale în materie de sancțiuni disciplinare (de exemplu, demiterile) constituie o parte importantă a protecției libertății de exprimare în temeiul art. 10 (*Kudeșkina împotriva Rusiei*, 2009, pct. 96-97, având ca obiect revocarea din funcție a unui judecător în urma unor declarații critice cu privire la sistemul judiciar).

87. Neefectuarea de către o instanță națională a unei examinări aprofundate și amănunțite a argumentelor reclamantului în urma concedierii și nemotivarea respingerii contestațiilor formulate de acesta din urmă a fost declarată de Curte o încălcare a dreptului la un proces echitabil în sensul art. 6 § 1 din Convenție (*Pişkin împotriva Turciei*, 2020, pct. 151). Cauza *Pişkin* a avut ca obiect concedierea unui angajat dintr-un institut public în temeiul unui decret-lege de urgență din cauza presupuselor sale legături cu o organizație teroristă. Deși instanțele naționale erau, teoretic, competente să examineze litigiul dintre reclamant și autorități, acestea nu au examinat chestiunile de drept și de fapt prezentate în fața lor. Astfel de deficiențe în controlul judiciar efectuat cu privire la capetele de cerere ale reclamantului și în motivarea hotărârilor judecătorești au constituit o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție (pct. 141-150[7]; a se vedea, de asemenea, *Pengezov împotriva Bulgariei*, 2023, pct. 49-53).

88. În această privință, Curtea a constatat, de asemenea, că controlul judiciar efectiv, ca principiu fundamental al statului de drept, trebuie să prevaleze chiar și în circumstanțe excepționale precum starea de urgență. În consecință, instanțele naționale ar trebui să efectueze un control judiciar efectiv în urma rezilierii contractelor de muncă, în pofida legitimității decretelor-lege emise în timpul stării de urgență, mai ales în cazul în care aceste acte nu conțin nicio formulare clară sau explicită care să excludă posibilitatea unui control judiciar (*Pişkin împotriva Turciei*, 2020, pct. 152-153).

89. În plus, în cauza *Pişkin împotriva Turciei*, 2020, lipsa unui control judiciar efectiv cu privire la concedierea reclamantului a determinat Curtea, de asemenea, să constate o încălcare a art. 8 din Convenție, întrucât reclamantul nu a beneficiat de gradul minim de protecție împotriva ingerințelor arbitrare impus de această dispoziție. Curtea a subliniat încă o dată că, chiar și atunci când în joc este securitatea națională, măsurile care afectează drepturile fundamentale ale omului trebuie să facă obiectul unei proceduri contradictorii în fața unui organism independent competent să examineze motivele deciziei și probele relevante (pct. 223-229). Într-adevăr, o analiză aprofundată și amănunțită a intereselor aflate în joc de către instanțele naționale a reprezentat un aspect important în evaluarea, de către Curte, a componentei măsurii „necesare într-o societate democratică” în sensul art. 8 din

[7] Curtea a făcut trimitere la art. 24 din Carta socială europeană (revizuită) (dreptul la protecție în caz de concediere) în secțiunea Documente internaționale relevante (pct. 53).

Convenție [*Fernández Martínez împotriva Spaniei*(MC), 2014, pct. 147-151; *Travaš împotriva Croației*, 2016, pct. 108-113; *Pengezov împotriva Bulgariei*, 2023, pct. 85-87].

90. În plus, deși Curtea a recunoscut în jurisprudența sa importanța imunității statului în temeiul dreptului internațional, acordarea unei astfel de imunități nu este absolută, aceasta trebuind să fie proporțională și să nu afecteze esența dreptului de acces la o instanță în temeiul art. 6 § 1 din Convenție. În cauza *Cudak împotriva Lituaniei* (MC), 2010, având ca obiect refuzul unei instanțe naționale, pe motivul imunității de jurisdicție a statului, de a examina cererea unei angajate a unei ambasade în urma demiterii sale, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1, observând în special că principalele atribuții îndeplinite de reclamantă, angajată ca telefonistă, nu erau legate de exercitarea autorității guvernamentale sau de protecția intereselor suverane ale statului – funcții care ar fi trebuit să impună aplicarea imunității de jurisdicție a statului [pct. 69-75; a se vedea, de asemenea, *Sabeh El Leil împotriva Franței* (MC), 2011, pct. 55-68].

D. Egalitate de gen[8]

91. Promovarea egalității de gen este un obiectiv major în statele membre ale Consiliului Europei și trebuie prezentate motive foarte întemeiate înainte ca o diferență de tratament să poată fi considerată compatibilă cu Convenția [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 127; *Jurčić împotriva Croației*, 2021, pct. 65]. În consecință, în cazurile în care o diferență de tratament se bazează pe sex, marja de apreciere lăsată statului este restrânsă și în asemenea situații principiul proporționalității nu impune doar ca măsura pentru care se optează să fie în general corespunzătoare pentru atingerea scopului urmărit, ci trebuie arătat, de asemenea, că era necesară în acele circumstanțe (*Emel Boyraz împotriva Turciei*, 2014, pct. 51).

92. În cauza *Schuler-Zgraggen împotriva Elveției*, 1993, s-a constatat că o ipoteză adoptată de o instanță națională pe baza căreia, potrivit experienței din viața de zi cu zi, femeile căsătorite renunță la locul de muncă după nașterea primului lor copil încalcă art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 6 § 1 (pct. 64-67). Curtea a statuat că instanța națională, fără nicio justificare rezonabilă și obiectivă, a adoptat o astfel de ipoteză și nu a încercat să examineze validitatea acesteia prin evaluarea temeiniciei argumentelor contrare (pct. 67). În cauza *García Mateos împotriva Spaniei*, 2013, având ca obiect refuzul de a reduce timpul de muncă al unei mame care avea un fiu în încredințare, Curtea a constatat totodată o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 6 § 1, având în vedere neexecutarea de către instanțele naționale a unei hotărâri prin care se recunoștea discriminarea de gen împotriva unei mame salariate sau neacordarea de despăgubiri pentru repararea unei astfel de încălcări (pct. 45-49).

93. Curtea a acceptat faptul că pot exista cerințe legitime pentru anumite activități profesionale în funcție de natura lor sau de contextul în care se desfășoară (*Emel Boyraz împotriva Turciei*, 2014, pct. 54). Totuși, motivele concedierii unei agente de securitate pe motiv că era mai puțin capabilă decât personalul de sex masculin doar pentru că munca includea schimburi de noapte și zone rurale, precum și utilizarea armelor de foc și a forței fizice în anumite condiții, nu justificau diferența de tratament între bărbați și femei (*ibidem*).

94. Cu privire la sarcină, Curtea a statuat că numai femeile pot fi tratate diferit pentru acest motiv și, din această cauză, o astfel de diferență de tratament va constitui o discriminare directă pe motive sexuale dacă nu este justificată (*Napotnik împotriva României*, 2020, pct. 77). În cauza *Napotnik*, având ca obiect rechemarea reclamantei de la misiunea permanentă a MAE din străinătate după anunțarea celei de-a doua sarcini, Curtea a constatat că o astfel de măsură era necesară pentru menținerea capacității funcționale a secției consulare a ambasadei unde lucra reclamanta și, în cele din urmă,

[8] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind art. 14 din Convenția europeană a drepturilor omului*.

pentru protecția drepturilor celorlalți (resortisanți care au nevoie de asistență consulară). Prin urmare, nu a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție (pct. 78-87).[9]

95. Totuși, în cauza *Jurčić împotriva Croației*, 2021, Curtea a constatat că neacordarea unei prestații legate de încadrarea în muncă a unei femei gravide care a făcut fertilizare *in vitro* cu puțin timp înainte de începerea activității la un nou loc de muncă a constituit o discriminare directă bazată pe sex și, prin urmare, a încălcat art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție (pct. 76-85). În special, Curtea a subliniat că sarcina unei femei ca atare nu poate fi considerată un comportament fraudulos și că obligațiile financiare ale unui stat în timpul sarcinii unei femei nu pot constitui motive suficient de întemeiate pentru o diferență de tratament bazată pe sex, referindu-se în acest sens la normele relevante ale OIM[10] (pct. 73 și 84). Curtea a subliniat că introducerea unor măsuri de protecție a maternității este esențială pentru respectarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește încadrarea în muncă și că, în principiu, protecția acordată unei femei în timpul sarcinii nu poate depinde de faptul dacă prezența sa la locul de muncă în timpul maternității era esențială pentru buna funcționare a angajatorului său sau de faptul că aceasta a fost împiedicată temporar să efectueze munca pentru care a fost angajată (pct. 76). În plus, insinuările făcute de instanțele naționale în sensul că reclamanta, ca urmare a sarcinii sale, era inaptă să ocupe un loc de muncă și că, în general, femeile nu ar trebui să lucreze ori să caute loc de muncă în timpul sarcinii, au fost considerate de Curte ca dovezi suplimentare că reclamanta a fost discriminată pe baza sexului său și a fost supusă stereotipizării de gen (*ibidem*, pct. 76-78 și 83).

96. În cauza *Moraru și Marin împotriva României*, 2022, Curtea a examinat plângerile referitoare la incapacitatea a două funcționare publice care atinseseră vârsta de pensionare stabilită pentru femei de a continua să lucreze până la atingerea vârstei de pensionare mai mari stabilită pentru bărbați. Aceasta a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 12 pe motiv de discriminare bazată pe sex, observând în special că regula generală privind încetarea obligatorie a contractului de muncă al femeilor la o vârstă mai mică decât cea stabilită pentru bărbați perpetua o viziune stereotipă a rolurilor de gen și trata femeile ca un grup omogen lipsit de autonomie, ale cărui situații sau dorințe personale în ceea ce privește viața profesională și dezvoltarea carierei, precum și alinierea acestora cu cele ale bărbaților, au fost complet ignorate (pct. 118). În plus, în cauza *Pająk și alții împotriva Poloniei*, 2023, Curtea a examinat plângerile a patru judecătoare cu privire la o lege care reducea vârsta de pensionare la 60 de ani pentru judecătoare și la 65 de ani pentru judecători. Constatând o diferență de tratament bazată pe sex în ceea ce privește vârsta obligatorie de pensionare a persoanelor din aceeași profesie, Curtea a fost preocupată în special de cerința ca judecătoarele să își justifice aptitudinile intelectuale pentru a ocupa funcția de judecător prin intermediul unui certificat medical (pct. 259). În plus, Curtea a considerat că pensionarea anticipată a avut repercusiuni negative evidente asupra carierei lor, precum și asupra perspectivelor lor în materie de dezvoltare profesională și personală (pct. 263). În consecință, a fost încălcat art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție.

[9] Curtea a făcut trimitere la art. 8 (dreptul lucrătoarelor la protecția maternității), art. 20 (dreptul la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și profesie, fără discriminare în funcție de sex) și art. 27 (dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale la egalitate de șanse și de tratament) din Carta socială europeană (revizuită) în secțiunea documente ale Consiliului Europei (pct. 39).

[10] Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 183/2000 privind revizuirea Convenției (revizuită) asupra protecției maternității.

E. Reducerea remunerațiilor/pensiilor funcționarilor publici ca urmare a măsurilor de austeritate[11]

97. Curtea a reiterat faptul că statele părți la Convenție beneficiază de o destul de largă marjă de apreciere în reglementarea politicii sociale. În consecință, întrucât reglementarea cheltuielilor și veniturilor statului va implica în mod curent luarea în considerare a chestiunilor politice, economice și sociale, Curtea consideră că autoritățile statului sunt, în principiu, mai bine situate pentru a alege mijloacele cele mai potrivite pentru a realiza acest lucru și va respecta hotărârea lor, cu excepția cazului în care există o vădită lipsă de motive rezonabile. Această marjă este și mai largă atunci când aspectele implică o evaluare a priorităților în ceea ce privește alocarea unor resurse limitate ale statului. În plus, Curtea trebuie să se asigure că s-a realizat un „echilibru just" între cerințele interesului general al comunității și cerințele de protecție a drepturilor fundamentale ale persoanei [*Koufaki și Adedy împotriva Greciei* (dec.), 2013, pct. 31-32 și 42; *Da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei* (dec.), 2015, pct. 37-38].

98. În cauza *Koufaki și Adedy împotriva Greciei* (dec.), 2013, având ca obiect reducerea remunerațiilor, a prestațiilor, a primelor și a pensiilor pentru limită de vârstă ale funcționarilor publici ca urmare a crizei economice și financiare cu care se confrunta țara, Curtea a considerat că adoptarea măsurilor în litigiu era justificată de existența unei crize excepționale, dar era și proporțională, întrucât nu risca să îl expună pe reclamant unor dificultăți de subzistență incompatibile cu art. 1 din Protocolul nr. 1 [pct. 37 și 44-46]. O poziție similară a fost adoptată de Curte în cazuri de reducere a prestațiilor datorate pensionarilor din sectorul public ca urmare a măsurilor de austeritate luate pentru a reduce cheltuielile publice și a realiza redresarea economică pe termen mediu [*Da Conceição Mateus și Santos Januário împotriva Portugaliei* (dec.), 2013, pct. 23-29; *Da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei* (dec.), 2015, pct. 40-46; *Žegarac împotriva Serbiei* (dec.), 2023, pct. 94-105].

99. Cauza *Kubát și alții împotriva Republicii Cehe*, 2023, avea ca obiect refuzul de a plăti retroactiv judecătorilor diferența dintre salariul pe care ar fi trebuit să îl primească și cel, redus în mod neconstituțional, pe care l-au primit în timpul crizei financiare din 2011 până în 2014 Curtea a recunoscut că climatul social și politic care domnea în țară la momentul faptelor era tensionat și că plata retroactivă solicitată ar fi reprezentat o sarcină bugetară importantă pentru stat, în contextul crizei economice (pct. 89-91). În plus, Curtea a observat că măsura contestată nu a pus în pericol capacitatea judecătorilor de a-și exercita funcțiile judiciare în mod independent și imparțial și nici nu a reprezentat o amenințare la adresa mijloacelor lor de subzistență. În consecință, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 93-97).

F. Exploatare prin muncă/trafic de persoane[12]

100. În cauzele având ca obiect exploatarea prin muncă și traficul de persoane, Curtea a trebuit în cea mai mare parte să se ocupe de obligațiile pozitive ale statelor părți în temeiul art. 4. Aceste obligații pozitive sunt în număr de trei: în primul rând, obligația de a institui un cadru legislativ și administrativ care să ofere o protecție reală și efectivă a drepturilor victimelor traficului de persoane; în al doilea rând, obligația de a lua măsuri operaționale pentru a proteja victimele reale sau potențiale ale unui tratament contrar art. 4; în al treilea rând, obligația procedurală de a investiga în mod efectiv pretinsele infracțiuni de trafic de persoane [*S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, pct. 306; *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, pct. 86-89].

101. În cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, Curtea a considerat că angajarea reclamanților ca lucrători agricoli sezonieri echivala cu muncă forțată și trafic de persoane, având în vedere situația

[11] A se vedea, de asemenea, secțiunea „Măsuri de austeritate" în capitolul „Aspecte specifice" din *Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.
[12] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind art. 4 din Convenția europeană a drepturilor omului*.

lor precară de lucrători migranți ilegali și condițiile de muncă dure ale acestora – program de lucru prelungit, amenințare constantă din partea angajatorilor dotați cu arme, lipsa remunerării etc. (pct. 94-101). Curtea a constatat că statul pârât și-a îndeplinit obligația pozitivă de a institui un cadru legislativ pentru combaterea traficului de persoane, dar nu a luat suficiente măsuri operaționale pentru a preveni situația de trafic de persoane în litigiu, a proteja reclamanții de tratamentul la care au fost supuși, precum și pentru a efectua o anchetă efectivă a infracțiunilor respective și a-i pedepsi pe cei răspunzători pentru trafic, încălcând astfel art. 4 § 2 din Convenție (*ibidem*, pct. 103-128).

102. În cauza *Siliadin împotriva Franței*, 2005, o minoră străină și fără acte a fost pusă împotriva voinței sale într-o situație de dependență, fiind forțată să lucreze fără odihnă și plată, ceea ce, în motivarea Curții, a echivalat cu muncă forțată și aservire în sensul art. 4 din Convenție (pct. 113-129). Curtea a constatat o încălcare a art. 4 ca urmare a lipsei unei protecții efective în temeiul dreptului penal în vigoare, care a condus la necondamnarea făptuitorilor pentru faptele la care a fost supusă reclamanta (*ibidem*, pct. 145-149; a se vedea, de asemenea, *C.N. și V. împotriva Franței*, 2012, pct. 105-108).

103. În cauza *S.M. împotriva Croației* (MC), 2020, având ca obiect exploatarea prostituției, Curtea a clarificat faptul că noțiunea de „muncă forțată sau obligatorie” prevăzută de art. 4 urmărește să ofere protecție împotriva cazurilor de exploatare gravă, ca de exemplu prostituția forțată, indiferent dacă, în circumstanțele specifice ale unui caz, acestea sunt legate de contextul specific al traficului de persoane (pct. 303). Curtea a constatat o încălcare a obligației procedurale a statului pârât în temeiul art. 4, având în vedere deficiențele semnificative ale răspunsului procedural al autorităților naționale la pretenția întemeiată și probele *prima facie* conform cărora reclamanta a fost supusă unui tratament contrar art. 4, traficului de persoane și/sau prostituției forțate (pct. 333-347).

104. În plus, urmărirea penală a victimelor sau a potențialelor victime ale traficului de persoane poate fi contrară obligației statului în temeiul art. 4 de a lua măsuri operaționale pentru a le proteja atunci când au cunoștință, sau ar trebui să aibă cunoștință, de circumstanțe care generează o bănuială întemeiată că o persoană a fost traficată. În aceste circumstanțe, autoritățile ar trebui să se asigure că victima sau potențiala victimă este evaluată prompt de către persoane instruite și calificate pentru a trata victimele traficului de persoane, evaluarea trebuind să se bazeze pe criteriile identificate în Protocolul de la Palermo al Organizației Națiunilor Unite și în Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (*V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 159-160).[13]

105. Cauza *V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, a avut ca obiect urmărirea penală a unor minori vietnamezi care au lucrat în fabrici de canabis. În ciuda bănuielii întemeiate că aceștia au fost potențiale victime ale exploatării prin muncă și ale traficului de ființe umane atunci când au fost descoperiți, acuzațiile îndreptate împotriva lor au fost menținute chiar și după ce au fost recunoscuți ulterior ca victime ale traficului de persoane. Curtea a considerat că autoritățile statului nu și-au îndeplinit obligația pozitivă, prevăzută de art. 4, de a lua măsuri operaționale pentru protejarea reclamanților, fie inițial în calitate de potențiale victime ale traficului, fie ulterior, în calitate de persoane recunoscute a fi victime ale traficului (pct. 163-183). În plus, neefectuarea unei anchete privind aspectul dacă reclamanții au fost victime ale traficului înainte de a fi acuzați și condamnați pentru infracțiuni legate de droguri a fost declarată de Curte ca afectând caracterul echitabil al proceselor penale îndreptate împotriva lor, constituind o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție (pct. 194-210).

106. În plus, în cauza *Lacatus împotriva Elveției*, 2021, având ca obiect încarcerarea unei femei rome sărace și vulnerabile pentru cerșetorie neintruzivă pe stradă, Curtea, recunoscând importanța combaterii traficului de persoane și a exploatării persoanelor, și-a exprimat îndoielile cu privire la

[13] Curtea a făcut trimitere, de asemenea, în temeiul dreptului internațional relevant și al practicii internaționale relevante (pct. 97-101), la standardele OIM privind munca forțată, de exemplu Convenția OIM privind munca forțată, Protocolul din 2014 la aceasta, indicatorii OIM privind munca forțată și Convenția și Recomandarea OIM din 1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor.

faptul că sancționarea victimelor acestor rețele de cerșetorie ar fi o măsură eficientă. În acest sens, a făcut trimitere la un raport al Grupului de experți pentru lupta împotriva traficului de ființe umane din cadrul Consiliului Europei (GRETA) referitor la Elveția, în care s-a constatat că incriminarea cerșetoriei le punea pe victimele cerșetoriei forțate într-o situație de vulnerabilitate sporită (pct. 111-112). Având în vedere cele de mai sus și, printre altele, gravitatea sancțiunii și situația vulnerabilă a reclamantei, în care cerșetoria era singurul mijloc de subzistență, Curtea a constatat că sancțiunea aplicată reclamantei nu a fost proporțională și, prin urmare, a constituit o încălcare a art. 8 din Convenție [pct. 107-115; a se vedea, de asemenea, *a contrario*, *Dian împotriva Danemarcei* (dec.), 2024, pct. 54-55].

107. In *M.A. și alții împotriva Franței*, 2024, Curtea a examinat incriminarea generală și absolută a achiziționării de servicii sexuale ca parte a unui sistem legislativ global de combatere a prostituției și a traficului de persoane. Plângerile au fost depuse de mai multe reclamante care practicau prostituția. Curtea a constatat că legislația a constituit o ingerință în dreptul reclamantelor la respectarea vieții private, precum și în autonomia personală și libertatea sexuală a acestora, întrucât a creat o situație ale cărei efecte au fost resimțite direct de către reclamante (pct. 138). Curtea a acordat o marjă largă de apreciere având în vedere lipsa unui consens general atât cu privire la abordarea prostituției, cât și la utilizarea incriminării absolute a achiziționării de servicii sexuale ca instrument de combatere a traficului de persoane (pct. 149-153).

108. Atunci când a analizat proporționalitatea măsurii, Curtea a remarcat procesul legislativ lung și complex și examinarea atentă de către Parlament a tuturor aspectelor culturale, sociale, politice și juridice ale unui fenomen complex care ridică probleme morale și etice sensibile (*M.A. și alții împotriva Franței*, 2024, pct. 158). În plus, Curtea a subliniat că legea urmărea să combată stigmatizarea și stereotipurile legate de prostituție, să consolideze politicile publice de reducere a riscurilor pentru sănătate în beneficiul tuturor persoanelor prostituate, să combată prostituția minorilor și să eradicheze treptat prostituția prin oferirea de alternative fără a interzice practicarea acesteia (pct. 161-164). Tinând seama de toate aceste aspecte, Curtea a considerat că, având în vedere stadiul actual al evoluției înțelegerii de către dreptul intern a problemelor ridicate de prostituție, a fost realizat un echilibru just între interesele concurente aflate în joc în prezenta cauză. Cu toate acestea, această abordare trebuie să fie revizuită pentru a putea fi nuanțată în funcție de evoluția standardelor europene și internaționale în domeniu (pct. 166-167).

G. Accidente de muncă/sănătate la locul de muncă

109. Curtea a fost învestită cu examinarea unor cauze având ca obiect vătămările/bolile suferite de reclamanți ca urmare a particularităților locului lor de muncă. În cauza *Burdov împotriva Rusiei*, 2002, reclamantului i s-a acordat o despăgubire pentru starea sa precară de sănătate determinată de expunerea la radiații în timpul participării sale la operațiunile de urgență de la centrala nucleară din Cernobîl. Curtea a constatat încălcări ale art. 6 § 1 și art. 1 din Protocolul nr. 1 ca urmare a neexecutării prelungite a hotărârilor judecătorești prin care se dispunea acordarea plăților către reclamant, respingând argumentul lipsei fondurilor ca justificare pentru această omisiune (pct. 35-38 și 40-42).

110. În plus, în unele cauze, Curtea a constatat o încălcare a dreptului de acces la o instanță în temeiul art. 6 § 1 din Convenție în ceea ce privește termenele de prescripție pentru cererile de despăgubire legate de sănătate atunci când nu se putea considera că victima era conștientă de vătămare/boală în scopul calculării acestei perioade de timp:

- În cauza *Eşim împotriva Turciei*, 2013, cererea reclamantului a fost considerată tardivă deoarece s-a considerat că termenul de prescripție de 5 ani a început să curgă atunci când reclamantul (înrolat în armată) a fost rănit în cursul unei altercații cu un grup de teroriști, indiferent de faptul că acesta nu a avut cunoștință de vătămarea sa în această perioadă, cu încălcarea art. 6 § 1 (pct. 22-27);
- În cauza *Howald Moor și alții împotriva Elveției*, 2014, având ca obiect o cerere de despăgubire, considerată prescrisă, pentru o boală legată de azbest, la care victima a fost

expusă în cursul activității sale, s-a considerat că termenul de prescripție i-a privat pe reclamanți de posibilitatea de a-și prezenta pretențiile în fața unei instanțe întrucât boli precum cele cauzate de azbest nu au putut fi diagnosticate decât după mulți ani de la evenimentele patogene (pct. 74-80).

111. Curtea a statuat că, în anumite circumstanțe, poate apărea o obligație pozitivă în temeiul art. 8 din Convenție în sensul că statul trebuie să prevadă o procedură efectivă și accesibilă care să permită *accesul* la toate informațiile relevante și corespunzătoare care ar permite o evaluare a oricăror riscuri pentru sănătate la care o persoană ar fi putut fi expusă pe durata încadrării sale în muncă [*Roche împotriva Regatului Unit* (MC), 2005, pct. 162]. În cauza *Roche*, reclamantul, care avea mai multe probleme de sănătate pe care le suspecta că ar fi fost cauzate de participarea sa la testări de gaze în timpul petrecut în armata britanică, a solicitat accesul la dosarul său de cadru militar pentru informare. Curtea a statuat că statul pârât, întrucât nu a pus la dispoziția reclamantului o procedură efectivă și accesibilă pentru a avea acces la toate informațiile relevante și corespunzătoare care să îi permită evaluarea oricărui risc la care a fost expus în timpul participării sale la teste, nu și-a îndeplinit obligația pozitivă prevăzută de art. 8 (pct. 166-167).

112. Considerațiile privind sănătatea și siguranța pentru anumite profesii pot viza, de asemenea, obligația pozitivă a unui stat, în temeiul art. 2 și 8, de a *furniza* informații esențiale care să permită persoanelor să evalueze riscurile pentru sănătatea și viața lor, inclusiv în ceea ce privește riscurile profesionale (*Vilnes și alții împotriva Norvegiei*, 2013, pct. 235; *Brincat și alții împotriva Maltei*, 2014, pct. 102). În cauza *Vilnes și alții*, referitoare la foști scafandri care au dezvoltat probleme de sănătate ca urmare a activităților lor profesionale, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din cauza faptului că autoritățile statului nu au asigurat că reclamanții au primit informații esențiale privind utilizarea tabelelor de decompresie folosite în activitățile de scufundare, ceea ce le-ar fi permis acestora să evalueze riscurile pentru sănătatea și siguranța lor. Constatând rolul autorităților statului în autorizarea activităților de scufundare și în protejarea siguranței acestor activități, Curtea a considerat rezonabil că acestea ar fi trebuit să ia măsuri de precauție pentru a se asigura că societățile de scufundare au respectat transparența deplină în ceea ce privește tabelele de scufundare utilizate (pct. 236-244).

113. Curtea a ajuns la o concluzie similară în cauza *Brincat și alții împotriva Maltei*, 2014, care a avut ca obiect deteriorarea sănătății și un deces în rândul angajaților unui șantier de reparații navale administrat de guvern, cauzate de expunerea prelungită și intensă la azbest în timpul angajării lor. Curtea a statuat că autoritățile statului nu numai că nu au furnizat nicio informație cu privire la riscurile asociate unei astfel de expuneri în decursul carierei lor, dar nici nu și-au îndeplinit obligațiile pozitive de a legifera sau a lua alte măsuri practice în temeiul art. 2 și 8. În consecință, Curtea a constatat încălcarea art. 2 în privința decesului unuia dintre reclamanți și încălcarea art. 8 în privința celorlalți reclamanți (pct. 103-117).

III. Drepturi sindicale[14]

Art. 9 din Convenție - Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea
de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau
în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care,
prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora."

Art. 11 din Convenție - Libertatea de întrunire și de asociere

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat."

Art. 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [...] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație."

Art. 1 din Protocolul nr. 1 – Protecția proprietății

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor."

A. Domeniu de aplicare

114. Libertatea sindicală, ca aspect special al libertății de asociere în temeiul art. 11, este un element esențial al dialogului social între lucrători și angajatori și, prin urmare, un instrument important pentru realizarea justiției și armoniei sociale [*Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 130]. Având în vedere caracterul sensibil al problemelor sociale și politice implicate în realizarea

[14] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind art. 11 din Convenția europeană a drepturilor omului*.

unui echilibru corespunzător între interesele respective ale salariaților și ale conducerii și având în vedere gradul mare de divergență dintre sistemele interne din acest domeniu, statele contractante beneficiază de o largă marjă de apreciere cu privire la modul în care se poate garanta libertatea sindicatelor de a proteja interesele profesionale ale membrilor lor [*Sørensen și Rasmussen* (MC), 2006, pct. 58; *Manole și „Cultivatorii direcți din România" împotriva României*, 2015, pct. 60].

115. În jurisprudența sa, Curtea a întocmit o listă neexhaustivă de elemente constitutive ale dreptului sindical, inclusiv dreptul de a constitui sindicate sau de a se afilia la acestea, interzicerea acordurilor de tip „closed-shop" (acorduri de monopol sindical) și dreptul unui sindicat de a încerca să convingă angajatorul să asculte ce are de spus în numele membrilor săi [*Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 135; *Sindicatul Național al Poliției Belgiene împotriva Belgiei*, 1975, pct. 38-39[15]]. Dreptul de a negocia colectiv cu angajatorul a devenit, în principiu, cu excepția unor cazuri foarte specifice, unul dintre elementele esențiale ale dreptului de a constitui sindicate și de a se afilia la acestea pentru apărarea intereselor proprii [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 145 și 154[16]; *Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 135].

116. Această listă nu este exhaustivă și poate să se modifice în funcție de evoluțiile specifice ale raporturilor de muncă. Curtea va lua în considerare alte elemente de drept internațional decât Convenția, interpretarea acestor elemente de către organele competente, precum și practica statelor europene care reflectă valorile lor comune [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 85 și 146; *Manole și „Cultivatorii direcți din România" împotriva României*, 2015, pct. 67]. Ar fi incompatibilă cu această metodă adoptarea de către Curte, în legătură cu art. 11, a unei interpretări a sferei de aplicare a libertății de asociere a sindicatelor mult mai restrânse decât cea care prevalează în dreptul internațional (*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 76).

117. Totuși, Curtea a statuat că libertatea sindicală nu asigură un tratament special al membrilor sindicatelor de către stat, ca de exemplu de exemplu, dreptul la retroactivitatea prestațiilor care rezultă dintr-un contract colectiv de muncă (*Schmidt și Dahlström împotriva Suediei*, 1976, pct. 34, Curtea menționând că un astfel de drept nu era inclus nici în Carta socială europeană).

B. Înregistrarea sindicatelor

118. Deși în temeiul Convenției nu există nicio garanție a unui tratament special din partea statului, Curtea a statuat că, în temeiul dreptului național, sindicatele ar trebui să poată, în condiții care nu contravin art. 11, să depună eforturi pentru protejarea intereselor membrilor lor [*Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 134; *Sindicatul Național al Poliției Belgiene împotriva Belgiei*, 1975, pct. 38-39]. Curtea a statuat că aplicabilitatea dreptului de a constitui un sindicat în temeiul art. 11 din Convenție va depinde de raporturile de muncă ale membrilor sindicatului [*Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 141]. La evaluarea existenței raporturilor de muncă menționate, Curtea se va concentra asupra atribuțiilor reale, a activității și a remunerației lucrătorului, indiferent de modul în care relația este caracterizată în vreun acord asupra căruia ar fi putut conveni părțile (*ibidem*, pct. 142).

119. În cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun"*, având ca obiect respingerea cererii de înregistrare a unui sindicat al personalul clerical al Bisericii Ortodoxe Române pentru nerespectarea cerinței de obținere a permisiunii arhiepiscopului, Curtea a constatat că, în pofida particularităților religioase ale relației dintre personalul clerical și biserică, activitățile și sarcinile zilnice ale personalului clerical implică multe

[15] Curtea a făcut trimitere, de asemenea, la art. 6 § 1 din Carta socială europeană din 1961 pentru a ajunge la această concluzie.

[16] La pct. 149, Curtea a atras atenția asupra art. 6 paragraful 2 din Carta socială europeană (revizuită), care conferă tuturor lucrătorilor și tuturor sindicatelor dreptul la negocierea convențiilor colective.

dintre caracteristicile unui raport de muncă, intrând astfel sub incidența art. 11 din Convenție (pct. 143-148). Curtea nu a constatat nicio încălcare a art. 11 în această cauză, considerând că autoritățile, prin respingerea cererii de înregistrare a sindicatului, au aplicat pur și simplu principiul autonomiei cultelor religioase și au refuzat să se implice în organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, respectându-și astfel datoria de neutralitate confesională în temeiul art. 9 din Convenție (pct. 164-166).

120. Curtea a ajuns la o concluzie similară în cauza *Manole și „Cultivatorii direcți din România" împotriva României*, 2015, având ca obiect respingerea cererii de înregistrare, ca sindicat, a unui grup de fermieri care desfășurau activități independente. Curtea, constatând neîncălcarea art. 11, a menționat în special faptul că, în temeiul legislației interne, reclamanții aveau dreptul de a constitui asociații profesionale pentru apărarea intereselor membrilor lor în relațiile cu autoritățile publice sau de a se afilia altor sindicate existente în acest domeniu (pct. 69 și 72-75).[17]

121. Majoritatea cauzelor privind libertatea sindicală examinate de Curte au vizat angajați și, în sens mai larg, persoane aflate într-un „raport de muncă". În cauza *Federația Sindicală a Republicii Iacutia împotriva Rusiei*, 2021, având ca obiect un ordin adresat reclamantei, o federație sindicală, de a exclude un sindicat constituit de deținuți care prestau muncă în penitenciar din cauza interzicerii legale a organizării deținuților în sindicate, Curtea a fost sesizată să se pronunțe dacă, în scopul activității sindicale, munca prestată de persoane condamnate la închisoare ar putea fi echivalată cu „muncă obișnuită". Curtea a reiterat faptul că munca prestată de persoane condamnate la închisoare diferă de activitatea desfășurată de angajații obișnuiți prin faptul că are ca scop principal îndreptarea și resocializarea, urmărește reintegrarea și este obligatorie (pct. 43-44). În plus, Curtea, deși a confirmat că nicio categorie profesională nu este exclusă din domeniul de aplicare al art. 11, a făcut trimitere la lipsa unui consens suficient între statele membre ale Consiliului Europei în ceea ce privește drepturile deținuților de a constitui sindicate și de a se afilia la acestea pentru a constata că, în circumstanțele cauzei, ordinul de excludere a sindicatelor deținuților care muncesc nu a depășit marja largă de apreciere de care dispun autoritățile naționale în acest domeniu. Ingerința a fost așadar considerată „necesară într-o societate democratică" în sensul art. 11 § 2 din Convenție (pct. 45-48).

C. Dreptul de a se afilia sau nu la un sindicat

122. Art. 11 din Convenție cuprinde, de asemenea, un drept de asociere negativ, un drept de a nu fi obligat la afilierea la o asociație. Deși este posibil ca obligația de a se afilia la o anumită asociație să nu fie întotdeauna contrară Convenției, o formă a acestei obligații care afectează însăși substanța libertății de asociere garantate de art. 11 va constitui o ingerință în această libertate [*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* (MC), 2006, pct. 54, și *Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, 1981, pct. 55, având ca obiect acorduri de tip „closed-shop" (acorduri de monopol sindical) care fac munca dependentă de afilierea la un sindicat]. În cauza *Sørensen și Rasmussen*, prin constatarea unei încălcări a art. 11 ca urmare a neprotejării de către statul pârât a dreptului negativ al reclamanților la libertatea sindicală, Curtea a făcut trimitere, în special, la concluziile Comitetului European pentru Drepturi Sociale, potrivit cărora menținerea acordurilor de tip monopol sindical încalcă art. 5 din Carta socială din 1961 („dreptul de a constitui organizații") (pct. 72 și 75-77).

123. Protecția conferită de art. 11 nu se extinde numai la situațiile în care cerința de a se afilia la un sindicat este impusă după recrutarea persoanei sau după emiterea unei licențe pentru aceasta. Nu se poate considera că o persoană a renunțat la dreptul său negativ la libertatea de asociere în situațiile în care, știind că afilierea la un sindicat este o condiție prealabilă pentru asigurarea unui loc de muncă, acceptă o ofertă de angajare în pofida opoziției sale față de condiția impusă [*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* (MC), 2006, pct. 56]. Acceptarea statutului de membru de sindicat ca fiind una

[17] Curtea a avut în vedere instrumentele internaționale relevante, în special convențiile OIM (pct. 68 și 71).

dintre condițiile de angajare nu modifică în mod semnificativ elementul de constrângere inerent necesității de a se afilia la un sindicat împotriva propriei voințe (*ibidem*, pct. 59). Concedierea unei persoane ca urmare a refuzului acesteia de a se conforma cerinței de a se afilia la un anumit sindicat este o formă gravă de constrângere, care afectează însăși esența libertății de alegere inerente dreptului negativ la libertatea de asociere protejat de art. 11 din Convenție (*ibidem*, pct. 61).

124. În plus, art. 11 include un drept de a nu fi discriminat pentru alegerea de a se prevala de dreptul de a fi protejat de un sindicat. Prin urmare, în temeiul art. 11 și 14 din Convenție, statele au obligația de a institui un sistem judiciar care să asigure o protecție reală și efectivă împotriva discriminării anti-sindicale (*Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009, pct. 123-124, în care autoritățile judiciare naționale au refuzat să soluționeze plângerile reclamanților cu motivarea că existența unei discriminări bazate pe afilierea la un sindicat nu putea fi stabilită decât în cadrul procesului penal; a se vedea, de asemenea, *Zaharova și alții împotriva Rusiei*, 2022, pct. 35 și 42).

125. În cauza *Zaharova și alții împotriva Rusiei*, 2022, având ca obiect reducerea timpului de muncă și încercările repetate de concediere a reclamanților ca urmare a afilierii lor la sindicate, Curtea s-a referit la reclamanți ca făcând parte dintr-un grup protejat (în calitate de membri și conducători ai unui sindicat) care au suferit acțiuni defavorabile din partea angajatorilor lor. Cu privire la situația de fapt din cauza respectivă, Curtea a stabilit că au existat probe *prima facie* de discriminare a reclamanților pe motivul afilierii la sindicate și al activităților conexe, pe care autoritățile statului nu au abordat-o cu atenția cuvenită pentru a asigura o protecție reală și efectivă a reclamanților împotriva acțiunilor anti-sindicale (pct. 42). În consecință, a existat o încălcare a art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 11. În plus, Curtea a clarificat faptul că, în împrejurări precum acestea, în care reclamanții au prezentat probe *prima facie* privind un caz de discriminare, sarcina probei trebuia să fie transferată statului pârât, precum și angajatorului, care trebuie să demonstreze existența unor motive întemeiate pentru concedierea reclamanților (*ibidem*, pct. 36 și 43).[18]

126. În schimb, art. 11 nu poate fi interpretat în sensul că impune asociațiilor sau organizațiilor obligația de a primi orice persoană care dorește să se afilieze. În cazul în care asociațiile sunt constituite din oameni care, îmbrățișând anumite valori sau idealuri, intenționează să urmărească obiective comune, ar contraveni înseși eficacității libertății în discuție dacă asociațiile nu ar avea niciun control asupra alegerii membrilor lor [*Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 39[19]]. Așa s-a întâmplat în cauza *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF)*, în care un sindicat a fost împiedicat să excludă un membru din cauza afilierii acestuia la un partid politic care susținea opinii incompatibile cu ale sindicatului, cu încălcarea art. 11 din Convenție (pct. 47-53; a se vedea, de asemenea, în mod similar, *Vlahov împotriva Croației*, 2022, pct. 66-74, având ca obiect condamnarea unui reprezentant sindical pentru refuzul de a primi persoane dornice să devină membre ale sindicatului).

D. Dreptul la negocieri colective

127. Curtea a statuat că art. 11 din Convenție garantează libertatea unui sindicat de a proteja interesele profesionale ale membrilor săi prin acțiuni colective, a căror desfășurare și dezvoltare trebuie să fie permisă, dar și făcută posibilă, de statele contractante [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 140]. Aceasta conferă membrilor unui sindicat dreptul ca sindicatul lor să fie ascultat în vederea protejării intereselor lor și impune ca legislația națională să permită sindicatelor, în condiții care nu contravin art. 11, să depună eforturi pentru apărarea intereselor

[18] Pentru a ajunge la concluzia sa, Curtea s-a bazat pe poziția Comitetului European pentru Drepturi Sociale cu privire la necesitatea de a reduce sarcina probei pentru reclamanți în cazurile de discriminare, precum și cea a OIM în ceea ce privește necesitatea de a transfera pârâtului sarcina probei.

[19] La pct. 22-24, Curtea a făcut trimitere la concluziile Comitetului European pentru Drepturi Sociale în legătură cu art. 5 din Carta socială europeană din 1961.

membrilor lor (*ibidem*, pct. 141). În cauza *Demir și Baykara*, Curtea a reflectat asupra jurisprudenței sale anterioare, în care s-a considerat că dreptul la negocieri colective și de a încheia contracte colective de muncă nu constituie un element inerent al art. 11 și nu este indispensabil pentru exercitarea efectivă a libertății sindicale (pct. 140-146). Având în vedere, *inter alia*, evoluția dreptului internațional al muncii, inclusiv a convențiilor OIM și a Cartei sociale europene[20], aceasta a statuat că dreptul la negocieri colective cu angajatorul a devenit, în principiu, unul dintre elementele esențiale ale dreptului „de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor [sale]" prevăzut de art. 11 din Convenție, prin aceasta înțelegându-se că statele rămân libere să își organizeze sistemul astfel încât, dacă este cazul, să acorde un statut special sindicatelor reprezentative (*ibidem*, pct. 147-154).

128. Bazându-se pe recunoașterea, prin aceste instrumente de drept internațional, a dreptului funcționarilor publici la negocieri colective, Curtea a constatat în cauza *Demir și Baykara* că anularea cu efect retroactiv a unui contract colectiv de muncă încheiat de sindicatul reclamanților și refuzarea dreptului la negocieri colective al reclamanților, care erau funcționari publici locali, nu au fost justificate și, prin urmare, nu au fost „necesare într-o societate democratică" în sensul art. 11 § 2 din Convenție [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 164-170].

129. Totuși, Curtea a constatat că dreptul la negocieri colective nu a fost interpretat ca incluzând un „drept" la un contract colectiv de muncă (*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 85) sau un drept al unui sindicat de a menține un contract colectiv de muncă pentru o anumită chestiune pe o perioadă nedeterminată [*Sindicatul Lucrătorilor Suedezi din Transporturi împotriva Suediei* (dec.), 2004].

130. În cauza *Asociația Funcționarilor Publici și Sindicatul pentru Negocieri Colective și alții împotriva Germaniei*, 2022, Curtea a considerat că legislația națională, care făcea inaplicabile contractele colective de muncă contradictorii încheiate de sindicatele minoritare, nu a încălcat art. 11, având în vedere marja de apreciere a statului pârât în domeniu, domeniul de aplicare limitat al restrângerii și scopul important de a asigura buna funcționare a sistemului de negocieri colective atât în interesul angajaților, cât și al angajatorilor (pct. 69-75).

131. În plus, obligațiile pozitive ale unui stat în temeiul art. 11 nu se extind la instituirea unui mecanism juridic obligatoriu pentru negocieri colective [*Unite the Union împotriva Regatului Unit* (dec.), 2016, pct. 65-66]. Pentru a ajunge la această concluzie, în cauza *Unite the Union*, având ca obiect presupusa imposibilitate a unui sindicat de a se angaja în negocieri colective în sectorul agricol, Curtea a constatat absența unui consens în rândul statelor membre ale Consiliului Europei în acest domeniu, ceea ce garanta astfel o largă marjă de apreciere statului pârât. De asemenea, instrumentele europene și internaționale, inclusiv Carta socială europeană, nu au susținut opinia că obligațiile pozitive ale unui stat în temeiul art. 11 se extind la instituirea unui mecanism juridic obligatoriu pentru negocieri colective (pct. 61-63).

132. Curtea a examinat dreptul la negocieri colective și din perspectiva art. 1 din Protocolul nr. 1 în cazurile în care contractele colective de muncă conferă drepturi de proprietate, de exemplu drepturi la pensie (*Aizpurua Ortiz și alții împotriva Spaniei*, 2010, pct. 39-40). În cauza *Aizpurua Ortiz și alții*, o cauză având ca obiect un contract colectiv de muncă prin care se modificau drepturile reclamanților la o pensie suplimentară pentru limită de vârstă dobândită în temeiul unui contract colectiv de muncă anterior, Curtea a considerat că modificarea întemeiată pe contractul colectiv ulterior, validată de instanțele naționale, urmărea un obiectiv de interes general, și anume asigurarea finanțelor societății,

[20] La pct. 147-149, Curtea a făcut trimitere la dispozițiile din Convenția OIM nr. 98/1949 privind aplicarea principiilor dreptului de organizare și negociere colectivă, Convenția OIM nr. 151/1978 privind protecția dreptului de organizare și procedurile de determinare a condițiilor de ocupare în funcția publică, precum și la cele de la art. 6 paragraful 2 din Carta socială europeană (pe care Turcia nu a acceptat-o) și la semnificația atribuită acesteia de Comitetul European pentru Drepturi Sociale.

protecția locurilor de muncă și respectarea dreptului la negocieri colective. În plus, Curtea a constatat că aceasta nu a fost disproporționată, menționând că nu a anulat drepturile reclamanților, ci le-a înlocuit cu plata unei sume forfetare (pct. 53).

E. Dreptul la grevă

133. Jurisprudența Curții demonstrează că, deși dreptul la grevă nu este un element esențial al libertății sindicale, acțiunea de grevă este în mod clar protejată de art. 11 din Convenție (*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 84, cu trimiterile suplimentare). În jurisprudența sa, Curtea a considerat dreptul la grevă ca fiind un aspect important al libertății de asociere și al dreptului de a constitui un sindicat și al dreptului acestuia la ascultarea revendicărilor și la negocieri colective, susținut de instrumente internaționale relevante, printre care Carta socială europeană [*Ognevenko împotriva Rusiei*, 2018, pct. 70, cu trimitere la art. 6 paragraful 4 din CES (revizuită)]. Totuși, Curtea a statuat că acțiunea de grevă, în principiu, este protejată în temeiul art. 11 din Convenție numai în măsura în care aceasta este organizată de organisme sindicale și considerată în mod efectiv ca făcând parte din activitatea sindicală. Curtea nu a acceptat această protecție ca extinzându-se asupra membrilor unui sindicat sau a celor care nu sunt membri [*Barış și alții împotriva Turciei* (dec.), 2021, pct. 45[21]].

134. Deși se pot aplica restrângeri dreptului la grevă al lucrătorilor care asigură servicii esențiale populației, o interdicție completă necesită motive întemeiate din partea statului pentru a justifica necesitatea acesteia (*Ognevenko împotriva Rusiei*, 2018, pct. 72-73). În cauza *Ognevenko*, având ca obiect concedierea unui mecanic de locomotivă ca urmare a participării sale la grevă din cauza unei interziceri generale a grevei impuse prin lege anumitor categorii de lucrători feroviari, Curtea a considerat, în raport cu o abordare internațională existentă[22], că transportul în general și transportul feroviar în special nu constituie un serviciu esențial. În plus, Curtea a statuat că efectele economice negative ale grevei nu pot constitui un motiv suficient pentru a justifica interzicerea absolută a dreptului la grevă (*ibidem*). Prin urmare, concedierea constituia o restrângere disproporționată a dreptului reclamantului la libertatea de asociere în temeiul art. 11 (*ibidem*, pct. 84).

135. În plus, acțiunea secundară (acțiunea de grevă împotriva unui alt angajator care vizează exercitarea unei presiuni indirecte asupra angajatorului implicat în litigiul de muncă) constituie, de asemenea, o parte a activității sindicale, iar o interzicere prin lege a unei astfel de acțiuni aduce atingere drepturilor unui sindicat în temeiul art. 11 (*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 76-78)[23]. În cauza *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers*, având ca obiect interzicerea prin lege a inițierii unei acțiuni sindicale secundare împotriva unui angajator care nu este parte la un litigiu de muncă, Curtea a constatat că ingerința în dreptul sindicatului reclamant la libertatea de asociere nu era nejustificată, reținând în special că sindicatul reclamant avusese deja posibilitatea să exercite elementele esențiale ale acestui drept cu angajatorul principal, ca de exemplu reprezentarea membrilor săi, negocierea cu angajatorul în

[21] La pct. 46, Curtea a constatat că, potrivit jurisprudenței Comitetului European pentru Drepturi Sociale, faptul de a restrânge dreptul sindicatelor de a declara grevă a fost totodată în conformitate cu art. 6 paragraful 4 din Carta socială europeană (revizuită), cu condiția ca înființarea unui sindicat să nu facă obiectul unor formalități excesive.

[22] La pct. 72, Curtea s-a referit atât la constatările Comitetului OIM pentru libertatea de asociere (art. 587 din Culegerea de decizii și principii a OIM), cât și la cele ale Comitetului European pentru Drepturi Sociale (în Culegerea de jurisprudență din 1 septembrie 2008).

[23] La pct. 76, Curtea a constatat că acțiunea secundară este recunoscută și protejată ca parte a libertății sindicale în temeiul Convenției OIM nr. 8 (Convenția din 1948 privind libertatea sindicală și apărarea dreptului sindical), astfel cum a fost interpretată de comitetele OIM în temeiul art. 3 și 10 din Convenție, precum și al art. 6 paragraful 4 din Carta socială europeană din 1961, astfel cum a fost interpretată de Comitetul European pentru Drepturi Sociale.

numele membrilor săi care erau în litigiu cu angajatorul și organizarea unei greve a acestor membri la locul lor de muncă. Având în vedere aceste elemente, dar și domeniul sensibil al politicii legislative în discuție, care avea legătură cu strategia socială și economică a statului pârât, acesta din urmă beneficia de o largă marjă de apreciere, suficient de largă pentru a cuprinde interzicerea prin legea în vigoare a acțiunii secundare care, în circumstanțele cauzei, nu constituia o restrângere disproporționată a dreptului sindicatului reclamant în temeiul art. 11 (*ibidem*, pct. 85-89 și 99-105).

136. Interesant în această cauză, în ceea ce privește evaluările negative ale interzicerii, în litigiu, a acțiunii secundare la adresa statului pârât de către organele de control relevante ale OIM și ale Cartei sociale europene, Curtea a remarcat că, spre deosebire de aceste două organe, sarcina sa nu era de a controla în abstract legislația națională relevantă, ci de a stabili dacă modul în care aceasta a afectat efectiv sindicatul reclamant a încălcat drepturile acestuia din urmă în temeiul art. 11 din Convenție. În consecință, Curtea a considerat că evaluările negative, care au fost efectuate de Comitetul de experți al OIM și de Comitetul European pentru Drepturi Sociale, nu au avut o pondere atât de convingătoare în abordarea Curții pentru a stabili dacă aplicarea interzicerii prin lege a acțiunilor de grevă secundare în prezenta cauză rămânea în cadrul posibilităților pe care autoritățile naționale le aveau în temeiul art. 11 din Convenție [*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 98; a se vedea, de asemenea, în mod similar, *Humpert împotriva Germaniei* (MC), 2023, pct. 125-127, cu privire la interzicerea acțiunilor greviste ale funcționarilor publici).

F. Drepturile sindicale în sectorul public

137. În temeiul 11 § 2, nu este interzis ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat. Totuși, Curtea a subliniat că excepțiile prevăzute de art. 11 se pretează unei interpretări stricte; numai motive convingătoare și imperative pot justifica restrângeri ale libertății de asociere a acestor părți (*Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, pct. 35).

138. În cauza *Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, având ca obiect dizolvarea unui sindicat constituit din funcționari și agenți contractuali din sectorul public, Curtea a statuat că măsura aplicată nu răspundea unei „nevoi sociale imperioase” în sensul că se baza doar pe faptul că „legislația nu prevedea o astfel de posibilitate” (pct. 36). Curtea a analizat două argumente principale în favoarea unei interpretări stricte a limitării dreptului funcționarilor publici de a constitui sindicate: în primul rând, un astfel de drept a fost avut în vedere de Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 87, care a fost ratificată de Turcia, deși nu a fost încă pusă în aplicare în legislația națională; și, în al doilea rând, Comitetul European pentru Drepturi Sociale a interpretat art. 5 din Carta socială europeană, care acorda tuturor lucrătorilor dreptul de a constitui sindicate, ca aplicându-se și funcționarilor publici (pct. 37-39). În consecință, Curtea a constatat că statul pârât nu și-a îndeplinit obligația de a garanta exercitarea drepturilor consacrate de art. 11 din Convenție (pct. 40).

139. Curtea a confirmat, prin referire la diverse instrumente și practici internaționale, că funcționarii publici au dreptul de a se afilia la sindicate și că „membrii administrației de stat” nu pot fi excluși din domeniul de aplicare al art. 11 din Convenție. Cel mult, autoritățile naționale au dreptul de a impune „restrângeri legale” acestor membri, în conformitate cu art. 11 § 2 [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 96-108]. În plus, Curtea a considerat că funcționarii publici locali, care nu sunt angajați în administrația statului ca atare, nu pot în principiu să fie considerați „membri ai administrației de stat” și, în consecință, să fie supuși, pe această bază, unei limitări a dreptului lor de a organiza și de a constitui sindicate. Aceasta a fost situația în cauza *Demir și Baykara*, în care Curtea a considerat că reclamanții puteau invoca în mod legitim art. 11 din Convenție (*ibidem*). În circumstanțele cauzei (nerecunoașterea dreptului funcționarilor publici locali reclamanți de a constitui un sindicat) Curtea a constatat o încălcare a art. 11, întrucât astfel de restrângeri au fost considerate ca nefiind „necesare într-o societate democratică” în sensul art. 11 § 2. Curtea s-a referit, *inter alia*, atât la instrumentele universale, cât și la cele regionale în materie (*ibidem*, pct. 120-127).

140. Totuși, a impune cadrelor militare o interdicție absolută de a constitui sindicate sau de a adera la un sindicat încalcă însăși esența libertății lor de asociere și, ca atare, este interzisă de Convenție (*Matelly împotriva Franței*, 2014, pct. 71-75).

141. În plus, în ceea ce privește dreptul la grevă al funcționarilor publici, Curtea a statuat că, deși restrângerile unui astfel de drept ar putea viza anumite categorii de funcționari publici, această restrângere nu ar trebui să se extindă la toți funcționarii publici sau la angajații întreprinderilor comerciale sau industriale de stat (*Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei*, 2009, pct. 32). În consecință, în cauza *Enerji Yapı-Yol Sen*, având ca obiect sancțiuni disciplinare aplicate unor funcționarilor publici pentru participare la grevă, o circulară redactată în termeni generali, care îi lipsea complet pe toți funcționarii publici de dreptul la grevă, a fost considerată de Curte ca nefiind un răspuns la o „nevoie socială imperioasă", constituind astfel o ingerință disproporționată în exercitarea efectivă de către sindicatul reclamant a drepturilor consacrate de art. 11 din Convenție (pct. 32-34). Curtea a ajuns la o concluzie similară în cauzele:

- *Dilek și alții împotriva Turciei*, 2007, având ca obiect sancțiuni civile aplicate lucrătorilor din sectorul public care au participat la o acțiune sindicală (pct. 72-74); și
- *Kaya și Seyhan împotriva Turciei*, 2009, având ca obiect sancțiuni disciplinare aplicate unor cadre didactice pentru participare la o grevă (pct. 30-32).

142. Totuși, în cauza *Humpert împotriva Germaniei* (MC), 2023, Curtea a nuanțat afirmația făcută în cauza *Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei* în legătură cu o interdicție generală a grevei funcționarilor publici, introducând o abordare de la caz la caz pentru a decide dacă o interdicție a grevei afectează un element esențial al libertății sindicale, lipsindu-l de substanță, acesta fiind un aspect la care nu se poate răspunde în mod abstract. Este necesară o evaluare a tuturor circumstanțelor cauzei, luând în considerare, printre altele, totalitatea măsurilor luate de statul pârât pentru a asigura libertatea sindicatelor, pentru a-și face vocea auzită și pentru a proteja interesele profesionale ale membrilor lor (pct. 109 și 124). Curtea a reiterat că, deși greva este o parte importantă a activității sindicale, aceasta nu este singurul mijloc prin care sindicatele și membrii lor pot proteja interesele profesionale relevante (pct. 128).

143. În cauza *Humpert și alții împotriva Germaniei* (MC), 2023, privind sancțiunile disciplinare impuse profesorilor cu statut de funcționari publici pentru participarea la o grevă în timpul orelor de lucru, Curtea a subliniat că au fost instituite o serie de garanții instituționale diferite pentru a permite funcționarilor publici și sindicatelor acestora să apere interesele profesionale în statul pârât (pct. 128-135). În consecință, spre deosebire de cauza *Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei*, în care nu a fost efectuat niciun exercițiu adecvat de echilibrare la nivel național, Curtea a constatat că, în circumstanțele specifice ale cauzei, măsura contestată a reflectat o echilibrare și o cântărire temeinică a diferitelor interese constituționale, potențial concurente (pct. 145-146). Prin urmare, nu a fost încălcat art. 11 din Convenție.

144. În plus, în cauza *Kaymak și alții împotriva Turciei*, 2023, Curtea a examinat plângeri privind sancțiuni disciplinare, sub forma unor avertismente nepunitive, aplicate unor funcționari publici pentru că au instalat un stand la o universitate pentru a promova un sindicat și a distribui pliante. Constatând încălcarea art. 11, Curtea a luat act de lipsa unui control jurisdicțional al măsurii de către instanțele interne, în special de impactul pe care aceasta l-a avut asupra carierei reclamanților în ceea ce privește viitoarele promovări, numiri și avansări, precum și de posibilitatea unor sancțiuni mai severe în cazul unor proceduri disciplinare ulterioare împotriva acestora, care erau de natură să îi facă să ezite și să îi descurajeze să participe la viitoare activități sindicale.

145. Deși cauza *Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.) împotriva Spaniei*, 2015, a avut ca obiect refuzul de a recunoaște dreptul la grevă al polițiștilor, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 11 (pct. 43). Aceasta a constatat că legislația care restrânge dreptul la grevă nu se aplică tuturor funcționarilor publici, ci este aplicată exclusiv membrilor forțelor naționale de securitate, în calitate de garanți ai siguranței publice (pct. 37). Curtea a considerat că cerințele mai stricte care le sunt impuse nu depășesc ceea ce este necesar într-o societate democratică, cât timp aceste cerințe servesc

la protejarea intereselor generale ale statului și, în special, la securitatea națională, siguranța publică și prevenirea infracțiunilor, principii enunțate în art. 11 § 2 din Convenție (pct. 38)[24].

IV. Ajutoare sociale și pensii[25]

Art. 8 din Convenție– Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

Art. 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [...] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe
sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii,
origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație."

Art. 1 din Protocolul nr. 1 – Protecția proprietății

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor."

A. Considerații generale

1. Domeniu de aplicare

146. În marea majoritate a cazurilor în care Curtea s-a pronunțat cu privire la o pretinsă discriminare în domeniul dreptului la prestații de securitate socială, aceasta și-a concentrat analiza în principal asupra art. 1 din Protocolul nr. 1 (sau asupra art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1), mai degrabă decât asupra art. 8 din Convenție [*Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 54-56, și trimiterile citate acolo]. Principiile care se aplică în general în cauzele referitoare la art. 1 din Protocolul nr. 1 sunt la fel de relevante în domeniul ajutoarelor sociale [*Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009,

[24] La pct. 40, Curtea a fost de acord cu concluzia Comitetului de Miniștri că restrângerea dreptului la grevă în cazul poliției nu contravine Cartei sociale europene.

[25] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului*, *Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului* și *Ghid privind art. 14 din Convenția europeană a drepturilor omului*. Pentru cauze având ca obiect drepturi sociale în legătură cu ajutoarele pentru locuință și pensiile de invaliditate, a se vedea mai jos capitolele privind „Locuințe" și, respectiv, „Grupuri vulnerabile specifice".

pct. 77]. Curtea a remarcat faptul că multe persoane sunt, pe parcursul întregii vieți sau al unei părți din viață, complet dependente pentru supraviețuire de prestațiile de securitate socială și de asistență socială. În cazul în care legislația națională recunoaște unei persoane un drept la un ajutor social, importanța acestui interes ar trebui, de asemenea, să se reflecte prin susținerea aplicabilității art. 1 din Protocolul nr. 1 [*Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.]. (MC), 2005, pct. 51].

147. În cauza *Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 57-58, Curtea a constatat că jurisprudența sa avea suficientă maturitate și stabilitate pentru a oferi o definiție clară a pragului necesar pentru ca art. 1 din Protocolul nr. 1 să fie aplicabil, inclusiv în sfera prestațiilor sociale. În această privință, Curtea a reiterat și a rezumat principiile relevante enunțate în cauza *Béláné Nagy împotriva Ungariei* (MC), 2016, și anume că art. 1 din Protocolul nr. 1 nu creează un drept de a dobândi o proprietate sau de a primi o pensie de un anumit cuantum. Protecția acestuia se aplică doar bunurilor existente și, în anumite circumstanțe, „așteptării legitime" de a obține un activ; pentru ca un „bun" constând într-o „așteptare legitimă" să fie recunoscut, reclamantul trebuie să dispună de un drept care să poată fi invocat și care trebuie să constituie cu adevărat un interes patrimonial substanțial, suficient stabilit în temeiul legislației naționale [*Béláné Nagy împotriva Ungariei* (MC), 2016, pct. 74-79]. Astfel, atunci când reclamantul nu îndeplinește, sau încetează să îndeplinească, condițiile legale prevăzute de legislația internă pentru a putea beneficia de orice formă de prestație sau de pensie, nu există nicio ingerință în exercitarea drepturilor prevăzute la art. 1 din Protocolul nr. 1 în cazul în care condițiile s-au schimbat înainte ca reclamantul să devină eligibil pentru prestația în cauză. În cazul în care suspendarea plății sau reducerea unei pensii nu s-a datorat unei schimbări în situația reclamantului, ci unor modificări ale legislației sau în ceea ce privește punerea în aplicare a acesteia, acest lucru poate conduce la o ingerință în exercitarea drepturilor prevăzute la art. 1 din Protocolul nr. 1. În consecință, în cazul în care condițiile pentru dreptul la un anumit tip de prestație sau de pensie, stabilite de legislația internă, s-au schimbat și, prin urmare, persoana în cauză nu le mai îndeplinește pe deplin, o examinare atentă a circumstanțelor individuale ale cauzei – în special a naturii modificării acestor condiții – poate fi justificată pentru a verifica existența unui interes patrimonial substanțial, suficient stabilit în temeiul legislației naționale (*ibidem*, pct. 86-89).

148. De exemplu, în cauza *Brazauskienė împotriva Lituaniei* (dec.), 2023, referitoare la refuzul de a acorda o indemnizație de stat văduvei unui fost președinte al Lituaniei, după decizii constituționale de anulare a dispozițiilor legale relevante și intervenții legislative. Curtea a considerat că reclamanta ar fi putut nutri cel puțin o „așteptare legitimă" că aceste plăți îi vor fi acordate și plătite pe baza legislației în vigoare la momentul depunerii cererii sale (pct. 107-112). Cu toate acestea, în circumstanțele cauzei, Curtea a considerat că problema a fost rezolvată, deoarece reclamantei i s-a acordat un alt tip de prestație socială, renta de văduvă a unui semnatar, care a fost plătită retroactiv (pct. 119-120).

149. Totuși, Curtea a subliniat că art. 1 din Protocolul nr. 1 nu creează un drept de a dobândi proprietăți și nu limitează libertatea statului contractant de a decide dacă să instituie sau nu o formă de sistem de securitate socială sau de a alege tipul sau cuantumul ajutoarelor care trebuie acordate în cadrul unui astfel de sistem. Dacă, totuși, un stat contractant are în vigoare o legislație care prevede plata unui drept la ajutor social – condiționată sau nu de plata prealabilă a cotizațiilor – această legislație trebuie considerată ca generând un drept de proprietate care intră sub incidența art. 1 din Protocolul nr. 1 pentru persoanele care îndeplinesc cerințele respective. În cazurile în care reclamantului i s-a refuzat, în totalitate sau parțial, un anumit ajutor, Curtea a aplicat criteriul relevant pentru a stabili dacă, în afară de condiția de acordare a drepturilor de care se plânge reclamantul, acesta ar fi avut dreptul, executoriu în temeiul legislației interne, să primească ajutorul în discuție. În plus, deși nu are nicio obligație în acest sens, dacă un stat decide să creeze un sistem de ajutoare sociale, acesta trebuie să facă acest lucru într-un mod compatibil cu art. 14 [*Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) (MC), 2005, pct. 54-55; *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009, pct. 77; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 82-83; *Efe împotriva Austriei*, 2013, pct. 45-46; *X și alții împotriva Irlandei*, 2023, pct. 67-69].

150. În plus, în cauza *Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, privind încetarea unei pensii de urmaș pentru un văduv care îngrijea cu normă întreagă copiii săi, Curtea a clarificat, în scopul aplicabilității articolului 14, criteriile relevante care trebuie aplicate pentru a delimita ceea ce intră în „domeniul de aplicare" al art. 8, sub aspectul „vieții de familie", în sfera prestațiilor sociale (pct. 68-72).

Curtea a recunoscut inițial că noțiunea de „viață de familie" în sensul art. 8 acoperă, pe lângă relațiile sociale, morale și culturale, și anumite interese materiale care au consecințe pecuniare necesare, dar a observat că această interpretare a fost adoptată în principal în cauzele referitoare la nerecunoașterea în drept a relațiilor părinte-copil și la consecințele unei astfel de nerecunoașteri asupra transferului de proprietate între persoane fizice [*Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 59 și trimiterile citate acolo]. În plus, Curtea a observat că au existat mai puține cazuri în care plângerile privind ajutoarele sociale au fost examinate de Curte doar în temeiul art. 8. În această privință, Curtea a subliniat că art. 8 nu poate fi interpretat ca impunând obligații pozitive statului în domeniul securității sociale și nu garantează dreptul la o prestație socială [*ibidem*, pct. 60 și trimiterile citate acolo; a se vedea, de asemenea, *Zanola împotriva Italiei* (dec.), 2023, pct. 26, privind accesul la pensia de urmaș a unui partener de același sex decedat].

În același timă, Curtea a observat că domeniul de aplicare al art. 14 coroborat cu art. 8 poate fi *mai extins* decât cel al art. 8 considerat separat. Într-adevăr, atunci când un stat creează un drept la o prestație socială, depășindu-și astfel obligațiile care îi revin în temeiul art. 8, acesta nu ar putea, în aplicarea acestui drept, să ia măsuri discriminatorii în sensul art. 14 [*Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 61-62 și trimiterile citate acolo). În cauza *Beeler*, Curtea a analizat factorii factorii de natură să aducă plângerile privind prestațiile sociale în sfera de aplicare a art. 8, astfel cum rezultau din cauzele mai numeroase în care plângerile de acest tip au fost examinate în temeiul art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție.

Analiza jurisprudenței relevante a evidențiat inconsecvențe în definirea factorilor care declanșează aplicabilitatea art. 14 coroborat cu art. 8 [*Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 63-6]. În special, au existat trei abordări diferite. Potrivit *celei dintâi*, aplicabilitatea rezultă dintr-o combinație de circumstanțe care implică acordarea concediului pentru creșterea copilului și a unei indemnizații conexe care, în situația specifică a reclamanților, au afectat în mod necesar modul în care a fost organizată viața lor de familie [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 129-130; *Petrovic împotriva Austriei,* 1998, pct. 27; *Topčić-Rosenberg împotriva Croației*, 2013, pct. 38-39]. Cea de-a *doua* abordare se baza pe ipoteza că faptul de a acorda sau de a refuza prestația era de natură să afecteze modul în care era organizată viața de familie (*Di Trizio împotriva Elveției*, 2016, pct. 62; *Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, 2018, pct. 65-66). Cea de-a *treia* abordare consta într-o prezumție legală potrivit căreia, prin acordarea prestației în cauză, statul își manifestă sprijinul și respectul pentru viața de familie (*Dhahbi împotriva Italiei*, 2014, pct. 41; *Weller împotriva Ungariei*, 2009, pct. 29*; Fawsie împotriva Greciei*, 2010, pct. 28; *Okpisz împotriva Germaniei*, 2005, pct. 32; *Niedzwiecki împotriva Germaniei*, 2005, pct. 31; *Yoțeva și Ganeva împotriva Bulgariei*, 2021, pct. 72). Pentru a evita o extindere excesivă a domeniului de aplicare al art. 8, Curtea a decis să nu mai urmeze cea de-a *doua* și cea de-a *treia* abordare. Aceasta a observat că, deși toate prestațiile financiare au, în general, un anumit efect asupra modului în care este gestionată viața de familie a persoanei în cauză, acest singur fapt nu poate fi suficient pentru a le include pe toate în domeniul de aplicare al art. 8 [*Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 67-69]. În consecință, În consecință, Curtea a decis să adopte *cea dintâi* dintre abordările de mai sus ca fiind cea care trebuie să fie urmată de acum înainte: pentru ca art. 14 din Convenție să fie aplicabil în acest context specific, obiectul pretinsului dezavantaj trebuie să constituie una dintre modalitățile de exercitare a dreptului la respectarea vieții de familie, astfel cum este garantat de art. 8 din Convenție, în sensul că măsurile în cauză urmăresc să promoveze viața de familie și *afectează în mod necesar* modul în care aceasta este organizată (*ibidem*, pct. 70-72). Curtea a precizat în continuare o serie de factori relevanți pentru determinarea naturii avantajului în cauză, în special: scopul prestației, astfel cum a fost stabilit de Curte în lumina legislației în cauză; criteriile de acordare, calculare și încetare a plății prestației, astfel cum sunt prevăzute în dispozițiile

legale relevante; efectele asupra modului de organizare a vieții de familie, astfel cum prevede legislația; precum și repercusiunile concrete ale prestației, având în vedere circumstanțele individuale și viața de familie ale reclamantului pe parcursul perioadei în care este plătită prestația. Acești factori trebuie să fie examinați *în ansamblu* [*Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, pct. 72-73].

În cauza Beeler, pct. 74-82, Curtea a constatat, în primul rând, că pensia în cauză urmărea să promoveze viața de familie permițând unui părinte supraviețuitor să aibă grijă de copii fără a fi nevoit să exercite o activitate profesională și, în al doilea rând, că primirea pensiei a afectat în mod necesar modul în care a fost organizată viața de familie a reclamantului pe parcursul perioadei relevante. Curtea a observat că, la momentul decesului soției reclamantului, în 1994, fiicele lor aveau un an și nouă luni și, respectiv, patru ani. În această situație, care a făcut necesară luarea unor decizii dificile, cu un impact decisiv asupra organizării vieții sale de familie, reclamantul și-a părăsit locul de muncă pentru a se dedica permanent familiei sale, în special prin îngrijirea și creșterea fiicelor sale. Curtea nu a avut nicio îndoială cu privire la faptul că primirea pensiei de urmaș cuvenite văduvului a afectat în mod necesar modul de organizare a vieții sale de familie în perioada în cauză. Prin urmare, faptele cauzei se încadrau în domeniul de aplicare al art. 8, făcând aplicabil art. 14 din Convenție [a se vedea, de asemenea, aplicarea criteriilor stabilite în cauza *Beeler* cu privire la aplicabilitatea „vieții de familie" la un alt tip de prestații sociale, și anume pensia de invaliditate, în cauza *Berisha împotriva Elveției* (dec.), 2023, pct. 39-45; pentru mai multe detalii pe această temă, a se vedea mai jos, la rubrica „Pensie de invaliditate/Facilitate fiscală"].

151. În plus, în cauza *X și alții împotriva Irlandei*, 2023, Curtea a examinat plângerile privind refuzul acordării unei alocații universale legale pentru copii către două mame, prezente legal în țară, pentru neîndeplinirea unui criteriu de reședință obișnuită din dreptul intern. Aplicând criteriile stabilite în cauza *Beeler*, Curtea a concluzionat că plata prestației nu se încadrează în domeniul de aplicare al art. 8, observând că, dincolo de faptul că are un efect asupra vieții de familie, nu se poate afirma că scopul urmărit de prestație este de a promova viața de familie și de a afecta în mod necesar modul în care aceasta este organizată. Curtea a comparat faptele cauzei cu cele din cauza Beeler, considerând că prestația nu avea sau nu ar fi putut avea o asemenea importanță încât reclamanții – la fel ca în cauza Beeler – să-și fi organizat aspectele esențiale ale vieții lor cotidiene, cel puțin parțial, pe baza acesteia. În plus, Curtea a observat că perioada reclamată a fost una relativ scurtă (puțin peste un an și, respectiv, opt luni) și că, deși nu erau eligibile pentru a solicita alocația pentru copii în această perioadă, ambele mame au fost cazate împreună cu copiii lor și au primit sprijin material până când statutul lor de imigrant a fost stabilit în mod pozitiv, moment în care au devenit eligibile și au început să primească alocația în cauză (*X și alții împotriva Irlandei*, 2023, pct. 74).

152. În plus, Curtea a analizat posibilitatea de a extinde asupra partenerilor de conviețuire asigurările de sănătate și de boală ca măsură menită să favorizeze situația privată și familială a persoanei asigurate în principal, intrând astfel sub incidența art. 8 (*P.B. și J.S. împotriva Austriei*, 2010, pct. 33-35, cu privire la parteneri de același sex).

153. Curtea a examinat plângerile privind pensiile sau drepturile la pensii în principal în raport cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (singur sau coroborat cu art. 14) [*Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 63-65; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 81-86; *Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 60-64; *Moskal împotriva Poloniei*, 2009, pct. 41-46].

154. În plus, în cauza *Budina împotriva Rusiei* (dec.), 2009, în care reclamanta s-a plâns că pensia sa era prea mică pentru a putea supraviețui, Curtea nu a exclus posibilitatea angajării răspunderii statului în temeiul art. 3 în cazul în care o persoană, care depindea în totalitate de sprijinul statului, se confruntă cu indiferență din partea oficialităților într-o situație de lipsuri sau nevoi acute incompatibilă cu demnitatea umană. Curtea a considerat că o astfel de problemă nu este în sine incompatibilă *ratione materiae* în temeiul art. 3 și a examinat circumstanțele economice ale reclamantei, inclusiv cuantumul pensiei pentru limită de vârstă plătite de stat, în ansamblu, pentru a stabili dacă situația sa ar intra sub incidența interzicerii tratamentelor degradante. S-a constatat că nu era cazul.

2. Marjă de apreciere

155. În general, Curtea va acorda o marjă largă în domeniul măsurilor generale de strategie economică sau socială [*Luczak împotriva Poloniei*, 2007, pct. 48; *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009, pct. 83]. Datorită cunoașterii directe a societății lor și a nevoilor acesteia, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai în măsură decât instanța internațională să aprecieze ce anume este în interesul public din motive sociale sau economice, iar Curtea respectă, în general, alegerile legiuitorului în materie de politici, cu excepția cazului în care acestea sunt „în mod vădit lipsite de un temei rezonabil" [*Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 52; *Carson și alții împotriva Regatului Unit*, (MC), 2010, pct. 61]. Într-adevăr, Curtea a subliniat caracterul esențial național al sistemelor de securitate socială[*Carson și alții împotriva Regatului Unit*, (MC), 2010, pct. 85; *X și alții împotriva Irlandei*, 2023, pct. 97 și 98[26]].

156. În plus, Curtea a considerat că, pentru ca un sistem de protecție socială să fie funcțional, statul poate fi nevoit să utilizeze categorii mai largi pentru a face diferența între grupurile aflate în dificultate (*Runkee și White împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 39). În cauza *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, Curtea a constatat că instituirea unui anumit sistem de asigurări sociale pentru agricultori, care este în mare proporție subvenționat din bugetul public și care asigură acoperire celor înscriși în acesta în condiții mai favorabile decât celor înscriși într-un sistem general de asigurări sociale, ar putea fi considerată ca urmărind o strategie economică sau socială ce se încadrează în marja de apreciere a statului (pct. 52).

157. Totuși, Curtea a subliniat că trebuie invocate motive foarte bine întemeiate pentru ca o diferență de tratament bazată exclusiv pe cetățenie ori sex să fie considerată compatibilă cu Convenția (*Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996, pct. 42; *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, pct. 48; *Zeïbek împotriva Greciei*, 2009, pct. 46; *P.B. și J.S. împotriva Austriei*, 2010, pct. 38). În plus, a statuat că, chiar și în cazul în care au fost invocate motive întemeiate pentru excluderea unei persoane dintr-un sistem de asigurări sociale, această excludere nu trebuie să o lase într-o situație în care i se refuză orice tip de asigurare socială, fie în cadrul unui sistem general, fie într-un sistem specific, ceea ce ar reprezenta o amenințare la adresa mijloacelor sale de subzistență (*Luczak împotriva Poloniei*, 2007, pct. 52).

158. Deși justificarea unei diferențe de tratament bazate exclusiv pe cetățenie necesită „motive foarte întemeiate", ceea ce implică astfel o marjă restrânsă, Curtea a clarificat aplicarea acestui principiu într-un domeniu în care statului i se acordă și trebuie să i se acorde o marjă largă în formularea unor măsuri generale (în special în domeniul politicilor economice și sociale). În special, chiar și evaluarea a ceea ce poate constitui „motive foarte întemeiate" în sensul aplicării art. 14 poate diferi în funcție de context și circumstanțe [*Savickis și alții împotriva Letoniei* (MC), 2022, pct. 206]. În cauza *Savickis și alții*, având ca obiect excluderea perioadelor de muncă acumulate în alte state foste membre ale URSS la calcularea pensiei de stat pentru neresortisanții cu ședere permanentă (spre deosebire de cetățenii letoni), Curtea a efectuat evaluarea pe fondul unei *largi* marje de apreciere și, în cele din urmă, a concluzionat că motivele invocate de autoritățile letone ar putea fi considerate „motive foarte întemeiate" (pct. 207-221).

B. Prestații familiale/parentale

159. În cauza *Weller împotriva Ungariei*, 2009, Curtea a constatat că excluderea taților naturali de la dreptul de a primi o prestație de maternitate, deși mamele, părinții adoptivi și tutorii aveau dreptul la aceasta, constituia o discriminare pe motive de statut parental, echivalând cu o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8. În special, Curtea a constatat că gama largă de persoane îndreptățite

[26] În sprijinul concluziilor sale, Curtea a făcut trimitere la Carta socială europeană și la anexele acesteia privind cerința unei perioade de reședință determinate înainte de acordarea prestațiilor necontributive persoanelor care au dreptul la un tratament egal în materie de securitate socială (pct. 53 și 97).

demonstra că alocația avea ca scop sprijinirea nou-născuților și a întregii familii care îi crește, nu doar atenuarea dificultăților suferite de mamă la naștere (pct. 30-35). În mod similar, în cauza *Topčić-Rosenberg împotriva Croației*, 2013, referitoare la diferența de tratament aplicat mamelor adoptive față de mamele biologice în ceea ce privește dreptul la indemnizații de maternitate, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8, observând că autoritățile naționale nu au ținut seama de faptul că poziția unei mame biologice la momentul nașterii corespundea celei a unei mame adoptive imediat după adopție (pct. 46-47).

160. Curtea a ajuns la concluzii similare în temeiul art. 14 coroborat cu art. 8 în alte cauze având ca obiect indemnizații conexe, ca de exemplu alocațiile pentru susținerea familiei sau alocațiile pentru copii:

- *Fawsie împotriva Greciei*, 2010, în care unei familii numeroase nu i s-a acordat alocația pentru susținerea familiei numeroase pe motiv de cetățenie (pct. 34-40; a se vedea, de asemenea, *Saidoun împotriva Greciei*, 2010, pct. 36-42);
- *Dhahbi împotriva Italiei*, 2014, în care unei familii numeroase nu i s-a acordat alocația pentru susținerea familiei numeroase pe motiv de cetățenie (pct. 51-54);
- *Okpisz împotriva Germaniei*, 2005, în care a existat o diferență de tratament aplicat alocațiilor pentru copiii străinilor care aveau permis de ședere stabil și cel aplicat celor care nu îl aveau (pct. 34; a se vedea și *Niedzwiecki împotriva Germaniei*, 2005, pct. 33);
- *Yoțeva și Ganeva împotriva Bulgariei*, 2021, care privea refuzul de a acorda alocații familiale pentru copiii cu un singur părinte în viață (pct. 114-126). 161. În plus, cauza *Efe împotriva Austriei*, 2013, a avut ca obiect o pretinsă discriminare prin neacordarea unei alocații familiale și a unor credite fiscale pentru indemnizațiile de întreținere pe motiv că reședința copiilor reclamantului era în străinătate. Curtea a statuat că, prin instituirea unui drept la alocație familială în cadrul sistemului său social și de prestații, statul a decis în mod voluntar să prevadă un drept suplimentar care intră în domeniul de aplicare general al art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 47). Curtea nu a constatat că acest lucru constituie o discriminare, observând în special că alocația familială a fost concepută pentru a răspunde nevoilor populației rezidente și a avut ca scop împărțirea sarcinii între familii în cadrul populației ca investiție în generațiile viitoare în contextul „contractului inter-generațional" la care copiii care locuiesc în afara țării nu ar putea, de regulă, să contribuie în viitor [*ibidem*,pct. 52-53; a se vedea, de asemenea, *Santos Hansen împotriva Danemarcei* (dec.), 2010, cauză în care unui copil adoptat în străinătate nu i s-a acordat o subvenție specială pentru copii].

162. În cauza *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, 2009, care avea ca obiect pensiile de urmaș, Curtea a examinat o plângere privind refuzul de a recunoaște validitatea unei căsătorii încheiate între romi în scopul stabilirii dreptului la pensie de urmaș. Curtea a constatat că era disproporționat faptul că statul, pe de o parte, a emis pentru reclamantă și familia sa romă un livret de familie, le-a acordat statut de familie numeroasă, le-a acordat asistență medicală acesteia și celor 6 copii ai săi și a colectat contribuții sociale de la soțul său rom timp de peste 19 ani, recunoscând astfel calitatea sa de soție, iar pe de altă parte, statul a refuzat să recunoască efectele unei căsătorii rome atunci când a fost vorba de dreptul la pensie de urmaș. Situația reclamantei a evidențiat o diferență de tratament disproporționată în raport cu situații similare în care persoanele respective au crezut cu bună-credință că sunt căsătorite, deși căsătoria nu era valabilă din punct de vedere juridic. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 [pct. 62-71; a se vedea, *a contrario*, *Şerife Yiğit împotriva Turciei* (MC), 2010, pct. 83-88].

163. În cauza *Beeler împotriva Elveției* (MC), 2022, care privea încetarea acordării unei pensii de urmaș unui văduv atunci când cel mai mic copil al acestuia a ajuns la vârsta adultă, în timp ce văduvele aflate într-o situație similară au continuat să primească o pensie, Curtea a constatat că a existat un tratament discriminatoriu pe motive de sex. Curtea a reafirmat poziția sa consacrată potrivit căreia trimiterile la tradiții, presupuneri generale sau atitudini sociale predominante într-o anumită țară nu constituie o

justificare suficientă pentru o diferență de tratament pe criterii de sex, fie în favoarea femeilor, fie în favoarea bărbaților, și a respins prezumția potrivit căreia soțul o susține financiar pe soție (conceptul de „bărbat susținător al familiei"). În plus, aceasta a constatat că, deși aceste vechi „inegalități de fapt" între bărbați și femei au devenit mai puțin pronunțate în societatea elvețiană, legislația relevantă a contribuit la perpetuarea prejudecăților și stereotipurilor privind natura sau rolul femeilor în societate și a fost dezavantajoasă atât pentru cariera femeilor, cât și pentru viața de familie a bărbaților. Curtea a observat că, după decesul soției sale, reclamantul s-a consacrat în întregime îngrijirii și creșterii fiicelor sale și a renunțat la locul său de muncă. La vârsta de 57 de ani în momentul încetării plății pensiei și în urma unei absențe îndelungate de pe piața muncii, nu existau motive să se creadă că reclamantul ar fi avut mai puține dificultăți în a reveni la un loc de muncă decât o femeie aflată într-o situație similară sau că încetarea plății pensiei ar fi avut un impact mai redus asupra sa decât asupra unei văduve aflate în situații comparabile. În consecință, Curtea a constatat că nu au existat motive „foarte puternice" sau „deosebit de importante și convingătoare" care să justifice diferența de tratament pe motive de sex, fiind încălcat art. 14 din Convenție coroborat cu art.8 (§§ 110-116).

164. Mai mult, în cauza *Domenech Aradilla și Rodríguez González împotriva Spaniei*, 2023, privind refuzul de a acorda o pensie de urmaș reclamanților din cauza aplicării retroactive imprevizibile a unei noi condiții de eligibilitate, și anume ca un parteneriat să fie formalizat cu cel puțin doi ani înainte de decesul unuia dintre parteneri, Curtea a constatat că a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 1. În mod important, Curtea a notat că, întrucât partenerii reclamanților erau deja decedați la momentul introducerii noii condiții de eligibilitate, aceștia nu ar fi putut în niciun caz să îndeplinească noua condiție. În această privință, Curtea a considerat că nu existau motive imperioase de interes general care să justifice absența unei perioade de tranziție în legislația relevantă pentru persoanele aflate în aceeași situație cu reclamanții, astfel încât să nu fie imediat împiedicate să fie eligibile pentru pensie. Reclamanții, care dispuneau de mijloace de subzistență foarte limitate, au fost astfel împiedicați, o dată pentru totdeauna, să obțină o pensie de urmaș de care s-ar fi putut aștepta în mod legitim să beneficieze. Curtea a constatat că o astfel de combinație de elemente era greu de conciliat cu statul de drept și impunea o sarcină excesivă solicitanților (pct. 109-113).

165. Pe de altă parte, în cauza *Șilina împotriva Ucrainei*, 2024, care privea suspendarea plății unei alocații lunare speciale (destinată susținerii familiei reclamantei) către o persoană strămutată intern în Ucraina, Curtea nu a constatat nicio încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 pentru nerespectarea cerinței legislative de a deschide un cont bancar într-o bancă desemnată de stat (pct. 42-46).

C. Prestații de asigurări sociale și de muncă

166. Cauza *Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996, a avut ca obiect respingerea cererii unui șomer pentru acordarea ajutorului în caz de urgență pe motivul cetățeniei acestuia. Curtea a considerat că dreptul la ajutor în caz de urgență era un drept pecuniar în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1, a statuat că acesta din urmă este aplicabil în speță și a constatat o încălcare a acestuia în coroborare cu art. 14, întrucât diferența de tratament nu s-a bazat pe nicio „justificare obiectivă și rezonabilă" (pct. 41 și 50; a se vedea, de asemenea, *Willis împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 36 și 41-43, și *Runkee și White împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 45, ambele având ca obiect indisponibilitatea, pentru văduvi, a alocațiilor de soț supraviețuitor).

167. În cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, având ca obiect diferențe privind dreptul la prestații de asigurări sociale (boli profesionale) datorate vârstei diferite de pensionare între bărbați și femei la nivel de state, Curtea a statuat că statul era îndreptățit în mod rezonabil și obiectiv să corecteze situația economică defavorizată a femeilor la momentul respectiv, până când schimbările sociale și economice vor elimina necesitatea unui astfel de tratament special pentru femei. În mod similar, era justificată decizia de a lega eligibilitatea pentru aceste prestații de sistemul de pensii, având în vedere că prestațiile în discuție urmăreau să compenseze o capacitate redusă de câștig în timpul vieții profesionale a unei persoane. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 14 din Convenție

coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 54-66; a se vedea *a contrario* *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, pct. 49-60, privind imposibilitatea reclamantului de a se afilia la sistemul de securitate socială al agricultorilor din cauza cetățeniei sale).

168. În plus, în cauza *Čakarević împotriva Croației*, 2018, Curtea a examinat o plângere privind ordinul de rambursare retroactivă a indemnizațiilor de șomaj social care fuseseră acordate în mod eronat reclamantei. Constatând că reclamanta avea o așteptare legitimă, în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, pentru a se baza pe acele indemnizații ca fiind sume la care avea dreptul, Curtea a remarcat, în special, natura indemnizației în discuție, care trebuia să ofere sprijin pentru nevoile de subzistență de bază și faptul că, la momentul primirii acestor indemnizații, reclamanta putea avea o așteptare legitimă că presupusul său drept la acele fonduri nu ar putea fi repus în discuție retroactiv (pct. 64-65). Curtea a ajuns la concluzia că obligația de rambursare a cuantumului indemnizațiilor de șomaj plătite în mod eronat impunea reclamantei o sarcină individuală excesivă, ținând seama de situația sa financiară și personală generală: era vorba de o sumă semnificativă pentru reclamantă, având în vedere că era privată de singura sa sursă de venit, suma pe care o primise fusese folosită pentru a acoperi cheltuielile de bază necesare traiului, reclamanta prezenta o afecțiune psihiatrică și era incapabilă să lucreze de mai mult timp. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție (pct. 87-91; a se vedea, de asemenea, în mod similar, *Romeva împotriva Macedoniei de Nord*, 2019, pct. 66-79).

169. Curtea a examinat și plângeri referitoare la prestațiile de asigurări sociale în temeiul art. 4 din Convenție. În cauza *Schuitemaker împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2010, reclamanta, care beneficia de indemnizații de șomaj, s-a plâns că, în temeiul noii legislații, era obligată să ocupe un loc de muncă „general acceptat” ca o condiție pentru a primi în continuare indemnizațiile. Curtea a constatat că un stat care a instituit un sistem de asigurări sociale avea pe deplin dreptul de a stabili condițiile de eligibilitate pentru astfel de prestații. În special, o condiție potrivit căreia o persoană trebuie să facă eforturi demonstrabile pentru a obține și a ocupa un loc de muncă general acceptat nu poate fi considerată nerezonabilă. În ceea ce privește situația de fapt, acest lucru era cu atât mai valabil cu cât legislația nu impunea beneficiarilor prestațiilor să caute și să ocupe un loc de muncă care nu era general acceptat din punct de vedere social sau față de care aveau obiecții pe motive de conștiință. Prin urmare, condiția în discuție nu putea fi echivalată cu obligarea unei persoane la efectuarea unei munci forțate sau obligatorii în sensul art. 4 § 2 din Convenție.

170. În cauza *Le Marrec împotriva Franței*, 2024, venitul social de bază al reclamantului a fost întrerupt ca urmare a investigațiilor efectuate după ce reclamantul s-a conectat la site-ul internet al Casei de alocații familiale utilizând o rețea privată virtuală (VPN), care a arătat că acesta se afla în afara Franței. Curtea a constatat că verificarea eligibilității reclamantului pentru alocația socială solicitată (prevenirea fraudei) a urmărit un scop legitim în interesul bunăstării economice a țării și al prevenirii infracțiunilor (pct. 76). Curtea a observat că utilizarea datelor a fost strict limitată la scopul pentru care acestea au fost colectate, și anume, determinarea locului de reședință al reclamantului în Franța pentru a verifica eligibilitatea acestuia pentru un venit de bază. Prin urmare, acest lucru a fost strict necesar în contextul serviciului public de plată a prestațiilor sociale și nu a fost stabilită nicio colectare sau utilizare necorespunzătoare, excesivă sau inutilă a datelor. Numai agenții Casei de alocații familiale au avut acces direct la date. În plus, reclamantul a fost în măsură să rectifice informațiile inexacte privind locația, explicând funcționarilor utilizarea VPN-ului (pct. 81-83). Curtea a constatat că această măsură nu a reprezentat o ingerință disproporționată în dreptul reclamantului la respectarea vieții sale private.

D. Pensii

171. Curtea a examinat o serie de cauze privind reducerea, suspendarea sau încetarea plății pensiilor de asigurări sociale în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1. Curtea a remarcat că sistemele de asigurări sociale sunt expresia angajamentului societății față de principiul solidarității sociale în privința

membrilor vulnerabili ai acesteia: pensiile sunt plătite în general pentru a oferi compensații pentru o capacitate redusă de a obține venituri pe măsură ce o persoană îmbătrânește. Totuși, atunci când o persoană care primește o pensie pentru limită de vârstă își continuă ori își reia activitatea profesională, viața sa profesională nu poate fi considerată încheiată, iar capacitatea sa de a obține venituri încă există [*Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 70].

172. În cadrul examinării proporționalității unei ingerințe, Curtea a ținut seama în special de factori precum amploarea pierderii prestațiilor, chestiunea dacă a existat o posibilitate de a alege și amploarea pierderii mijloacelor de întreținere [*Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 73]:

- *Moskal împotriva Poloniei*, 2009, privind încetarea plății pensiei anticipate a reclamantei, pe care o solicitase pentru a avea grijă de copilul său cu grave probleme de sănătate (pct. 67-76, încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1);
- *Apostolakis împotriva Greciei*, 2009, având ca obiect privarea totală de pensie pentru limită de vârstă ca efect automat al unei condamnări penale (pct. 39-43, încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1; a se vedea, *a contrario*, *Philippou împotriva Ciprului*, 2016, pct. 66-75, în care Curtea nu a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1);
- *Klein împotriva Austriei*, 2011, privind privarea completă de toate drepturile la o pensie pentru limită de vârstă ca urmare a interdicției de a profesa ca avocat, după ce a cotizat la sistemul de pensii de-a lungul întregii sale cariere, atât individual, cât și colectiv (pct. 52-58, încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1);
- *Valkov și alții împotriva Bulgariei*, 2011, privind plafonarea cuantumului maxim al pensiei (pct. 94-101, neîncălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1);
- *Stefanetti și alții împotriva Italiei*, 2014, care privea pierderea a aproximativ două treimi dintr-o pensie pentru limită de vârstă ca urmare a contribuțiilor mai mici plătite pe durata prestării muncii în străinătate (pct. 59-67, încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1[27]);
- *Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, privind suspendarea unei pensii de stat pentru un pensionar angajat în sectorul public (pct. 69-85, neîncălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1);
- *Savickis și alții împotriva Letoniei* (MC), 2022, privind excluderea perioadelor de muncă acumulate în alte state foste URSS la calcularea pensiei de stat pentru neresortisanții cu ședere permanentă, spre deosebire de cetățenii letoni (pct. 215-221, neîncălcarea art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1).

173. De asemenea, Curtea a acordat o importanță deosebită principiului „bunei guvernări", potrivit căruia autoritățile publice trebuie să acționeze cu cea mai mare scrupulozitate atunci când se ocupă de chestiuni de importanță vitală pentru persoane, ca de exemplu prestațiile sociale și alte drepturi de proprietate. Deși a considerat că autoritățile publice nu ar trebui să fie împiedicate să își îndrepte greșelile, având în vedere importanța justiției sociale, acest lucru nu poate prevala într-o situație în care persoana în discuție este obligată să suporte o sarcină excesivă ca urmare a unei măsuri de retragere a unei prestații (*Moskal împotriva Poloniei*, 2009, pct. 72-73).

174. În *Bernotas împotriva Lituaniei*, 2024, Curtea a examinat o plângere privind obligația de a rambursa autorităților de securitate socială pensia (pierderea completă a capacității de muncă) plătită unei persoane pe care reclamantul a rănit-o accidental. În primul rând, Curtea a observat că procedurile interne i-au oferit reclamantului o posibilitate rezonabilă de a contesta legătura de cauzalitate dintre acțiunile sale și amploarea leziunilor victimei (pct. 105). În plus, Curtea a observat că ajustarea cuantumului pensiei pentru a reflecta realitatea economică în schimbare din țară nu a fost arbitrară sau nerezonabilă (pct. 107). De asemenea, Curtea a luat în considerare posibilitatea unei reduceri a cuantumului despăgubirii: în cazul în care capacitatea de muncă a victimei se

[27] Pentru a ajunge la concluzia sa, Curtea a făcut trimitere la concluziile Comitetului European pentru Drepturi Sociale privind cuantumul minim al pensiei (pct. 62-64).

îmbunătățește; din cauza situației financiare a reclamantului; din cauza faptului că prejudiciul a fost cauzat neintenționat sau că victima a fost despăgubită pentru o parte substanțială a prejudiciului cauzat (pct. 108-109). În cele din urmă, Curtea a observat că autoritățile au luat măsuri menite să ușureze povara financiară impusă reclamantului, în special permițându-i să efectueze plăți în rate lunare (*ibidem*,pct. 111). În consecință, nu a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

175. În plus, în ceea ce privește plângerile privind pretinsa discriminare într-un sistem de asigurări sociale sau de pensii, Curtea a subliniat că pentru examinare este relevantă compatibilitatea cu art. 14 a sistemului, mai degrabă decât cu faptele sau circumstanțele individuale ale reclamanților sau ale altor persoane care sunt sau ar putea fi afectate de legislație [*Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 62, cu trimiterile suplimentare citate]. Rolul Curții este de a soluționa problema de principiu, și anume dacă legislația ca atare discriminează contrar legii persoane care se află într-o situație similară (*ibidem*).

176. În cauza *Carson și alții*, având ca obiect lipsa indexării cu pensiile persoanelor rezidente în țări de peste mări, Curtea a constatat că reclamanții nu se aflau într-o situație relevantă similară cu cea a rezidenților din Regatul Unit. Curtea a considerat, printre altele, că sistemul de pensii a fost conceput în primul rând pentru a răspunde nevoilor pensionarilor rezidenți și că nu se putea face o comparație cu pensionarii rezidenți în altă parte din cauza gamei de variabile economice și sociale care se aplică de la o țară la alta. În plus, a observat că reclamanții, nerezidenți, nu au contribuit la economia statului pârât: în special, nu au plătit niciun impozit pentru a compensa costul unei eventuale majorări a pensiei (pct. 86; a se face comparația și deosebirea cu *Pișkur împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 50-51, cu privire la încetarea completă a plății pensiei pentru limită de vârstă din cauza reședinței în străinătate).

177. În cauza *Andrle împotriva Republicii Cehe*, 2011, Curtea a constatat că reducerea vârstei de pensionare pentru femeile care au crescut copii – reducere de care bărbații nu beneficiau – era o măsură adoptată cu scopul de a remedia inegalitatea în discuție și că amploarea și momentul adoptării măsurilor destinate egalizării vârstei de pensionare nu erau în mod vădit nerezonabile. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 54-61).

178. În plus, în cauza *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, Curtea a examinat o plângere privind o pretinsă discriminare în ceea ce privește refuzul de a lua în considerare munca prestată în detenție la calcularea drepturilor de pensie. Constatând că deținuții care prestau muncă se aflau într-o situație destul de asemănătoare cu cea a salariaților obișnuiți, Curtea a observat că obiectul litigiului îl constituia nu natura sau scopul muncii prestate, ci necesitatea de a avea grijă de persoanele în vârstă și, prin urmare, afilierea la sistemul de pensii pentru limită de vârstă (pct. 95). Curtea a constatat că diferența de tratament era proporțională, menționând că problema afilierii deținuților care prestau muncă la sistemul de pensii pentru limită de vârstă era strâns legată de chestiuni de politică penală și socială, domeniu în care statul beneficiază de o largă marjă de apreciere: statului pârât nu i se putea reproșa că a acordat prioritate unui sistem de asigurări, respectiv asigurării pentru șomaj, pe care îl considera cel mai relevant pentru reintegrarea deținuților după punerea lor în libertate, nu unui sistem de pensii pentru limită de vârstă. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 101-111).

V. Locuințe[28]

Art. 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

Art. 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [...] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe
sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii,
origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație."

Art. 1 din Protocolul nr. 1 – Protecția proprietății

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor."

Art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție – Libertate de circulație

„1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui Stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.

3. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care,
prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică,
menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății
sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care,
prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică."

[28] Pentru o evaluare mai cuprinzătoare, a se vedea secțiunea „Locuințele" în capitolul „Domiciliu" din *Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului* și subsecțiunea „Închirierea și drepturile locative" din capitolul „Conceptul «bunuri»" și secțiunea „Închirierea și controlul chiriilor" în capitolul „Aspecte specifice" din *Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului*.

A. Considerații generale

1. Domeniu de aplicare

179. Art. 8 din Convenție nu conferă niciun drept de a beneficia de locuință [*Chapman împotriva Regatului Unit* (MC), 2001, pct. 99; *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, pct. 114]. Întinderea oricărei obligații pozitive de a găzdui persoanele fără adăpost trebuie să fie limitată [*O'Rourke împotriva Regatului Unit* (dec.), 2001; *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, pct. 114]. Totuși, Curtea a acceptat că obligația de a asigura adăpost persoanelor deosebit de vulnerabile poate decurge din art. 8 din Convenție în cazuri excepționale (*Iordanova și alții*, 2012, pct. 130). În plus, astfel cum a statuat deja Curtea cu privire la alte prestații sociale [a se vedea, de exemplu, *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (dec.) (MC), 2005, pct. 55], în cazul în care un stat contractant decide acordarea unor astfel de prestații, acesta trebuie să o facă într-un mod conform cu art. 14. Curtea a constatat că legislația care are repercusiuni asupra posibilității persoanelor amenințate cu lipsa locuinței de a primi asistență la găsirea unei locuințe le afectează viața casnică și de familie și, prin urmare, intră în domeniul de aplicare al art. 8 (*Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, pct. 40).

180. Protecția prevăzută de art. 8 din Convenție se poate extinde și la locatarii care sunt parteneri ai persoanelor cu drepturi de închiriere (*Prokopovici împotriva Rusiei*, 2004, pct. 37). În cauza *Karner împotriva Austriei*, 2003, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8, pentru că unui locatar i s-a refuzat transmiterea unui contract de închiriere după decesul partenerului său de același sex (pct. 41-43; a se vedea, de asemenea, *Kozak împotriva Poloniei*, 2010, pct. 99).

181. În plus, art. 8 nu conferă un drept de a locui într-un anumit loc [*Codona împotriva Regatului Unit* (dec.), 2006; *Garib împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2017, pct. 141, dar libertatea de a-și alege reședința constituie „esența art. 2 § 1 din Protocolul nr. 4 (libertatea de circulație)"].

182. Deși Convenția nu protejează accesul la apă potabilă ca atare, lipsa persistentă și îndelungată a accesului la apă potabilă poate avea consecințe negative asupra sănătății și demnității umane, erodând efectiv nucleul vieții private și respectarea domiciliului, ceea ce înseamnă că se pot declanșa obligațiile pozitive ale unui stat în temeiul art. 8. Existența oricărei obligații pozitive în această privință și eventualul conținut al acesteia se stabilesc în funcție de circumstanțele specifice ale persoanelor afectate, de cadrul legal și de situația economică și socială a statului în discuție (*Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, pct. 116). Totuși, în cauza *Hudorovič și alții*, referitoare la măsurile considerate insuficiente pe care le-au adoptat autoritățile statului pentru a asigura accesul la apă potabilă și la salubritate pentru comunitățile de romi care locuiesc în așezări ilegale, Curtea a statuat că statul nu putea suporta întreaga sarcină de a furniza apă curentă locuințelor reclamanților, în special atunci când, precum în speță, nu existau obstacole financiare sau de altă natură care să îi împiedice pe reclamanți să își amelioreze condițiile de trai. În aceste condiții, observând că autoritățile au oferit reclamanților posibilitatea de a avea acces la apă potabilă și că aceștia din urmă beneficiau de prestații sociale, Curtea a constatat că statul pârât a luat în considerare poziția vulnerabilă a reclamanților și a îndeplinit cerințele art. 8 din Convenție (pct. 149-159).

183. În plus, Curtea a constatat că, în cazul în care, în temeiul unei hotărâri definitive și executorii, unei persoane i s-a alocat o locuință pe care are dreptul să o dețină și să o utilizeze, iar în anumite condiții să o cumpere, se poate considera că aceasta are un „bun" în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 (*Teterin împotriva Rusiei*, 2005, pct. 48-50). Totuși, în cauza *Tchokontio Happi împotriva Franței*, 2015, având ca obiect neexecutarea unei hotărâri judecătorești prin care se dispunea relocarea de urgență a reclamantei, Curtea a făcut deosebirea între un drept și o opțiune de cumpărare viitoare. Constatând că, în temeiul contractului de închiriere de locuință socială rezultat, reclamanta avea dreptul de a utiliza apartamentul și numai opțiunea de a-l cumpăra, Curtea a constatat că nu exista nicio încredere legitimă de a dobândi o proprietate și că, prin urmare, dreptul său la o locuință socială nu echivala cu un „bun" în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 59-60). O deosebire similară, dar mai generală, a fost făcută de Curte în cauzele îndreptate împotriva statelor succesoare ale fostei Iugoslavii, cauze care

aveau ca obiect contracte de închiriere cu protecție specială (*Mago și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2012, pct. 78).

2. Marjă de apreciere

184. Curtea va acorda, de obicei, o largă marjă de apreciere în domenii care implică aplicarea politicilor sociale sau economice, inclusiv în materie de locuințe (*Connors împotriva Regatului Unit*, 2004, pct. 82; *Iordanova și alții împotriva Bulgariei*, 2012, pct. 118; *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, pct. 141). Datorită cunoașterii directe a societății lor și a nevoilor acesteia, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai în măsură decât instanța internațională să aprecieze ce anume este în interesul public din motive sociale sau economice, iar Curtea respectă, în general, alegerile legiuitorului în materie de politici, cu excepția cazului în care acestea sunt „în mod vădit lipsite de un temei rezonabil” [*Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 52; *Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, pct. 37]. Acest lucru este valabil în special în contextul alocării unor resurse ale statului care sunt limitate (*Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, pct. 141; *Šaltinytė împotriva Lituaniei*, 2021, pct. 64 and 77). Curtea a statuat, de asemenea, că marja de apreciere în materie de locuințe este mai restrânsă în raport cu drepturile garantate de art. 8 în comparație cu cele prevăzute de art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, având în vedere importanța centrală a art. 8 din Convenție pentru identitatea, autodeterminarea, integritatea fizică și morală a persoanei, precum și pentru menținerea relațiilor cu ceilalți și pentru un loc stabil și sigur în comunitate (*Andrei Medvedev împotriva Rusiei*, 2016, pct. 53; *Gladișeva împotriva Rusiei*, 2011, pct. 93).

185. Curtea a considerat că este legitim ca statele să instituie criterii la alocarea unei prestații precum locuințele sociale atunci când oferta este insuficientă pentru a satisface cererea, cât timp aceste criterii nu sunt arbitrare sau discriminatorii. Statele pot fi îndreptățite să diferențieze între diferitele categorii de imigranți și să limiteze accesul anumitor categorii la servicii publice, ca de exemplu locuințe sociale (*Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, pct. 49). *Bah* a avut ca obiect neluarea în considerare a prezenței unui minor supus restricțiilor la imigrație pentru a stabili prioritatea în vederea alocării unei locuințe sociale. Curtea nu a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8, statuând că tratamentul diferențiat aplicat reclamantei era justificat în mod rezonabil și obiectiv de necesitatea de a aloca, cât mai echitabil posibil, fondul redus de locuințe sociale disponibile în Regatul Unit și legitimitatea, prin această alocare, a statutului de imigrație al celor care au nevoie de locuință [a se vedea, de asemenea, *L.F. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2022, pct. 46-48, având ca obiect excluderea celor care nu erau membri ai comunității evreiești ortodoxe de la locuințele sociale deținute de o organizație caritabilă care se ocupa de această comunitate].

186. Deși marja de apreciere este, în principiu, largă, Curtea a subliniat că măsurile de politică economică și socială trebuie totuși puse în aplicare într-un mod care să nu încalce interzicerea discriminării și care să respecte cerința proporționalității. În contextul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea și-a limitat acceptarea de a respecta alegerea politică a legiuitorului ca nefiind „în mod vădit lipsită de un temei rezonabil” la împrejurările în care o pretinsă diferență de tratament a rezultat dintr-o măsură tranzitorie care face parte dintr-un sistem realizat în vederea corectării unei inegalități. În afara acestui context și în cazul în care pretinsa discriminare este bazată pe handicap sau gen, marja de apreciere a statului este redusă considerabil și ar fi necesare „motive foarte întemeiate” pentru a justifica diferența de tratament în discuție (*J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, pct. 88-89, 97 și 104).

187. În plus, în jurisprudența sa, Curtea a subliniat necesitatea ca statele să ia în considerare grupurile sociale vulnerabile și defavorizate, ca de exemplu populația romă, care ar putea avea nevoie de asistență pentru a putea beneficia în mod efectiv de aceleași drepturi ca majoritatea populației (*Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, 2020, pct. 142). Astfel de circumstanțe pot da naștere unei obligații pozitive în temeiul Convenției, în virtutea art. 8, de a facilita modul de viață al romilor (*Connors împotriva Regatului Unit*, 2004, pct. 84 și 94). Acest lucru este valabil mai ales dacă amploarea ingerinței în drepturile prevăzute de art. 8 este semnificativă, cum este cazul măsurilor

care conduc la lipsa locuinței (*ibidem*, pct. 85-86). În plus, Curtea a considerat specificitatea reclamanților ca grup social și nevoile acestora ca fiind unul dintre factorii relevanți pentru aprecierea proporționalității pe care autoritățile naționale sunt obligate să o efectueze (*Iordanova și alții*, 2012, pct. 129 și 132-133; *Hudorovič și alții împotriva Sloveniei*, pct. 142 și 147).

188. Pentru o recapitulare a principiilor generale relevante privind marja de apreciere a statului și evaluarea proporționalității în acest domeniu, a se vedea *Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei* (dec.), 2022, pct. 94-98.

B. Evacuare/Pierderea domiciliului

189. În jurisprudența sa, Curtea a considerat, în general, că este legitim ca autoritățile să încerce să redobândească proprietatea asupra unor terenuri sau bunuri de la persoane care nu aveau dreptul să le ocupe (*Connors împotriva Regatului Unit*, 2004, pct. 69; *McCann împotriva Regatului Unit*, 2008, pct. 48; *Iordanova și alții împotriva Bulgariei*, 2012, pct. 111).

190. Totuși, evacuările nu trebuie doar să fie prevăzute de legislația națională, ci trebuie să fie proporționale cu scopul legitim urmărit, având în vedere circumstanțele specifice ale cauzei (*Orlić împotriva Croației*, 2011, pct. 64; *Andrei Medvedev împotriva Rusiei*, 2016, pct. 54). Existența unor garanții procedurale pentru astfel de măsuri este un aspect esențial în evaluarea de către Curte a proporționalității ingerinței [*Connors împotriva Regatului Unit*, 2004, pct. 83 și 92; *Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei* (dec.), 2022, pct. 101-102]. În special, Curtea trebuie să examineze dacă procesul decizional care a condus la măsuri de ingerință a fost echitabil și a respectat în mod corespunzător interesele persoanei protejate de art. 8 din Convenție (*ibidem*; *Brežec împotriva Croației*, 2013, pct. 48-50). Pentru a stabili dacă la nivel național s-a efectuat evaluarea necesară a proporționalității, Curtea poate lua în considerare caracterul echitabil în general al procedurii (prin analogie cu art. 6) [*Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei* (dec.), 2022, pct. 103, în care instanța a constatat că dezavantajul pentru reclamanți din cauza lipsei inițiale a reprezentării juridice a fost aproape imediat remediat atunci când li s-a acordat asistență judiciară câteva zile mai târziu].

191. În plus, Curtea a stabilit, în temeiul art. 8 din Convenție, că orice persoană expusă riscului de a-și pierde domiciliul ar trebui, în principiu, să poată beneficia de stabilirea proporționalității măsurii de către o instanță independentă, chiar dacă, în temeiul legislației naționale, dreptul de ocupare a încetat (*McCann împotriva Regatului Unit*, 2008, pct. 50 și 53). Acest principiu a fost enunțat în contextul locuințelor deținute de stat sau sociale [*F.J.M. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2018, pct. 37, cu trimiterile suplimentare citate]. Totuși, s-a făcut o distincție între proprietarii care sunt autorități publice și cei care sunt privați, în sensul că principiul nu se aplică în mod automat în cazurile în care punerea în posesie este solicitată de o persoană fizică sau de o întreprindere privată. Dimpotrivă, în aceste cazuri, se poate considera că echilibrul dintre interesele concurente ale părților private implicate (proprietarul din sectorul privat și ocupantul reședinței) a fost atins de legislația care are ca scop protejarea drepturilor respective prevăzute de Convenție (*ibidem*, pct. 41-46).

192. În cazul în care autoritățile naționale, în deciziile lor de dispunere și de confirmare a măsurii evacuării reclamantului, nu au oferit nicio explicație și nici nu au prezentat argumente care să demonstreze că evacuarea reclamantului a fost necesară, Curtea poate deduce că interesul legitim al statului de a-și putea controla bunurile ar trebui să fie pe locul al doilea în raport cu dreptul reclamantului la respectarea domiciliului său (*Bjedov împotriva Croației*, 2012, pct. 70-71; *Iordanova și alții împotriva Bulgariei*, 2012, pct. 118). *Iordanova și alții* a avut ca obiect evacuarea planificată a unor romi din așezările în care se instalaseră în urmă cu mai mult timp, fără să li se ofere locuințe alternative. Curtea a constatat că evacuarea ar constitui o încălcare a art. 8 din Convenție, cu motivarea că autoritățile naționale nu au luat în considerare statutul defavorizat al reclamanților și nu au indicat motivele pentru care era necesară îndepărtarea reclamanților, în special în lipsa unei locuințe alternative, ceea ce îi lăsa pe aceștia fără locuință (pct. 122-134; a se vedea, de asemenea, *Nafornița împotriva Republicii Moldova*, 2024, pct. 41-42, cu privire la evacuarea dintr-un apartament

aflat în proprietatea statului după o ședere legală îndelungată acordată în temeiul unui contract de locațiune).

193. Curtea a făcut o analogie între principiile art. 8 stabilite în cauzele sus-menționate, având ca obiect evacuarea chiriașilor și ocupanților din locuințe publice sau de pe terenuri publice, și cele având ca obiect pierderea domiciliului, afirmând că evaluarea necesității ingerinței în astfel de cauze implică nu doar chestiuni de fond, ci și de procedură, respectiv dacă procesul decizional a asigurat respectul cuvenit intereselor protejate în temeiul art. 8 (*Ivanova și Șerkezov împotriva Bulgariei*, 2016, pct. 52-53). În cauza *Ivanova și Șerkezov*, având ca obiect decizia de demolare a locuinței reclamanților motivată de încălcarea reglementărilor privind construcțiile, Curtea a constatat că demolarea preconizată ar constitui o încălcare a art. 8 din cauza faptului că reclamanții nu aveau la dispoziție o procedură care să le permită să obțină o examinare corespunzătoare a proporționalității măsurii. Procedura internă s-a axat exclusiv pe lipsa de legalitate a imobilului, fără să ia în considerare circumstanțele personale ale reclamanților, de exemplu faptul că aceasta era singura lor locuință și că nu le era disponibilă o cazare alternativă (pct. 56-62). Faptul că aceasta este amploarea evaluării pe care trebuie să o facă autoritățile în cazurile de demolare a unei locuințe a fost confirmat în cauza *Simonova împotriva Bulgariei*, 2023, pct. 48, o cauză privind, de asemenea, un ordin de demolare a unei clădiri ridicate ilegal. Curtea a constatat o încălcare a art. 8 prin faptul că autoritățile naționale nu au luat în considerare riscul ca o familie formată dintr-o mamă singură și copiii săi minori să rămână fără adăpost, nu au luat măsuri pentru a asigura o locuință alternativă adecvată și nu au evaluat proporționalitatea măsurii în circumstanțele specifice ale reclamantei (pct. 51-54).

194. Cauzele care au ca obiect evacuări pot să implice totodată obligații pozitive pentru statul pârât. În cauza *Pibernik împotriva Croației*, 2004, neexecutarea de către autoritățile naționale a unui ordin de evacuare dintr-un apartament, pronunțat în favoarea proprietarului, a fost considerată de Curte ca reprezentând o nerespectare de către stat a obligațiilor care îi revin în temeiul art. 8 din Convenție (pct. 64 și 70; a se vedea și *Cvijetić împotriva Croației*, 2004, pct. 51-53).

C. Controlul chiriilor

195. Curtea a recunoscut că domenii precum locuințele, pe care societățile moderne le consideră o necesitate socială primară și care joacă un rol central în politicile sociale și economice ale statelor contractante, pot necesita adesea o anumită formă de reglementare din partea statului. În acest domeniu, deciziile privind aspectul dacă, și - în caz că da - când ar putea fi lăsate pe deplin în seama forțelor pieței libere sau dacă ar trebui să fie supuse controlului statului, precum și alegerea măsurilor de asigurare a nevoilor în materie de locuințe ale comunității și a calendarului pentru aplicarea lor, implică în mod necesar luarea în considerare a unor probleme sociale, economice și politice complexe. Considerând că este firesc să fie largă marja de apreciere de care dispune legiuitorul la punerea în aplicare a politicilor sociale și economice, Curtea a declarat în repetate rânduri că va respecta hotărârea legiuitorului cu privire la ceea ce este în interesul „public" sau „general", cu excepția cazului în care hotărârea respectivă este în mod vădit lipsită de un temei rezonabil [*Hutten-Czapska împotriva Poloniei* (MC), 2006, pct. 165-66].

196. În cauza *Mellacher și alții împotriva Austriei*, 1989, referitoare la proprietari care au contestat introducerea, prin lege, a unei reduceri a chiriei în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a considerat că era rezonabil ca legiuitorul austriac să concluzioneze că justiția socială impunea reducerea chiriilor inițiale și că reducerile chiriilor care decurg din lege, deși substanțiale, nu impuneau în mod necesar o sarcină disproporționată proprietarilor (pct. 53-57).

197. În schimb, în *Hutten-Czapska împotriva Poloniei* (MC), 2006, în care Curtea s-a confruntat cu o plângere a unui proprietar care a fost afectat de un sistem restrictiv de control al chiriilor introdus în urma prăbușirii regimului comunist din Polonia, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1. Sistemul, pe lângă stabilirea cuantumurilor chiriilor exigibile, a constat într-o combinație de diferite restrângeri ale drepturilor proprietarilor referitoare la libera voință contractuală de a încheia

și a negocia un contract de închiriere cu chiriașii, precum și la stabilirea condițiilor de reziliere a contractelor de închiriere. Deși Curtea a acceptat scopul legitim al sistemului de control al chiriilor în litigiu, care era acela de a asigura protecția socială a chiriașilor și de a asigura trecerea treptată de la chiria controlată de stat la o chirie contractuală negociată integral, și a recunoscut problemele extrem de dificile și sensibile din punct de vedere social implicate în reconcilierea drepturilor de proprietate ale proprietarilor cu drepturile sociale ale chiriașilor, aceasta a constatat că statul pârât nu a reușit să asigure echilibrul corect necesar între cele două părți, impunând o sarcină disproporționată și excesivă reclamantului în speță (pct. 178 și 223-225).

198. Curtea a abordat probleme similare referitoare la controlul chiriilor în cauze îndreptate împotriva statelor membre după căderea regimurilor anterioare, constatând alte încălcări ale art. 1 din Protocolul nr. 1 (*Statileo împotriva Croației*, 2014, pct. 140-145; *Bittó și alții împotriva Slovaciei*, 2014, pct. 105-119). În cauza *Kasmi împotriva Albaniei*, 2020, reclamantul s-a plâns de imposibilitatea sa de a recupera proprietatea recunoscută ca aparținând familiei sale în urma reformelor de privatizare după căderea regimului comunist din Albania, dar care era ocupată de chiriași care, din cauza statutului lor vulnerabil de pensionari expuși riscului de a rămâne fără locuință, beneficiau de protecție specială. Deși Curtea a acceptat scopul legitim al reglementării, care era de a oferi locuințe la prețuri accesibile unei categorii vulnerabile a societății, într-o țară în care disponibilitatea locuințelor nu putea satisface cererea, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1, având în vedere contractele de închiriere impuse de lege, lipsa unor mecanisme corespunzătoare care să protejeze drepturile reclamantului de a rezilia contractul de închiriere, cuantumul redus al chiriei stabilit prin lege care nu permitea indexarea acesteia cu inflația și perioada lungă de incertitudine în care s-a aflat reclamantul (pct. 76 și 79-85).

199. La o concluzie similară s-a ajuns în cauza *Berger-Krall și alții împotriva Sloveniei*, 2014, deși din perspectiva drepturilor chiriașilor în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, cu constatarea neîncălcării Convenției. Cauza a avut ca obiect plângerile unor chiriași, care locuiau în apartamente sociale în temeiul unor contracte de închiriere „protejate special" încheiate în timpul regimului anterior, cu privire la creșterea chiriei și la reducerea garanției privind proprietatea ca urmare a trecerii țării la o economie de piață. Curtea, deși a recunoscut o degradare generală a protecției juridice acordate chiriașilor ca urmare a reformelor, a constatat că acestea erau într-un fel consecințe inevitabile ale alegerii legiuitorului privind denaționalizarea și trecerea la o economie de piață, în care statul trebuia să asigure un echilibru corespunzător între drepturile proprietarilor și cele ale chiriașilor. În plus, Curtea a considerat că reclamanții beneficiau în continuare de o protecție specială, în special pentru că aveau contracte încheiate pe durată nedeterminată, iar cuantumul majorării chiriei era totuși mai mic decât nivelul chiriei pe piața liberă și, în orice caz, nu era excesiv în raport cu veniturile lor. În consecință, Curtea a constatat că statul pârât, prin faptul că a reconciliat interesele conflictuale aflate în joc, a asigurat o repartizare a sarcinii sociale și financiare implicate în reforma privind locuințele (pct. 205-212).

200. În plus, în cauza *Edwards împotriva Maltei*, 2006, având ca obiect rechiziționarea de către guvern a locuinței reclamantului și a terenului adiacent pentru cazarea persoanelor fără locuință, Curtea a constatat totodată o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 din cauza constrângerilor aplicate exercitării drepturilor proprietarului reclamant. Curtea a acceptat scopul legitim urmărit de rechiziționarea în litigiu și de controlul chiriilor, care era acela de a asigura distribuirea și utilizarea justă a resurselor locative, cu scopul de a asigura protecția socială a chiriașilor, de a împiedica apariția persoanelor fără locuință, precum și de a proteja demnitatea chiriașilor săraci (pct. 67). Examinând însă dacă s-a asigurat un echilibru just între interesul general al comunității și dreptul reclamantului la respectarea bunurilor sale, Curtea a constatat că proprietarul a pierdut controlul asupra proprietății sale timp de aproape 30 de ani, că chiria pe care a primit-o cu titlu de despăgubire a fost extrem de scăzută în raport cu cursul pieței și că acesta nu a avut nicio influență asupra alegerii chiriașului sau asupra vreuneia dintre condițiile fundamentale ale contractului de închiriere. Prin urmare, Curtea a constatat

că o sarcină disproporționată și excesivă a fost impusă proprietarului, care trebuia să suporte cea mai mare parte a costurilor sociale și financiare ale furnizării de locuințe pentru alții (pct. 73-79).

201. În cauza *Lindheim și alții împotriva Norvegiei*, 2012, modificările legislative au acordat locatarilor de terenuri, folosite pentru locuințe permanente sau de vacanță, dreptul de a-și prelungi contractele de închiriere în condiții identice celor din contractul anterior pe o durată nelimitată. Curtea a constatat totodată o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1. În opinia sa, erau legitime considerațiile de politică socială urmărite de legislație, și anume protejarea intereselor chiriașilor care nu dispuneau de mijloace financiare, întrucât renunțarea la controlul chiriilor în 2002 a afectat în mod substanțial mulți chiriași nepregătiți prin creșterea drastică a chiriei (pct. 97-100). Totuși, Curtea a statuat că modificările legislative impuneau reclamanților o sarcină disproporționată din cauza mai multor factori, printre care faptul că nivelul chiriei era surprinzător de scăzut, prelungirile aveau o durată nedeterminată, chiria putea fi majorată doar în conformitate cu indicele prețurilor de consum, nu cu valoarea terenului, și numai locatarul putea rezilia contractul de închiriere (pct. 126-136; a se vedea, a contrario, *Fundația Karibu împotriva Norvegiei*, 2022, pct. 75-94, o cauză care a urmat *Lindheim*).

202. Scopul pentru care un bun este utilizat de locatari poate fi, de asemenea, un factor important în evaluarea de către Curte a proporționalității măsurilor de control al chiriilor. În cauza *Bradshaw și alții împotriva Maltei*, 2018, în care obiectul contractului de închiriere era un bun utilizat de *King's Own Band Club*, Curtea a observat că folosința spațiului era destinată unor activități sociale și culturale, deci de natură comercială, spre deosebire, de exemplu, de locuințele sociale, ceea ce implica un interes public mai redus decât în alte cazuri și nu justifica o astfel de reducere substanțială a chiriei în raport cu valoarea închirierii de pe piața liberă (pct. 58 și 63-66).

D. Alte măsuri de control exercitat de stat

203. În cauza *Garib împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2017, Curtea a examinat o plângere în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție, îndreptată împotriva legilor urbanistice ce obligau persoanele care doreau să locuiască în anumite districte al orașului ori să fi locuit deja în zonă în ultimii 6 ani, ori să aibă un venit din muncă pentru a obține autorizație de rezidență în acea zonă. Scopul legislației era de a stopa declinul și stigmatizarea anumitor districte sărăcite din orașul Rotterdam prin încurajarea locuirii acestora de către persoane care nu erau dependente de ajutoare sociale. Curtea a observat că, având în vedere contextul social și economic al cauzei, marja de apreciere a legiuitorului s-a extins, în principiu, atât la decizia sa de a interveni în domeniul vizat, cât și, după ce a intervenit, la normele detaliate pe care le-a enunțat pentru a asigura un echilibru între interesele publice și private concurente. Mai precis, a reiterat faptul că, într-un domeniu atât de complex și dificil precum cel al dezvoltării orașelor mari, statul beneficia de o largă marjă de apreciere pentru a pune în aplicare propria politică de urbanism (pct. 138-139).

204. Pentru a stabili dacă a fost justificată ingerința în drepturile reclamantei, a cărei cerere de acordare a unei autorizații de rezidență a fost respinsă pe motiv că nu îndeplinea niciuna dintre cerințe, Curtea a examinat cadrul legal și situația individuală a reclamantei. Curtea a constatat că nu exista nicio dovadă că opțiunile de politică ale autorităților la momentul faptelor erau în mod clar eronate sau că au produs efecte negative disproporționate la nivelul persoanei afectate. Dimpotrivă, existau dovezi că structura socio-economică a districtelor relevante începuse să se schimbe – un număr mai mare de nou-sosiți fuseseră încadrați în muncă decât înainte [*Garib împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2017, pct. 147-148]. În plus, Curtea a acordat o importanță considerabilă includerii unor garanții care indicau faptul că s-a ținut seama în mod corespunzător de drepturile și interesele unor persoane precum reclamanta: era nevoie să fie disponibile la nivel local locuințe alternative suficiente pentru cei care nu întruneau cerințele pentru autorizație; încadrarea districtelor trebuia să fie revizuită o dată la 4 ani, iar ministrul de resort urma să prezinte parlamentului un raport la fiecare 5 ani cu privire la eficacitatea legislației și efectele acesteia în practică; de asemenea, a fost inclusă o clauză privind dificultățile personale. Disponibilitatea controlului judiciar (în două grade de jurisdicție în

conformitate cu art. 6) conferea o protecție suplimentară. Prin urmare, Curtea a constatat că statul pârât nu a depășit marja de apreciere care i-a fost acordată (pct. 150-157).

205. Pe de altă parte, punând în balanță interesele reclamantei și interesul general urmărit de legislație, Curtea a statuat că situația personală a reclamantei, ca urmare a neacordării autorizației de rezidență, nu era deosebit de convingătoare. Curtea a observat, *inter alia*, că nu exista nimic care să sugereze că reclamanta a suferit vreo greutate; aceasta a refuzat să precizeze – în afară de preferința personală – de ce dorea să rămână în district și a reieșit că s-a mutat într-o locuință subvenționată de guvern într-o altă localitate chiar înainte de încheierea perioadei sale de așteptare de 6 ani. În consecință, Curtea a constatat că, pentru reclamantă, consecințele neacordării autorizației de rezidență nu constituiau o dificultate atât de disproporționată încât interesului său să i se acorde prioritate față de interesul general deservit de aplicarea coerentă a măsurii în discuție [*Garib împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2017, pct. 160-165]. Dacă ar fi acceptată o preferință personală nejustificată, autoritățile naționale și Curtea ar fi private de posibilitatea de a evalua interesele publice și private implicate, iar luarea deciziilor publice și-ar pierde prevalența, reducând astfel marja de apreciere a statului la zero (pct. 166).

E. Ajutoare pentru locuință

206. Jurisprudența Curții privind ajutoarele pentru locuință se grupează în principal în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. *Vrountou împotriva Ciprului*, 2015, a avut ca obiect neacordarea unui permis de refugiat, singurul mijloc de a obține ajutor pentru locuință, pe motiv că reclamanta era copilul unei femei strămutate, nu al unui bărbat strămutat. Curtea a constatat că nu a existat nicio justificare obiectivă și rezonabilă pentru diferența de tratament și, prin urmare, că au fost încălcate aceste dispoziții (pct. 76). Printre alți factori, Curtea a considerat că ajutorul pentru locuință intră în mod clar sub incidența art. 1 din Protocolul nr. 1 deoarece, dacă nu ar fi fost necesar să dețină un permis de refugiat, reclamanta ar fi avut dreptul, executoriu în temeiul dreptului intern, să primească ajutor pentru locuință (pct. 64-66).

207. În cauza *J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, având ca obiect lipsa unei derogări în favoarea reclamantelor aflate într-o situație vulnerabilă în momentul reducerii ajutoarelor pentru locuință, Curtea a examinat capete de cerere referitoare la obligațiile pozitive ale statului în temeiul art. 14, și anume obligația de a trata în mod diferit persoanele ale căror situații sunt semnificativ diferite. Cele două reclamante, chiriașe în locuințe sociale, s-au plâns, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, că reducerea ajutoarelor pentru locuință de care beneficiaseră anterior, ca urmare a unei modificări a sistemului instituit prin lege în vederea economisirii fondurilor publice, le-a pus într-o situație mai precară decât pe alte persoane afectate de reducere din cauza situației lor personale: prima reclamantă avea grijă în permanență de copilul său cu dizabilități, iar a doua era găzduită într-un „sistem de protecție” pentru persoane care fuseseră victimele unor grave forme de violență domestică și care riscau în continuare să sufere forme de violență domestică.

208. După ce a stabilit că reclamantele, care erau tratate în același mod ca și ceilalți beneficiari ai ajutoarelor pentru locuință, chiar dacă situația lor era semnificativ diferită, au fost afectate în mod deosebit de măsura în litigiu, Curtea a examinat dacă această neaplicare a unui tratament diferit era justificată în mod obiectiv și rezonabil. În circumstanțele cauzei, în care pretinsa discriminare s-a bazat pe handicap și sex, ar fi necesare „motive foarte întemeiate” pentru a justifica aplicarea măsurii în litigiu în privința reclamantelor (*J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, pct. 96-97).

209. Cu privire la prima reclamantă, Curtea a constatat că, deși mutarea ar fi fost extrem de perturbatoare și cât se poate de indezirabilă, aceasta ar fi putut să se mute într-o locuință mai mică, adaptată corespunzător și să solicite un ajutor discreționar pentru locuință. Curtea a ajuns la convingerea că acestea constituiau motive suficient de întemeiate pentru a concluziona că mijloacele utilizate pentru punerea în aplicare a măsurii erau proporționale și că diferența de tratament era justificată (pct. 101-102). Totuși, cu privire la a doua reclamantă, Curtea a considerat că, întrucât

scopul reducerii ajutorului pentru locuință (care o stimula să se mute într-o casă mai mică) era în contradicție cu scopul „sistemului de protecție” (de a-i permite să rămână în acea locuință pentru propria siguranță), nu au fost prezentate motive întemeiate pentru a justifica prioritatea acordată unui scop legitim față de celălalt. Prin urmare, impunerea modificării introduse prin lege asupra acestui grup mic și ușor de identificat nu a fost justificată și a fost discriminatorie (*J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, pct. 103-105).

210. În plus, în cauza in *Šaltinytė împotriva Lituaniei*, 2021, care privea refuzul acordării unei subvenții pentru locuință destinată „familiilor tinere” cu venituri mici la achiziționarea primei locuințe din cauza vârstei reclamantului, Curtea a acceptat că o politică publică, având ca scop încurajarea tinerilor să aibă mai mulți copii și, astfel, să compenseze scăderea populației cauzată de emigrare și de rata scăzută a natalității, trebuie considerată ca urmărind un scop legitim de interes public. Aceasta a considerat că scăderea numărului de copii și îmbătrânirea populației sunt motive legitime de îngrijorare pentru autoritățile naționale, care trebuie să caute modalități de a modifica tendințele demografice prin aplicarea diverselor măsuri aflate în domeniul lor de competență (pct. 74-75). În opinia Curții, decizia de a acorda asistență socială suplimentară familiilor constituite din persoane de vârstă mai tânără nu poate fi considerată, în sine, ca fiind în mod evident lipsită de temei rezonabil, având în vedere faptul că situația financiară a tinerilor este un factor important care influențează deciziile acestora cu privire la emigrare, la a avea copii și la momentul în care să facă acest lucru. În consecință, luând în considerare și datele statistice și demografice din țară, Curtea a constatat că nu a existat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct .79-83).

VI. Grupuri vulnerabile specifice

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante."

Art. 8 din Convenție - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

Art. 14 din Convenție – Interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [...] Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație."

Art. 1 din Protocolul nr. 1 – Protecția proprietății

„1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

2. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor."

Art. 2 din Protocolul nr. 1 – Dreptul la instruire

„Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura aceasta educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice."

Art. 4 din Protocolul nr. 4 – Interzicerea expulzărilor colective de străini

„Expulzările colective de străini sunt interzise."

211. Acest capitol va lua în considerare dimensiunea socială a jurisprudenței Curții referitoare la anumite grupuri vulnerabile, cum sunt migranții/solicitanții de azil, persoanele cu dizabilități și romii.

A. Migranți/solicitanți de azil[29]

212. În cadrul evaluării drepturilor din Convenție care le revin acestora, Curtea acordă o atenție deosebită statutului vulnerabil al migranților/solicitanților de azil, având în vedere situația lor precară și experiențele anterioare [*M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011, pct. 232 și 251; *B.G. și alții împotriva Franței*, 2020, pct. 78]. Acest lucru este valabil în special atunci când sunt implicați copii, pe care Curtea i-a considerat ca fiind într-o situație de „vulnerabilitate extremă", indiferent dacă sunt însoțiți sau neînsoțiți, care prevalează asupra considerațiilor referitoare la statutul de migrant aflat în situație de ședere ilegală (*N.T.P. și alții împotriva Franței*, 2018, pct. 44; *Khan împotriva Franței*, 2019, pct. 73-74 și pct. 92-93; *B.G. și alții împotriva Franței*, 2020, pct. 79).

213. Curtea a reiterat faptul că art. 3 nu obligă statele să ofere o locuință tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor și nici să acorde migranților ajutor financiar pentru a le permite să își mențină un anumit nivel de trai, însă răspunderea statului poate fi angajată în temeiul art. 3 atunci când un reclamant, în circumstanțe în care este întregime dependent de ajutoarele de stat, se confruntă cu indiferență din partea oficialităților într-o situație de lipsuri sau nevoi acute incompatibilă cu demnitatea umană [*M.S. S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011, pct. 249 și 253; *Tarakhel împotriva Elveției* (MC), 2014, pct. 95 și 98]. În cauza *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011, Curtea a examinat, în temeiul art. 3, capetele de cerere ale unui solicitant de azil care locuia pe străzi timp de mai multe luni într-o stare de sărăcie extremă, fără niciun mijloc de întreținere (fără posibilitatea satisfacerii nevoilor de bază, precum hrana și igiena) și cu teama constantă că va deveni victima unei agresiuni sau unui furt. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 ca urmare a faptului că statul pârât nu a ținut seama în mod corespunzător de vulnerabilitatea reclamantului în calitate de solicitant de azil și nu a întreprins nicio acțiune în situația deosebit de gravă în care reclamantul se afla de luni de zile. Curtea a considerat că reclamantul a fost victima unui tratament umilitor care demonstra o lipsă de respect pentru demnitatea sa și că această situație i-a cauzat sentimente de frică, angoasă sau inferioritate de natură să îl aducă la disperare. Condițiile sale de viață, combinate cu incertitudinea prelungită în care a rămas și lipsa totală a perspectivelor de îmbunătățire a situației sale, au atins nivelul de gravitate necesar pentru a intra sub incidența art. 3 din Convenție [*M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011, pct. 263-264].

214. Curtea a ajuns la o concluzie similară în *N.H. și alții împotriva Franței*, 2020, referitoare la solicitanți de azil care, din cauza întârzierilor administrative care i-au împiedicat să primească ajutorul prevăzut de lege în așteptarea soluționării cererii lor de azil, au fost nevoiți să trăiască pe stradă timp de mai multe luni, fără acces la instalații sanitare, fără mijloace de întreținere și cu teama constantă că vor deveni victimele unei agresiuni sau unui furt. Curtea a constatat că autoritățile nu și-au îndeplinit obligațiile față de reclamanți în temeiul legislației naționale și nu au reacționat corespunzător după ce au fost alertate cu privire la situația precară a reclamanților. Prin urmare, reclamanții au fost victimele unui tratament degradant, autoritățile arătând lipsă de respect pentru demnitatea lor, care a depășit pragul de gravitate în sensul art. 3 din Convenție (pct. 165-186). Pe de altă parte, Curtea a statuat că pragul prevăzut de art. 3 nu a fost atins în situația unui reclamant care, de asemenea, locuise într-un cort de luni de zile, dar care primise documente care atestau statutul său de solicitant de azil și asistență financiară într-un termen comparativ mai scurt (pct. 187).

215. În plus, în cauza *Tarakhel împotriva Elveției* (MC), 2014, având ca obiect propunerea de expulzare în Italia a unui cuplu afgan de solicitanți de azil și a celor șase copii minori ai acestora, Curtea a statuat că expulzarea ar constitui o încălcare a art. 3 în absența unor garanții obținute de statul pârât că reclamanții vor fi preluați în unități și condiții (cazare, hrană, asistență medicală corespunzătoare etc.) adaptate vârstei copiilor și că familia va rămâne împreună la sosirea în statul de primire (pct. 120-122).

A se vedea, de asemenea, *Ghidul privind jurisprudența Convenției europene a drepturilor omului – Imigrația*.

216. Curtea a ajuns la concluzii similare în alte cauze în care erau implicați copii:

- *Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga împotriva Belgiei*, 2006, privind luarea în custodie publică a unui copil în vârstă de 5 ani neînsoțit într-un centru pentru adulți, neadaptat nevoilor unui copil, urmată de expulzarea sa fără măsurile și precauțiile necesare pentru situația sa (pct. 50-59 și 66-71);
- *Muskajieva și alții împotriva Belgiei*, 2010, referitoare la luarea în custodie publică a patru solicitanți de azil minori, în vârstă de 7 luni, 3 ani și jumătate, 5 ani și 7 ani la momentul faptelor, însoțiți de părinții lor, într-o unitate neechipată pentru a primi copii, ceea ce a dus la deteriorarea în special a sănătății lor psihice (pct. 59-63);
- *Popov împotriva Franței*, 2012, privind luarea în custodie publică a unor minori, în vederea expulzării, însoțiți de părinții lor, timp de 15 zile, într-un mediu pentru adulți în prezența unor semnificative efective de poliție, fără activități care să îi țină ocupați, în combinație cu suferința părinților lor, ceea ce era în mod evident nepotrivit pentru vârsta lor (pct. 91-103);
- *A.B. și alții împotriva Franței*, 2016, privind luarea în custodie publică a unui copil de 4 ani, deși era însoțit de părinții săi, timp de 18 zile într-un centru de reținere administrativă în care, printre altele, a fost expus unor niveluri de zgomot deosebit de ridicate și constrâns să stea pe lângă polițiști în uniformă și înarmați în timpul transferurilor la diferite audieri judiciare și administrative la care era obligat să participe deoarece nu putea fi lăsat singur (pct. 112-115);
- *Khan împotriva Franței*, 2019, privind condițiile de trai precare ale unui minor străin neînsoțit într-o zonă sărăcăcioasă, un mediu evident nepotrivit pentru copii, timp de mai multe luni, precum și neexecutarea de către autorități a unei hotărâri judecătorești privind plasamentul reclamantului, aflat într-o poziție vulnerabilă, pentru a beneficia de îngrijire și protecție (pct. 81-95);
- *Moustahi împotriva Franței*, 2020, privind interceptarea pe mare și reținerea administrativă ulterioară a unor minori neînsoțiți, aceștia fiind asociați în mod arbitrar cu un adult neînrudit cu ei și expulzați fără precauții într-un stat terț (pct. 58-70);
- *M.A. împotriva Italiei*, 2023, privind plasarea unei minore neînsoțite solicitante de azil, presupusă victimă a abuzului sexual, timp de aproape opt luni într-un centru de primire pentru adulți care nu era echipat pentru a oferi asistența psihologică adecvată pe care o impunea situația sa vulnerabilă (pct. 41-48).

217. În cauza *Moustahi împotriva Franței*, 2020, Curtea a constatat, de asemenea, încălcări ale art. 5 și 4 din Protocolul nr. 4 la Convenție în ceea ce privește luare în custodie publică și expulzarea minorilor neînsoțiți. Aceasta a subliniat vulnerabilitatea considerabilă a copiilor din cauza vârstei lor (5 și 3 ani) și faptul că au fost lăsați să se descurce singuri, separați de orice rudă sau de orice adult desemnat pentru a avea grijă de ei (pct. 91-94; pct. 103-104; și pct. 133-137). În plus, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 în legătură cu refuzul autorităților de a permite tatălui să se reunească ori să se întâlnească cu copiii săi care fuseseră luați în custodie publică, pe motivul caracterului nelegal al luării în custodie publică a copiilor și, mai ales, cel al neasigurării respectării interesului superior al copiilor prin asocierea lor arbitrară cu un adult care nu avea nicio legătură cu ei (pct. 113-115; a se vedea, de asemenea, *Popov împotriva Franței*, 2012, pct. 140-148, privind „interesul superior al copilului” în temeiul art. 8 în contextul luării în custodie publică a copiilor migranți).

218. Totuși, în alte cauze, Curtea a concluzionat că nu a fost încălcat art. 3:

- *N.T.P. și alții împotriva Franței*, 2018, în care reclamanților (mama și cei trei copii) li s-a oferit cazare pe timp de noapte într-un adăpost privat finanțat de autorități și au primit hrană și îngrijire medicală, iar copiii au fost trimiși la școală (pct. 45-49);
- *B.G. și alții împotriva Franței*, 2020, în care reclamanții (familii cu copii minori) au stat temporar într-o tabără cu corturi amplasate într-o parcare auto, autoritățile luând măsuri

pentru îmbunătățirea condițiilor materiale de trai, în special prin asigurarea îngrijirii medicale și a școlarizării copiilor, precum și cazarea lor ulterioară într-un apartament (pct. 87-89).

B. Persoane cu dizabilități[30]

219. Curtea a soluționat cauze referitoare la drepturile persoanelor cu dizabilități în temeiul diverselor articole din Convenție. Curtea a identificat ca aparținând unui grup deosebit de vulnerabil, observând că, din punct de vedere istoric, acestea au fost supuse discriminării și prejudecăților care au dus la excluderea lor din societate. Un astfel de prejudiciu s-ar putea datora unor stereotipuri legislative care interzic evaluarea individualizată a capacităților și nevoilor acestor persoane. Prin urmare, Curtea a subliniat necesitatea de a preveni discriminarea persoanelor cu dizabilități și de a promova participarea lor deplină și integrarea lor în societate, subliniind că marja de apreciere a statului este substanțial mai restrânsă în acest context și că acesta trebuie să aibă motive foarte întemeiate pentru a restrânge drepturile fundamentale ale acestor persoane (*Glor împotriva Elveției*, 2009, pct. 84; *Guberina împotriva Croației*, 2016, pct. 73).

1. Acces la anumite zone, clădiri și servicii

220. Curtea a statuat că art. 8 nu poate fi considerat aplicabil în general de fiecare dată când există o perturbare a vieții de zi cu zi a unei persoane care invocă lipsa accesului la o instituție publică: acesta se aplică numai în cazuri excepționale, în care lipsa accesului la clădiri publice și clădiri deschise publicului îi afectează viața astfel încât aduce atingere dreptului la dezvoltare personală și dreptului de a stabili și de a dezvolta relații cu alte ființe umane și cu lumea exterioară. În astfel de circumstanțe, statul ar putea avea o obligație pozitivă de a asigura accesul la astfel de clădiri [*Zehnalova și Zehnal împotriva Republicii Cehe* (dec.), 2002; *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, pct. 68; *Arnar Helgi Lárusson împotriva Islandei*, 2022, pct. 44-46].

221. În cauza având ca obiect accesul unei persoane cu dizabilități la o plajă privată, Curtea a statuat că dreptul invocat privea relații interpersonale atât de largi și nedeterminate încât nu era de conceput o legătură directă între măsurile pe care statul era îndemnat să le ia pentru a remedia omisiunile centrelor private de înot și viața privată a reclamantului. În consecință, art. 8 nu era aplicabil (*Botta împotriva Italiei*, 1998, pct. 35).

222. În plus, în cauzele privind accesul restrâns la anumite clădiri și servicii al persoanelor cu dizabilități, Curtea a constatat că art. 8 nu este aplicabil și a respins plângerea ca fiind incompatibilă *ratione materiae*. În cauza *Zehnalova și Zehnal împotriva Republicii Cehe* (dec.), 2002, având ca obiect accesul la clădiri publice și la alte clădiri deschise publicului, Curtea a considerat că nu exista o legătură specială între lipsa accesului la clădirile în discuție și nevoile particulare ale vieții private a reclamantei. Curtea și-a exprimat îndoielile, având în vedere numărul mare de clădiri în discuție, cu privire la necesitatea utilizării lor zilnice de către reclamantă și cu privire la existența unei legături directe și imediate între măsurile pe care statul era îndemnat să le adopte și viața privată a reclamanților. Prin urmare, Curtea a statuat că art. 8 nu era aplicabil.

223. Pe baza unor motive similare, Curtea a statuat că art. 8 nu este aplicabil în cauza *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, în care reclamantul s-a plâns de pretinsa neadoptare de către autorități a unor măsuri pozitive pentru facilitarea accesului la anumite clădiri publice și la transportul public. În plus, Curtea a constatat că autoritățile naționale nu au rămas inactive și că situația din orașul în care reclamantul locuia s-a îmbunătățit treptat, prin adoptarea unei legislații care a favorizat integrarea

[30] A se vedea, de asemenea, subsecțiunea „Sănătatea și dizabilitățile” în capitolul „Motive de discriminare” din *Ghid privind art. 14 din Convenția europeană a drepturilor omului* și subsecțiunea „Aspecte legate de persoanele cu dizabilități” în capitolul „Viață privată” din *Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului*.

persoanelor cu dizabilități în viața socială, economică și culturală și a impus obligații diferiților actori din viața publică pentru a facilita accesul acestor persoane la diferitele clădiri destinate publicului și integrarea lor în societate (pct. 68-71).

224. În cauza *Glaisen împotriva Elveției* (dec.), 2019, Curtea a examinat o plângere privind lipsa accesului unei persoane paraplegice la un cinematograf privat pentru a viziona un film care nu era difuzat în cinematografe cu acces pentru persoane cu dizabilități. Deși a luat act de situația socială și familială a reclamantului și a recunoscut importanța mersului la cinema ca nefiind limitat la vizionarea unui film, ci și ca implicând interacțiuni cu alte persoane, Curtea a considerat totuși că art. 8 nu poate fi interpretat în sensul că acesta conferă un drept de acces la un anumit cinematograf pentru a viziona un anumit film. În special, Curtea a constatat că exista un acces general la alte cinematografe din vecinătate care erau adaptate la nevoile reclamantului (pct. 48-49). Prin urmare, imposibilitatea reclamantului de a intra într-un cinematograf pentru a vedea un anumit film nu i-a afectat viața într-atât încât să se aducă atingere dreptului său la dezvoltare personală sau la stabilirea și dezvoltarea de relații cu alte persoane și cu lumea exterioară (pct. 50).

225. Totuși, Curtea a făcut o deosebire între cazurile sus-menționate și cel al reclamantului din cauza *Arnar Helgi Lárusson împotriva Islandei*, 2022, referitoare la un reclamant care utiliza un scaun rulant și care a demarat, fără succes, o acțiune pentru îmbunătățirea accesibilității la două clădiri publice (centre artistice și culturale) din orașul său. Curtea a constatat că lipsa accesului pentru scaun rulant se încadrează în sfera „vieții private", garantată de art. 8. Curtea a considerat că reclamantul a identificat în mod clar două clădiri care erau publice și/sau administrate de stat și care păreau să joace un rol important în viața locală a localității sale, lipsa accesului la acestea împiedicându-l să participe la o parte substanțială a activităților culturale, a evenimentelor sociale și a petrecerilor organizate de comunitatea sa. Subliniind normele europene și internaționale potrivit cărora persoanele cu dizabilități ar trebui să fie în măsură să se integreze pe deplin în societate și să aibă șanse egale de participare la viața comunității, Curtea a constatat că situația în litigiu era de natură să afecteze drepturile reclamantului la dezvoltare personală și la stabilirea și dezvoltarea de relații cu lumea exterioară, intrând astfel în „domeniul de aplicare" al art. 8 (pct. 44-46). Pe fond, Curtea nu a constatat o încălcare a Convenției, observând în special că autoritățile naționale au depus deja eforturi considerabile pentru a îmbunătăți accesibilitatea clădirilor publice din localitate, acordând prioritate unităților de educație și sport, ceea ce Curtea nu a considerat arbitrar sau nerezonabil (pct. 63-65).

226. În alte cauze, Curtea a examinat aplicabilitatea art. 8 în cazul anumitor capete de cerere, fără însă a lua o poziție definitivă cu privire la acea chestiune. Cauza *Mółka împotriva Poloniei* (dec.), 2006, a avut ca obiect lipsa de asistență pentru o persoană cu dizabilități la intrarea într-o secție de votare pentru a vota. Deși a considerat că nu este necesară stabilirea aplicabilității articolului, întrucât cererea era inadmisibilă din alte motive, Curtea nu a exclus posibilitatea unei legături suficiente cu art. 8, având în vedere faptul că implicarea reclamantului în viața comunității sale locale și exercitarea atribuțiilor sale civice au fost afectate, având astfel legătură cu posibilitatea reclamantului de a dezvolta relații sociale cu ceilalți, precum și posibilitatea de dezvoltare personală.[31] În mod similar, în cauza *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, reclamantul s-a plâns de pretinsa imposibilitate de a contesta deciziile angajatorului său și ale autorităților administrative din cauza obstacolelor arhitecturale care nu îi permiteau accesul în sediile autorităților și instanțelor competente, iar Curtea a arătat că nu exclude posibilitatea aplicabilității art. 8, ținând seama de consecințele deciziilor în litigiu asupra vieții de zi cu zi a reclamantului (pct. 62-63). În cauza *Bayrakci împotriva Turciei*, 2013, referitoare la absența de la locul de muncă a unor toalete adaptate la dizabilitățile reclamantului, Curtea a afirmat că nu se

[31] În secțiunea „Dreptul intern și internațional relevant", Curtea a făcut trimitere la diferite texte adoptate de Consiliul Europei care subliniază importanța participării depline a persoanelor cu dizabilități în societate, în special în viața politică și publică, precum Recomandarea nr. R (92) 6 și Recomandarea nr. Rec(2006)5 a Comitetului de Miniștri, Recomandarea 1185 (1992) a Adunării Parlamentare și art. 15 din Carta socială europeană (revizuită).

îndoiește că lipsa toaletelor respective ar putea avea consecințe reale și grave asupra vieții de zi cu zi a reclamantului. În plus, aceasta a considerat că nu se poate exclude faptul că lipsa toaletelor adaptate nevoilor reclamantului, care dorea să ducă o viață normală activă, i-ar fi putut provoca sentimente de umilire și suferință de natură să îi afecteze autonomia personală și, prin urmare, calitatea vieții private. Prin urmare, Curtea nu a exclus existența unei legături directe și imediate între măsurile solicitate de reclamant și viața sa privată și, prin urmare, a concluzionat că art. 8 s-ar putea aplica în circumstanțele cauzei (pct. 26-27).

227. În plus, Curtea a examinat și capetele de cerere formulate de reclamant, în *Farcaș împotriva României* (dec.), 2010, (a se vedea punctul precedent) cu privire la pretinsa imposibilitate a acestuia de a avea acces la sediul unei instanțe și la servicii publice, în raport cu art. 6 § 1 (dreptul de acces la o instanță) și art. 34 (dreptul la cereri individuale) din Convenție. Curtea a constatat că art. 6 § 1 era aplicabil întrucât capătul de cerere formulat de reclamant cu privire la imposibilitatea de a introduce o acțiune în justiție din cauza handicapului său avea efecte directe asupra drepturilor și obligațiilor sale civile în sensul art. 6 § 1 (pct. 47-48). Curtea a considerat de asemenea că art. 34 ar putea deveni aplicabil dacă s-ar dovedi că reclamantul nu a avut posibilitatea să epuizeze căile de atac interne, să consulte un avocat pentru a-și pregăti apărarea în fața instanțelor naționale ori să comunice liber cu Curtea. În acest sens, ar putea fi de așteptat măsuri pozitive din partea statului în temeiul art. 34 (pct. 49). Totuși, în ceea ce privește situația de fapt, Curtea a concluzionat că dreptul de acces al reclamantului la o instanță și dreptul la cerere individuală nu au fost afectate de obstacole într-atât de insurmontabile încât să îl împiedice pe reclamant să introducă o acțiune ori să depună o cerere ori să comunice cu Curtea, observând în special disponibilitatea serviciului poștal sau a unui intermediar în astfel de scopuri (pct. 50-54).

2. Pensii de invaliditate / Scutire de impozit

228. Curtea a ținut seama de caracteristicile speciale ale pensiilor de invaliditate și de circumstanțele persoanelor în discuție, în special atunci când aceste pensii constituie singura lor sursă de venit sau o proporție semnificativă a acestuia [*Béláné Nagy împotriva Ungariei* (MC), 2016, pct. 123; *Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei*, 2004, pct. 44].

229. În cauza *Béláné Nagy împotriva Ungariei* (MC), 2016, Curtea a examinat încetarea plății pensiilor de invaliditate acordate reclamantei în urma introducerii prin lege a unor noi criterii de eligibilitate. Deși a admis că ingerința a fost în conformitate cu legea și urmărea un scop legitim (protejarea fondurilor publice), Curtea a constatat că nu exista un raport rezonabil de proporționalitate între scopul urmărit și mijloacele aplicate, reclamanta fiind astfel supusă unei privări complete de drepturi. În special, Curtea a subliniat faptul că reclamanta nu dispunea de niciun alt venit semnificativ din care să trăiască și că, în mod evident, îi era greu să desfășoare o activitate salariată și făcea parte din grupul vulnerabil al persoanelor cu dizabilități. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 123-126).

230. În mod similar, în *Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei*, 2004, având ca obiect încetarea completă a plății unei pensii de invaliditate în urma unor modificări legislative, Curtea a observat că această privare totală de pensie îl afecta pe reclamant într-un mod deosebit de dur, întrucât acesta o primise în mod regulat timp de 20 de ani și constituia nu mai puțin de o treime din venitul său lunar brut (pct. 44). În plus, Curtea a arătat că preocuparea legitimă de a soluționa dificultățile financiare ale Fondului de pensii părea greu de conciliat cu faptul că marea majoritate a celor 689 de pensionari cu dizabilități primeau în continuare pensii de invaliditate în același cuantum ca înainte de adoptarea noilor norme, alte 54 de persoane, printre care reclamantul, trebuind să suporte măsura cea mai drastică dintre toate, și anume pierderea totală a drepturilor lor la pensie. Ca atare, reclamantul, în calitate de persoană fizică, a fost obligat să suporte o sarcină excesivă și disproporționată, ceea ce constituie o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 43-45).

231. În plus, în cauza *Mocie împotriva Franței*, 2003, Curtea a examinat o plângere privind durata nerezonabilă a procedurii demarate ca urmare a cererii pentru majorarea pensiei militare de

invaliditate a reclamantului. Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție, observând, în special, că pensia de invaliditate constituia cea mai mare parte a venitului reclamantului și că procedura, care, în esență, viza majorarea pensiei reclamantului având în vedere deteriorarea stării sale de sănătate, era, prin urmare, de o importanță deosebită pentru el, fapt care impunea o diligență deosebită din partea autorităților (pct. 22).

232. Curtea a examinat alte plângeri referitoare la pensii de invaliditate în raport cu interzicerea discriminării prevăzute de art. 14 din Convenție:

- *Koua Poirrez împotriva Franței*, 2003, având ca obiect respingerea cererii pentru acordarea unei pensii de invaliditate unui străin cu dizabilități fizice pe motivul cetățeniei sale (pct. 47-50; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1);
- *Di Trizio împotriva Elveției*, 2016, având ca obiect respingerea cererii reclamantei pentru acordarea pensiei de invaliditate ca urmare a metodei de calculare a pensiilor de invaliditate determinată de alegerea acesteia să lucreze cu fracțiune de normă după naștere (pct. 88-104; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 8);
- *Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, 2018, având ca obiect încetarea plății pensiilor de invaliditate de tip necontributiv din cauză că reclamanții aveau reședința în străinătate; prima reclamantă, surdă de la naștere, cu dificultăți în a vorbi limba maternă și fără capacitate de discernământ din cauza unui handicap grav care necesita tratament terapeutic complet pe toată durata vieții sale, precum și mama sa, a doua reclamantă, care îi acorda îngrijirea necesară și care era și tutorele său (pct. 95-113; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 8);
- *Popović și alții împotriva Serbiei*, 2020, privind pretinsul tratament discriminatoriu al beneficiarilor civili ai pensiilor de invaliditate, care primeau un cuantum mai mic din aceeași pensie decât cei încadrați ca beneficiari militari, deși aveau exact aceeași dizabilitate paraplegică (pct. 74-80; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1).

233. În contextul scutirii de la plata impozitului pe motiv de handicap, în cauza *Glor împotriva Elveției*, 2009, Curtea a examinat o plângere privind obligația de a plăti o taxă de scutire de la serviciul militar de către o persoană care fusese declarată inaptă pentru serviciul militar din cauza diabetului, întrucât autoritățile fiscale competente au considerat că handicapul său era minor. În ceea ce privește aplicabilitatea art. 8, Curtea a considerat că un impozit perceput de stat care își are originea în incapacitatea de a efectua stagiul militar din motive de sănătate – respectiv, un factor aflat în afara controlului persoanei – intră în mod clar în domeniul de aplicare al acestui articol. În continuare, constatând că autoritățile naționale nu au reușit să asigure un echilibru just între protecția intereselor comunității și respectarea drepturilor și libertăților conferite de Convenție reclamantului, Curtea a observat în special voința reclamantului de a îndeplini serviciul militar, suma datorată, care nu era o sumă neglijabilă în raport cu venitul modest al reclamantului, precum și lipsa unor alternative la impozit, de exemplu prestarea de servicii speciale în armată care necesitau un efort fizic mai redus pentru persoanele aflate într-o situație comparabilă cu cea a reclamantului. Prin urmare, a constatat o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8 (pct. 90-98; a se vedea, de asemenea, *Ryser împotriva Elveției*, 2021, pct. 28 și pct. 55-63).

234. În plus, în cauza *Guberina împotriva Croației*, 2016, având ca obiect eligibilitatea pentru scutirea de impozit la achiziționarea unei proprietăți adaptate corespunzător, Curtea a luat în considerare nevoile de locuință/accesibilitate ale copilului cu dizabilități al reclamantului atunci când a analizat tratamentul diferențiat aplicat reclamantului, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Curtea a remarcat situația familială a reclamantului, care s-a schimbat semnificativ odată cu nașterea fiului său care suferea de dizabilități multiple, în special condițiile de locuit ale acestora – un apartament într-un imobil rezidențial fără ascensor. A constatat că această situație a afectat grav mobilitatea copilului și, prin urmare, punea în pericol dezvoltarea personală și capacitatea acestuia de a-și atinge potențialul maxim, făcând extrem de dificilă participarea pe deplin la

comunitate și la activitățile educaționale, culturale și sociale disponibile pentru copii (pct. 80-82). În consecință, pentru a ajunge la concluzia că nu exista nicio justificare obiectivă și rezonabilă a diferenței de tratament, Curtea a subliniat că autoritățile naționale competente nu au luat în considerare principiile referitoare la circumstanțele specifice ale cauzei, de exemplu locuința corespunzătoare, accesibilitatea și nediscriminarea persoanelor cu dizabilități în ceea ce privește participarea deplină și egală a acestora la toate aspectele vieții sociale[32] (pct. 92-93).

3. Educație/Instruire[33]

235. Curtea a subliniat importanța principiilor fundamentale ale universalității și nediscriminării în exercitarea dreptului la instruire. Educația incluzivă a fost considerată cel mai potrivit mijloc de garantare a acestor principii fundamentale deoarece aceasta vizează promovarea egalității de șanse pentru toți, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități. Educația incluzivă face parte, fără îndoială, din responsabilitatea internațională a statelor (*Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 55; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 53).

236. Protejarea persoanelor cu dizabilități impune statelor obligația de a asigura „adaptări rezonabile" pentru a le permite persoanelor cu dizabilități să își exercite pe deplin drepturile, iar neîndeplinirea acestei obligații constituie discriminare (*Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 65-67; *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 60; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 62).[34] În domeniul educației, Curtea a considerat că aceste „adaptări rezonabile" pot avea o varietate de forme, fizice sau nefizice, educaționale sau organizaționale, în ceea ce privește accesibilitatea arhitecturală a unităților școlare, formarea cadrelor didactice, adaptarea programelor de învățământ sau facilități corespunzătoare: această definiție revine însă, în principiu, autorităților naționale, și nu Curții. (*Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 66; *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 61; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 63). Totuși, Curtea a subliniat că autoritățile naționale trebuie să acorde o atenție deosebită impactului pe care alegerile lor îl au asupra grupurilor extrem de vulnerabile, cum sunt copiii cu autism [*Sanlısoy împotriva Turciei* (dec.), 2016, pct. 61].

237. În cauza *Çam împotriva Turciei*, 2016, Curtea a examinat refuzarea înscrierii reclamantei, care era oarbă, ca studentă la Academia Turcă de Muzică din cauza lipsei infrastructurii corespunzătoare. Curtea a constatat că autoritățile naționale competente nu au încercat în niciun moment să identifice nevoile reclamantei ori să explice modul în care orbirea sa ar fi putut împiedica accesul acesteia la educație muzicală și nici nu au luat în considerare adaptări fizice pentru a răspunde unor nevoi educaționale speciale determinate de orbirea reclamantei. În consecință, Curtea a considerat că, fără nicio justificare obiectivă și rezonabilă, reclamantei i s-a refuzat posibilitatea de a studia la Academia de Muzică exclusiv din cauza dizabilității sale vizuale și a constatat o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 (pct. 68-69).

238. În plus, în cauza *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, Curtea a examinat respingerea cererii unui student cu dizabilități de efectuare a modificărilor și lucrărilor necesare pentru a face accesibile spațiile de cursuri. Curtea a constatat că autoritățile naționale din domeniul educației, prin faptul că au oferit doar asistență umană ca alternativă din cauză că nu existau fonduri disponibile, nu au efectuat o evaluare individuală a nevoilor studentului cu dizabilități și nu au luat în considerare efectele potențiale asupra securității, demnității și autonomiei acestuia. În baza noțiunii de autonomie personală în sensul art. 8, pe care Curtea a considerat-o ca prezentând afinități cu art. 2 din Protocolul nr. 1, aceasta a considerat că măsura de asistență propusă nu putea fi considerată rezonabilă în

[32] Curtea s-a bazat pe principiile enunțate în dispozițiile Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptate de ONU (CDPD), precum și în practicile Comitetului pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și ale Comitetului pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale (pct. 34-37).

[33] A se vedea subsecțiunea „Persoanele cu dizabilități" în capitolul „Dreptul la instruire" din *Ghid privind art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului*..

[34] Curtea a făcut trimitere la necesitatea de a interpreta art. 14 în lumina cerințelor prevăzute în CDPD.

temeiul art. 8, deoarece nu ținea seama de necesitatea reclamantului de a trăi cât mai independent și autonom posibil (pct. 62-65). De asemenea, răspunsul judiciar ulterior nu a identificat nevoile reale ale reclamantului, precum și modalitățile și mijloacele de satisfacere a acestora, fără a impune autorităților o sarcină disproporționată sau nejustificată (pct. 66-67). Prin urmare, Curtea a concluzionat că autoritățile naționale nu au reacționat cu diligența necesară pentru a se asigura că reclamantul își poate exercita în continuare dreptul la instruire în condiții de egalitate cu ceilalți studenți și, în consecință, pentru a asigura un echilibru just între interesele concurente aflate în joc, ceea ce constituie o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 (pct. 68).

239. Curtea a ajuns la o concluzie similară în cauza *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 70-72, referitoare la o minoră cu autism nonverbal, care nu a putut să beneficieze, din cauza lipsei de resurse financiare, de asistența specializată la care avea dreptul în temeiul legislației relevante, ceea ce a împiedicat-o să continue să frecventeze școala primară în condiții echivalente cu cele de care beneficiază elevii fără dizabilități. Curtea a observat în special că autoritățile naționale nu au luat niciodată în considerare posibilitatea ca lipsa resurselor să poată fi compensată nu printr-o modificare a adaptărilor corespunzătoare pentru a asigura șanse egale copiilor cu dizabilități, ci printr-o reducere a furnizării generale de educație atunci când este distribuită în mod egal între elevii fără dizabilități și cei cu dizabilități. A considerat, în această privință, că orice restricție bugetară trebuie să aibă un impact echivalent asupra furnizării de educație atât pentru elevii cu dizabilități, cât și pentru cei fără dizabilități. Reclamanta ar fi trebuit să beneficieze de asistență specializată destinată favorizării autonomiei și comunicării sale personale, precum și îmbunătățirii învățării, vieții sociale și integrării școlare, pentru a evita riscul marginalizării (pct. 68-69)[35]. În plus, Curtea a considerat că discriminarea suferită de reclamantă a fost cu atât mai gravă cu cât a avut loc în cadrul școlii primare, care stă la baza educației copiilor și a integrării sociale, oferindu-le copiilor prima lor experiență de trai într-o comunitate (pct. 71).

C. Etnici romi

240. După cum s-a demonstrat în cauzele privind evacuările (a se vedea capitolul „Locuințe” de mai sus), Curtea a subliniat necesitatea ca statele să ia în considerare statutul vulnerabil și dezavantajat al romilor în ceea ce privește protejarea drepturilor lor, ceea ce, în anumite circumstanțe, poate genera totodată o obligație pozitivă în temeiul Convenției. Curtea a considerat că o astfel de cerință privind protecția specială trebuie extinsă și la domeniul educației, reiterând că, datorită istoriei lor, romii reprezintă un tip specific de minoritate dezavantajată și vulnerabilă [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 182; *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010, pct. 147]. Atunci când iau măsuri pentru a realiza integrarea socială și educațională a romilor, statele trebuie să se asigure că aceștia beneficiază de garanții pentru o respectare suficientă a nevoilor lor speciale în calitate de membri ai unui grup dezavantajat [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 205-207; *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010, pct. 180-182].

241. Curtea a constatat încălcări ale art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 într-o serie de cauze referitoare la dreptul la instruire al elevilor romi. Aceste cauze au avut ca obiect numărul disproporționat de copii romi înscriși în școli speciale destinate copiilor cu dizabilități mintale [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007; *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013], în clase alcătuite doar din elevi romi [*Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010], în școli rezervate elevilor romi (*Lavida și alții împotriva Greciei*, 2013), sau în clase speciale (*Salay împotriva Slovaciei*, 2025); precum și imposibilitatea copiilor romi de a se înscrie la școală înainte de a fi repartizați în săli de clasă speciale,

[35] În sprijinul concluziilor sale, Curtea a făcut trimitere la art. 15 din Carta socială europeană (revizuită), potrivit căruia statele ar trebui „să favorizeze deplina [...] integrare și participare la viața socială [a persoanelor cu dizabilități], în special prin măsuri, inclusiv ajutoare tehnice, care vizează depășirea dificultăților lor de comunicare și de mobilitate” și art. 24 din CDPD.

aflate într-o anexă la clădirea principală a școlii primare (*Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008). În toate aceste cauze, Curtea a constatat că tratamentul diferențiat la care au fost supuși elevii romi, deși neintenționat, a constituit o formă de discriminare indirectă.

242. Curtea a ținut seama de nevoile speciale ale romilor și în alte domenii. De exemplu, în cauza *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, 2009, având ca obiect refuzarea recunoașterii validității unei căsătorii rome în scopul stabilirii unui drept la pensie de urmaș, Curtea a subliniat că poziția vulnerabilă a romilor înseamnă că ar trebui acordată o atenție specială nevoilor acestora și stilului lor de viață diferit, atât în cadrul de reglementare relevant, cât și în luarea deciziilor în anumite cazuri (pct. 61).

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile Camerei care nu sunt definitive, în sensul art. 44 din Convenție sunt marcate cu un asterisc (*) în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiterea cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiterea cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimitere formulată potrivit art. 43.” În cazul în care cererea de retrimitere este admisă de Colegiul Marii Camere, hotărârea Camerei nu devine definitivă și nu produce așadar niciun efect juridic; hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră este cea care rămâne definitivă.

Hiperlinkurile cauzelor citate în versiunea electronică a ghidului direcționează spre baza de date HUDOC (*http://hudoc.echr.coe.int*) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența), precum și la jurisprudența Comisiei (decizii și rapoarte) și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC conține, de asemenea, traduceri ale unor cauze importante în peste treizeci de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând rubrica „Versiuni lingvistice” din baza de date *HUDOC*, care apare după ce dați clic pe hiperlinkul cauzei.

—A—

A.B. și alții împotriva Franței, nr. 11593/12, 12 iulie 2016
A, B și C împotriva Irlandei (MC), nr. 25579/05, CEDO 2010
A.K. împotriva Letoniei, nr. 33011/08, 24 iunie 2014
Airey împotriva Irlandei, 9 octombrie 1979, seria A nr. 32
Aizpurua Ortiz și alții împotriva Spaniei, nr. 42430/05, 2 februarie 2010
Albanese împotriva Italiei, nr. 77924/01, 23 martie 2006
Aldeguer Tomás împotriva Spaniei, nr. 35214/09, 14 iunie 2016
Alexandridis împotriva Greciei, nr. 19516/06, 21 februarie 2008
Andrejeva împotriva Letoniei (MC), nr. 55707/00, CEDO 2009
Andrle împotriva Republicii Cehe, nr. 6268/08, 17 februarie 2011
Andrei Medvedev împotriva Rusiei, nr. 75737/13, 13 septembrie 2016
Apostolakis împotriva Greciei, nr. 39574/07, 22 octombrie 2009
Arnar Helgi Lárusson împotriva Islandei, nr. 23077/19, 31 mai 2022
Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) împotriva Regatului Unit, nr. 11002/05, 27 februarie 2007
Association of Civil Servants and Union for Collective Bargaining și alții împotriva Germaniei, nr. 815/18 și alte 4, 5 iulie 2022

Aviz consultativ privind recunoașterea în dreptul intern a unei legături de filiație între un copil născut în străinătate prin intermediul unei maternități de substituție și mama beneficiară (MC), solicitare nr. P16-2018-001, Curtea de Casație din Franța, 10 aprilie 2019

—B—

B.G. și alții împotriva Franței, nr. 63141/13, 10 septembrie 2020
Bah împotriva Regatului Unit, nr. 56328/07, CEDO 2011
Baka împotriva Ungariei (MC), nr. 20261/12, 23 iunie 2016
Barış și alții împotriva Turciei (dec.), nr. 66828/16 și altele, 14 decembrie 2021
Bayrakci împotriva Turciei, nr. 2643/09, 5 februarie 2013
Béláné Nagy împotriva Ungariei (MC), nr. 53080/13, 13 decembrie 2016
Beeler împotriva Elveției (MC), nr. 78630/12, 11 octombrie 2022
Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției, nr. 65550/13, 11 decembrie 2018
Berger-Krall și alții împotriva Sloveniei, nr. 14717/04, 12 iunie 2014
Berisha împotriva Elveției (dec.), nr. 4723/13, 24 ianuarie 2023
Bernotas împotriva Lituaniei, nr. 59065/21, 30 ianuarie 2024
Bielau împotriva Austriei, nr. 20007/22, 27 august 2024
Bittó și alții împotriva Slovaciei, nr. 30255/09, 28 ianuarie 2014
Biriuk împotriva Lituaniei, nr. 23373/03, 25 noiembrie 2008
Bjedov împotriva Croației, nr. 42150/09, 29 mai 2012
Blohin împotriva Rusiei (MC), nr. 47152/06, 23 martie 2016
Botta împotriva Italiei, 24 februarie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-I
Budimir împotriva Croației, nr. 44691/14, 16 decembrie 2021
Budina împotriva Rusiei (dec.), nr. 45603/05, 18 iunie 2009
Burdov împotriva Rusiei, nr. 59498/00, CEDO 2002-III
Bradshaw și alții împotriva Maltei, nr. 37121/15, 23 octombrie 2018
Brazauskienė împotriva Lituaniei (dec.), nr. 7120/17, 5 decembrie 2023
Brežec împotriva Croației, nr. 7177/10, 18 iulie 2013
Brincat și alții împotriva Maltei, nr. 60908/11 și alte 4, 24 iulie 2014

—C—

C.N. și V. împotriva Franței, nr. 67724/09, 11 octombrie 2012
C.C. împotriva Spaniei, nr. 1425/06, 6 Octombrie 2009
Carson și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 42184/05, CEDO 2010
Chapman împotriva Regatului Unit (MC), nr. 27238/95, CEDO 2001-I
Codona împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 485/05, 7 februarie 2006
Connors împotriva Regatului Unit, nr. 66746/01, 27 mai 2004
Costa și Pavan împotriva Italiei, nr. 54270/10, 28 august 2012
Chowdury și alții împotriva Greciei, nr. 21884/15, 30 martie 2017
Cimperšek împotriva Sloveniei, nr. 58512/16, 30 iunie 2020
Cudak împotriva Lituaniei (MC), nr. 15869/02, CEDO 2010
Cvijetić împotriva Croației, nr. 71549/01, 26 februarie 2004
Čakarević împotriva Croației, nr. 48921/13, 26 aprilie 2018
Çam împotriva Turciei, nr. 51500/08, 23 februarie 2016

—D—

D. împotriva Regatului Unit, 2 mai 1997, *Culegere de hotărâri și decizii* 1997-III
D.H. și alții împotriva Republicii Cehe (MC), nr. 57325/00, CEDO 2007-IV
Da Conceição Mateus și Santos Januário împotriva Portugaliei (dec.), nr. 57725/12 și 62235/12, 8 octombrie 2013

Da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei (dec.), nr. 13341/14, 1 septembrie 2015
Dahlab împotriva Elveției (dec.), nr. 42393/98, CEDO 2001-V
Danilenkov și alții împotriva Rusiei, nr. 67336/01, CEDO 2009 (extrase)
Demir și Baykara împotriva Turciei (MC), nr. 34503/97, CEDO 2008
Denisov împotriva Ucrainei (MC), nr. 76639/11, 25 septembrie 2018
Dhahbi împotriva Italiei, nr. 17120/09, 8 aprilie 2014
Dian împotriva Danemarcei (dec.), nr. 44002/22, 21 mai 2024
Di Trizio împotriva Elveției, nr. 7186/09, 2 februarie 2016
Dickson împotriva Regatului Unit (MC), nr. 44362/04, CEDO 2007-V
Dilek și alții împotriva Turciei, nr. 74611/01 și alte 2, 17 iulie 2007
Domenech Pardo împotriva Spaniei (dec.), nr. 55996/00, 3 martie 2001
Domenech Aradilla și Rodríguez González împotriva Spaniei, nr. 32667/19 și 30807/20, 19 ianuarie 2023

—E—

Ebrahimian împotriva Franței, nr. 64846/11, CEDO 2015
Edwards împotriva Maltei, nr. 17647/04, 24 octombrie 2006
Efe împotriva Austriei, nr. 9134/06, 8 ianuarie 2013
Emel Boyraz împotriva Turciei, nr. 61960/08, 2 decembrie 2014
Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei, nr. 68959/01, 21 aprilie 2009
Enver Şahin împotriva Turciei, nr. 23065/12, 30 ianuarie 2018
Eşim împotriva Turciei, nr. 59601/09, 17 septembrie 2013
Evans împotriva Regatului Unit (MC), nr. 6339/05, CEDO 2007-I
Eweida și alții împotriva Regatului Unit, nr. 48420/10 și alte 3 cereri, CEDO 2013 (extrase)

—F—

F.J.M. împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 76202/16, 6 noiembrie 2018
Fábián împotriva Ungariei (MC), nr. 78117/13, 5 septembrie 2017
Farcaș împotriva României (dec.), nr. 32596/04, 14 septembrie 2010
Faulkner și McDonagh împotriva Irlandei (dec.), nr. 30391/18 și 30416/18, 8 martie 2022
Fawsie împotriva Greciei, nr. 40080/07, 28 octombrie 2010
Federația Sindicală a Republicii Iacutia împotriva Rusiei, nr. 29582/09, 7 decembrie 2021
Fernández Martínez împotriva Spaniei (MC), nr. 56030/07, CEDO 2014 (extrase)
Fundația Karibu împotriva Norvegiei, nr. 2317/20, 10 noiembrie 2022

— G —

G.L. împotriva Italiei, nr. 59751/15, 10 septembrie 2020
García Mateos împotriva Spaniei, nr. 38285/09, 19 februarie 2013
Garib împotriva Țărilor de Jos (MC), nr. 43494/09, 6 noiembrie 2017
Gawlik împotriva Liechtensteinului, nr. 23922/19, 16 februarie 2021
Gaygusuz împotriva Austriei, 16 septembrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-IV
Gladișeva împotriva Rusiei, nr. 7097/10, 6 decembrie 2011
Glaisen împotriva Elveției (dec.), nr. 40477/13, 25 iunie 2019
Glor împotriva Elveției, nr. 13444/04, CEDO 2009
Gouarré Patte împotriva Andorrei, nr. 33427/10, 12 ianuarie 2016
Grzęda împotriva Poloniei (MC), nr. 43572/18, 15 martie 2022
Guberina împotriva Croației, nr. 23682/13, 22 martie 2016
Guja împotriva Moldovei (MC), nr. 14277/04, CEDO 2008

— H —

Heinisch împotriva Germaniei, nr. 28274/08, CEDO 2011 (extrase)
Herbai împotriva Ungariei, nr. 11608/15, 5 noiembrie 2019
Hoppen și sindicatul angajaților AB Amber Grid împotriva Lituaniei, nr. 976/20, 17 ianuarie 2023
Horváth și Kiss împotriva Ungariei, nr. 11146/11, 29 ianuarie 2013
Howald Moor și alții împotriva Elveției, nr. 52067/10 și 41072/11, 11 martie 2014
Hudorovič și alții împotriva Sloveniei, nr. 24816/14 și 25140/14, 10 martie 2020
Humpert și alții împotriva Germaniei (MC), nr. 59433/18 și alte 3, 14 decembrie 2023
Hutten-Czapska împotriva Poloniei (MC), nr. 35014/97, CEDO 2006-VIII

—I—

I.B. împotriva Greciei, nr. 552/10, CEDO 2013
I.G. și alții împotriva Slovaciei, nr. 15966/04, 13 noiembrie 2012
Iordanova și alții împotriva Bulgariei, nr. 25446/06, 24 aprilie 2012
Ivanova și Șerkezov împotriva Bulgariei, nr. 46577/15, 21 aprilie 2016

—J—

J.D. și A. împotriva Regatului Unit, nr. 32949/17 și 34614/17, 24 octombrie 2019
Jankauskas împotriva Lituaniei (nr. 2), nr. 50446/09, 27 iunie 2017
Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.) împotriva Spaniei, nr. 45892/09, 21 aprilie 2015
Jurčić împotriva Croației, nr. 54711/15, 4 februarie 2021

—K—

Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei, 18 iulie 1994, seria A nr. 291-B
Karner împotriva Austriei, nr. 40016/98, CEDO 2003-IX
Kasmi împotriva Albaniei, nr. 1175/06, 23 iunie 2020
Kaya și Seyhan împotriva Turciei, nr. 30946/04, 15 septembrie 2009
Kaymak și alții împotriva Turciei, nr. 62239/12, 20 iunie 2023
Khan împotriva Franței, nr. 12267/16, 28 februarie 2019
Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei, nr. 60669/00, CEDO 2004-IX
Klein împotriva Austriei, nr. 57028/00, 3 martie 2011
Kosiek împotriva Germaniei, 28 august 1986, seria A nr. 105
Konstantin Markin împotriva Rusiei (MC), nr. 30078/06, CEDO 2012 (extrase)
Koua Poirrez împotriva Franței, nr. 40892/98, CEDO 2003-X
Koufaki și Adedy împotriva Greciei (dec.), nr. 57665/12 și 57657/12, 7 mai 2013
Kozak împotriva Poloniei, nr. 13102/02, 2 martie 2010
Kubát și alții împotriva Republicii Cehe, nr. 61721/19 și alte 5, 22 iunie 2023
Kudeșkina împotriva Rusiei, nr. 29492/05, 26 februarie 2009
Kurtulmuş împotriva Turciei (dec.), nr. 65500/01, CEDO 2006-II

— L —

L.F. împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 19839/21, 24 mai 2022
L.L. împotriva Franței, nr. 7508/02, CEDO 2006-XI
Lacatus împotriva Elveției, nr. 14065/15, 19 ianuarie 2021
Larissis și alții împotriva Greciei, 24 februarie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-I
Lavida și alții împotriva Greciei, nr. 7973/10, 30 mai 2013
Le Marrec împotriva Franței (dec.), nr. 52319/22, 5 noiembrie 2024
Leander împotriva Suediei, 26 martie 1987, seria A nr. 116
Lindheim și alții împotriva Norvegiei, nr. 13221/08 și 2139/10, 12 iunie 2012

Lombardi Vallauri împotriva Italiei, nr. 39128/05, 20 octombrie 2009
Luczak împotriva Poloniei, nr. 77782/01, 27 noiembrie 2007
Lustig-Prean și Beckett împotriva Regatului Unit, nr. 31417/96 și 32377/96, 27 septembrie 1999

— M —

M.A. împotriva Italiei, nr. 70583/17, 31 august 2023
M.A. și alții împotriva Franței, nr. 63664/19 și alte 4, 25 iulie 2024
M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei (MC), nr. 30696/09, CEDO 2011
Mago și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei, nr. 12959/05 și alte 5, 3 mai 2012
Manole și „Cultivatorii direcți din România" împotriva României, nr. 46551/06, 16 iunie 2015
Matelly împotriva Franței, nr. 10609/10, 2 octombrie 2014
Matúz împotriva Ungariei, nr. 73571/10, 21 octombrie 2014
McCann împotriva Regatului Unit, nr. 19009/04, CEDO 2008
Mennesson împotriva Franței, nr. 65192/11, CEDO 2014 (extrase)
Mocie împotriva Franței, nr. 46096/99, 8 aprilie 2003
Moraru și Marin împotriva României, nr. 53282/18 și 31428/20, 20 decembrie 2022
Moustahi împotriva Franței, nr. 9347/14, 25 iunie 2020
Mółka împotriva Poloniei (dec.), nr. 56550/00, 11 aprilie 2006
Moskal împotriva Poloniei, nr. 10373/05, 15 septembrie 2009
Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga împotriva Belgiei, nr. 13178/03, ECHR 2006-XI
Muñoz Díaz împotriva Spaniei, nr. 49151/07, CEDO 2009
Muskajieva și alții împotriva Belgiei, nr. 41442/07, 19 ianuarie 2010
Mytilinaios și Kostakis împotriva Greciei, nr. 29389/11, 3 decembrie 2015

—N—

N. împotriva Regatului Unit (MC), nr. 26565/05, CEDO 2008
N.B. împotriva Slovaciei, nr. 29518/10, 12 iunie 2012
N.H. și alții împotriva Franței, nr. 28820/13 și alte 2 cereri, 2 iulie 2020
N.T.P. și alții împotriva Franței, nr. 68862/13, 24 mai 2018.
Naforniță împotriva Republicii Moldova, nr. 49066/12, 16 ianuarie 2024
Naidin împotriva României, nr. 38162/07, 21 octombrie 2014
Napotnik împotriva României, nr. 33139/13, 20 octombrie 2020
National Union of Rail, Maritime and Transport Workers împotriva Regatului Unit, nr. 31045/10, CEDO 2014
Niedzwiecki împotriva Germaniei, nr. 58453/00, 25 octombrie 2005

—O—

O'Rourke împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 39022/97, 26 iunie 2001
Obst împotriva Germaniei, nr. 425/03, 23 septembrie 2010
Ognevenko împotriva Rusiei, nr. 44873/09, 20 noiembrie 2018
Okpisz împotriva Germaniei, nr. 59140/00, 25 octombrie 2005
Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei, nr. 21722/11, CEDO 2013
Orlić împotriva Croației, nr. 48833/07, 21 iunie 2011
Oršuš și alții împotriva Croației (MC), nr. 15766/03, CEDO 2010
Özpınar împotriva Turciei, nr. 20999/04, 19 octombrie 2010

—P—

P. și S. împotriva Poloniei, nr. 57375/08, 30 octombrie 2012
P.B. și J.S. împotriva Austriei, nr. 18984/02, 22 iulie 2010
Pająk și alții împotriva Poloniei, nr. 25226/18 și alte 3, 24 octombrie 2023

Palomo Sánchez și alții împotriva Spaniei (MC), nr. 28955/06 și alte 3, CEDO 2011
Paposhvili împotriva Belgiei (MC), nr. 41738/10, 13 decembrie 2016
Paradiso și Campanelli împotriva Italiei (MC), nr. 25358/12, 24 ianuarie 2017
Pasquinelli și alții împotriva San Marino, nr. 24622/22, 29 august 2024
Pengezov împotriva Bulgariei, nr. 66292/14, 10 octombrie 2023
Perkins și R. împotriva Regatului Unit, nr. 43208/98 și 44875/98, 22 octombrie 2002
Petrovic împotriva Austriei, 27 martie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-II
Philippou împotriva Ciprului, nr. 71148/10, 14 iunie 2016
Pibernik împotriva Croației, nr. 75139/01, 4 martie 2004
Pișkur împotriva Ucrainei, nr. 10441/06, 7 noiembrie 2013
Pişkin împotriva Turciei, nr. 33399/18, 15 decembrie 2020
Poliah și alții împotriva Ucrainei, nr. 58812/15 și alte 4, 17 octombrie 2019
Popov împotriva Franței, nr. 39472/07 și 39474/07, 19 ianuarie 2012
Popović și alții împotriva Serbiei, nr. 26944/13 și alte 3, 30 iunie 2020
Prokopovici împotriva Rusiei, nr. 58255/00, CEDO-2004 XI (extrase)

—R—

R.R. împotriva Poloniei, nr. 27617/04, CEDO 2011 (extrase)
Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei, nr. 25965/04, CEDO 2010 (extrase)
Rainys și Gasparavičius împotriva Lituaniei, nr. 70665/01 și 74345/01, 7 aprilie 2005
Redfearn împotriva Regatului Unit, nr. 47335/06, 6 noiembrie 2012
Regner împotriva Republicii Cehe (MC), nr. 35289/11, 19 septembrie 2017
Roche împotriva Regatului Unit (MC), nr. 32555/96, CEDO 2005-X
Romeva împotriva Macedoniei de Nord, nr. 32141/10, 12 decembrie 2019
Runkee și White împotriva Regatului Unit, nr. 42949/98 și 53134/99, 10 mai 2007
Ryser împotriva Elveției, nr. 23040/13, 12 ianuarie 2021

—S—

S.H. și alții împotriva Austriei (MC), nr. 57813/00, CEDO 2011
S.M. împotriva Croației (MC), nr. 60561/14, 25 iunie 2020
S.-H. împotriva Poloniei (dec.), nr. 56846/15 și 56849/15, 16 noiembrie 2021
Sabeh El Leil împotriva Franței (MC), nr. 34869/05, 29 iunie 2011
Salay împotriva Slovaciei, nr. 29359/22, 27 februarie 2025
Šaltinytė împotriva Lituaniei, nr. 32934/19, 26 octombrie 2021
Sampanis și alții împotriva Greciei, nr. 32526/05, 5 iunie 2008
Sanlısoy împotriva Turciei (dec.), nr. 77023/12, 8 noiembrie 2016
Santos Hansen împotriva Danemarcei (dec.), nr. 17949/07, 9 martie 2010
Savickis și alții împotriva Letoniei (MC), nr. 49270/11, 9 iunie 2022
Savran împotriva Danemarcei (MC), nr. 57467/15, 7 decembrie 2021
Schmidt și Dahlström împotriva Suediei, 6 februarie 1976, seria A nr. 21
Schuler-Zgraggen împotriva Elveției, 24 iunie 1993, seria A nr. 263
Schuitemaker împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 15906/08, 4 mai 2010
Schüth împotriva Germaniei, nr. 1620/03, CEDO 2010
Siebenhaar împotriva Germaniei, nr. 18136/02, 3 februarie 2011
Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei, nr. 55480/00 și 59330/00, CEDO 2004-VIII
Sigurður A. Sigurjónsson împotriva Islandei, 30 iunie 1993, seria A nr. 264
Siliadin împotriva Franței, nr. 73316/01, CEDO 2005-VII
Simonova împotriva Bulgariei, nr. 30782/16, 11 aprilie 2023
Sindicatul Lucrătorilor Suedezi din Transporturi împotriva Suediei (dec.), nr. 53507/99, CEDO 2004-XII (extrase)
Sindicatul Național al Poliției Belgiene împotriva Belgiei, 27 octombrie 1975, seria A nr. 19

Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României (MC), nr. 2330/09, CEDO 2013 (extrase)
Smith și Grady împotriva Regatului Unit, nr. 33985/96 și 33986/96, CEDO 1999-VI
Solomahin împotriva Ucrainei, nr. 24429/03, 15 martie 2012
Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei (MC), nr. 52562/99 și 52620/99, CEDO 2006-I
Statileo împotriva Croației, nr. 12027/10, 10 iulie 2014
Stec și alții împotriva Regatului Unit (dec.) (MC), nr. 65731/01 și 65900/01, CEDO 2005-X
Stec și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 65731/01 și 65900/01, CEDO 2006-VI
Stefanetti și alții împotriva Italiei, nr. 21838/10 și alte 7, 15 aprilie 2014
Straume împotriva Letoniei, nr. 59402/14, 2 iunie 2022
Stummer împotriva Austriei (MC), nr. 37452/02, CEDO 2011

—Ș—

Şerife Yiğit împotriva Turciei (MC), nr. 3976/05, 2 noiembrie 2010
Șilina împotriva Ucrainei, nr. 2412/19, 15 februarie 2024

—T—

Tarakhel împotriva Elveției (MC), nr. 29217/12, CEDO 2014 (extrase)
Tchokontio Happi împotriva Franței, nr. 65829/12, 9 aprilie 2015
Teterin împotriva Rusiei, nr. 11931/03, 30 iunie 2005
Thlimmenos împotriva Greciei (MC), nr. 34369/97, CEDO 2000-IV
Topčić-Rosenberg împotriva Croației, nr. 19391/11, 14 noiembrie 2013
Travaš împotriva Croației, nr. 75581/13, 4 octombrie 2016
Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei, nr. 28602/95, CEDO 2006-II
Tysiąc împotriva Poloniei, nr. 5410/03, CEDO 2007-I

—U—

Unite the Union împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 65397/13, 3 mai 2016

—V—

V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit, nr. 77587/12 și 74603/12, 16 februarie 2021
Valdís Fjölnisdóttir și alții împotriva Islandei, nr. 71552/17, 18 mai 2021
Valkov și alții împotriva Bulgariei, nr. 2033/04 și alte 8, 25 octombrie 2011
Vavřička și alții împotriva Republicii Cehe(MC), nr. 47621/13 și alte 5, 8 aprilie 2021
Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei (MC), nr. 63235/00, CEDO 2007-II
Vilnes și alții împotriva Norvegiei, nr. 52806/09 și 22703/10, 5 decembrie 2013
Vlahov împotriva Croației, nr. 31163/13, 5 mai 2022
Vogt împotriva Germaniei, 26 septembrie 1995, seria A nr. 323
Vrountou împotriva Ciprului, nr. 33631/06, 13 octombrie 2015
Vörður Ólafsson împotriva Islandei, nr. 20161/06, CEDO 2010

—W—

Weller împotriva Ungariei, nr. 44399/05, 31 martie 2009
Willis împotriva Regatului Unit, nr. 36042/97, CEDO 2002-IV

— X —

X și alții împotriva Irlandei, nr. 23851/20 și 24360/20, 22 iunie 2023
Xhoxhaj împotriva Albaniei, nr. 15227/19, 9 februarie 2021

—Y—

Yılmaz împotriva Turciei, nr. 36607/06, 4 iunie 2019
Yoțeva și Ganeva împotriva Bulgariei, nr. 18592/15 și 43863/15, 11 mai 2021
Young, James și Webster împotriva Regatului Unit, 13 august 1981, seria A nr. 44

—Z—

Z împotriva Finlandei, 25 februarie 1997, *Culegere de hotărâri și decizii* 1997-I
Zaharova și alții împotriva Rusiei, nr. 12736/10, 8 martie 2022
Zanola împotriva Italiei (dec.), nr. 59963/21, 21 noiembrie 2023
Žegarac împotriva Serbiei (dec.), nr. 54805/15 și alte 10, 17 ianuarie 2023
Zehnalova și Zehnal împotriva Republicii Cehe (dec.), nr. 38621/97, 14 mai 2002
Zeïbek împotriva Greciei, nr. 46368/06, 9 iulie 2009